

Ngwuja'ri ngwanni ngwujaw ngwullu je Mätä Äni kitabanu

Mätä gwati uti dulba anni urnidu Yicu ndi ari ngwugwuji. Aji a Yicu ge'te ngwuru doo'ra dükäjäär ngwoo'ranu ngwüngün ngwanni ngwükäjäär je ngwuru 'dī na rom (12). Mätä gwullu gitab nggee ngge enggaci Ngwüyäwüd ndi ari Yicu gwuru gwanni Gwubrutaar yelenya. Ngwullu 'to ndi ari Yicu gwondaca ngwo'ra ngwükäjäär je ngwüngün ndi ari aar ele aar ondaci ngwüjü giyen 'dar aar gwuji Yicung (Mätä 28.20).

Gwädälü ndi ulli gwüngün dī'rīny de didi ngwūrīny ngwudi ngwügüürnä ngwanni ngwinggida gilinge ge gidi Yüjīb ganni gī'tüdi gu Yicu, ngwo're gidigüürnä diru deleny dani Däwüd na digüürnä dani Äbräyīm. Ngwuja'ri ngwanni gwondaja je ngwījīr ngwumbutu ndi eelle na enggaci gwanni gwenggaci Yicu ngwüjü. Mätä gwullu yomon yonyadu, “nunu aar mbuti yidi Deleny yanni yondaja ye ngwījīr.”

Mätä gwinggida Yicung ndi ari gwuru Deleny ngwuru 'to gwanni Gwubrutaar yelenya. Gwuru “Gījī gidi Däwüd” (Mätä 1.1), ngwuru “Deleny didi Ngwüyäwüd” (Mätä 2.2), na ngwuru “deleny danni dadi ru doo'ra ngwombaji ngwüjü ngwüngün” (Mätä 2.6). Mätä gwinggida yomonanu yonyadu giyeleny yidi Ngwaalu yanni

yima ji gito ndi Yicu (Mätä 4.17). Aar be ji 'to yani yeleny yidi Ngwaalu yanni ya'tina ju (Mätä 13.37–43). Anni ma Yicu ayi ngwü'di'rá, ngwondaci ngwo'ra ngwüngün ngwuje ci, “Yeleny 'dar kerala na gidiyängälü, yima aar nje ätäädä” (Mätä 28.18).

Yajang yidi ngwuja'ri

1. Ngwügüürnä na lingini gwudi Yicu Kirictu (1.1—2.23)
2. Yiiru yidi Yuwana Almamadan (3.1–12)
3. Nyinyi na idäji gwudi Yicu (3.13—4.11)
4. Yiiru yidi Yicu Jälil (4.12—18.35)
5. A Yicu ele Jälil ngwele Üräjälim (19.1—20.34)
6. Pi gwudi yeleny na gwudi yi'rany yidi Yicu (21.1—27.66)
7. 'Di'ri na 'tädälü gwudi Yicu (28.1–20)

Dimoo'ra didi ngwügüürnä ngwudi Yicu (Luka 3.23–28)

¹ Dimoo'ra didi ngwügüürnä ngwudi Yicu Kirictu giji gidi Däwüd gwuru giji gidi Äbräyim.

² Äbräyim gwanni gwülingiti Ijaaging na Ijaag gwanni gwülingiti Yagubing na Yagub gwanni gwülingiti Yäwüdängä je ngwenggen ngwe.

³ Na Yäwüdä gwanni gwülingiti Parijing na Jera ndi nanni gwani Tamar

na Parij gwanni gwülingiti Ajiruning. Na Ajirun gwanni gwülingiti Raming

⁴ na Ram gwanni gwülingiti Aminadabing na Aminadab gwanni gwülingiti Najuning, na Najun gwanni gwülingiti Jalimuning

⁵ na Jalimun gwanni gwülingiti Buwajing nanni
 gwüngün gwani Riyab
 na Buwaj gwanni gwülingiti Obeding nanni
 gwüngün gwani Rāwuj
 na Obed gwanni gwülingiti Yicing

⁶ na Yici gwanni gwülingiti Dāwüding gwuru
 deleny.

Na deleny dani Dāwüd gwanni gwülingiti
 Jilimaning nanni gwüngün gwäginä gwerre kur
 gani Uriya.

⁷ Na Jiliman gwanni gwülingiti Rabaaming
 na Rabaam gwanni gwülingiti Äbiyäng
 na Äbiyā gwanni gwülingiti Ajang.

⁸ Na Aja gwanni gwülingiti Yüjöpädäng.
 Na Yüjöpäd gwanni gwülingiti Yuraming
 na Yuram gwanni gwülingiti Yüjyäng

⁹ na Yüjyā gwanni gwülingiti Yujaming
 na Yujam gwanni gwülingiti Aajing
 na Aaj gwanni gwülingiti Äjäkiyäng.

¹⁰ Na Äjäkiyā gwanni gwülingiti Manajing
 na Manaji gwanni gwülingiti Amuning
 na Amun gwanni gwülingiti Yojoyang.

¹¹ Na Yojoya gwanni gwülingiti Yukinayang
 gwenggen gwe gaji ganni gima je ge güwän
 gegen apada ken gani Babil.

¹² Na anni ma aar ji ken gani Babil,
 a Yukinaya lengeta Jälätiling
 na Jälätil gwanni gwülingiti Jirubabiling.

¹³ Na Jirubabil gwanni gwülingiti Äbiyüding
 na Äbiyüd gwanni gwülingiti Aliyakiming
 na Aliyakim gwülingiti Ajuring.

¹⁴ Na Ajur gwanni gwülingiti Jädüging

na Jädüg gwanni gwülingiti Akiming
na Akim gwanni gwülingiti İliyüding.

¹⁵ Na İliyüd gwanni gwülingiti Aliyajiring
na Aliyajir gwanni gwülingiti Mataning
na Matan gwanni gwülingiti Yagubing.

¹⁶ Na Yagub gwanni gwülingiti Yüjibing gwanni
gwagu Märiyaming gwanni gwuma
gu Yicu lingini gwanni gwuma aar ci
Gwubrutaar yelenya.*

¹⁷ A kimaad 'dar 'tu'tu ndi Äbräyım 'di
ngwobani ndi Däwüd, gimaad giru 'di na
kwo'rongo (14). Na ndi Däwüd 'di ngwobani
kaji ganni gima aar ge apada Ngwüyäwüd ken
gani Babil, gimaad giru 'di na kwo'rongo (14).
Na gaji ganni gima ge Ngwüyäwüd ji Babil 'di
ngwobani kaji gidi Yicu gwanni Gwubrutaar
yelenya, gimaad giru 'di na kwo'rongo (14).

Lingini gwudi Yicu Kirictu
(Luka 2.1-7)

¹⁸ A be lingini gwudi Yicu Kirictu gwuru
no, gaji ganni gimina ge Yüjib gaga ndi nanni
gwüngün gwani Märiyam, a Märiyam mbujini
gwuma ji lari le la'tina acidu. Lari lindı Ligirım
le lanni Liju'ru.

¹⁹ A be Yüjib gwuru dur düngün, gwuru diji
didünälü ngwu'ti jadı ndi 'täji Märiyamıngälü
nda gu ngwüji lenge. Ngwuge'te yi'ral giliganu
ndi ari ngwuge'te kay nyım.

* **1:16 1.16** Ngwüriny ngwani Kirictu Yigiriyängä, aar ani
Micaya Yıbriyängä 'dün ngwani gwanni Gwubrutaar yelenya.

²⁰ A be anni mung iriyi yi'ral ngwäy nono, a gi'rr gidi Ngwaalu 'täcälü dilingidu ngwuci, "Gwani Yüjib giji gidi Däwüd, aa'ti yedeny ya ang eny ndi ape Märiyäming gwuru daw dunga. Ndi ari gwuju lari le lindi Lig'rim le lanni Liju'ru.

²¹ Gwadi lingeta giju ga ang ätäda ngwüriny ngwani Yicu, nunnu nginde gwuru gwadi gilängidiyi ngwüjü ngwüngün giyi'ral yegen yanni yiki."

²² Yi'ral giyee 'dar yiju nunnu a ngwuja'ri ngwudi Deleny diru Ngwaalu äti ngwäyanü ngwanni ngwondaja ngwe dijir ndi ari,

²³ "Gu'taar gaji ga ji lari le ga lingeta giju giru dur ga aar ätäda ngwüriny ngwani Ämänäwil." Ngwani, "Ngwaalu ngwo aar le."

²⁴ Anni ma Yüjib 'di'rälü giyar, ngwärrü yi'ral gwani ngwuja'ri ngwanni ngwuma ngwe gi'rr gidi Deleny diru Ngwaalu ci. Ngwape Märiyäming nggwe ele 'dunu gwuru daw düngün.

²⁵ Aar 'ti be acidu 'di ngwulingeta giju giru dur ngwätäda ngwüriny ngwani Yicu.

2

Ila gwudi ngwoorta gwudi yuurrum

¹ Anni ma Yicu lingini kündär gani Bidilam ngwaalu gwani Yäwüdiyä, gaji ganni gimäti ge deleny dani Yirüdiy yelenya a ngwoorta gwudi yuurrum anda gitäny gwe aar ilada kündär gani Üräjalim.

² Aar otaci ngwüjälü ndi ari, “Gwanni gwuru Deleny didi Ngwüyäwüd nggwo gwülinginä ne gwe? Nyii länggädi guurumu güngün gitäny, nyii be ilada ndi kwucalu yirku ye.”

³ Anni ma gu deleny dani Yirüdiŋ 'dingini no, a yin aw na ngwüji 'dar kündär gani Üräjälim.

⁴ Ngwurnida ngwur'dala 'dar ngwanni ngwuru ngweleny ngwudi ngwüji na ngwoorta ngwudi yobo gwüpäng ngwuje otacalu, “Gwanni Gwubrutar yelenya gwadi lingini ne gwe?”

⁵ Aar ci, “Gwadi lingini kündär gani Bidilam ngwaalu ngwani Yäwüdiyä, ndi ari ngwuja'ri ngwudi Ngwaalu ngwanni ngwondaja je diŋir ngwaru nu,

⁶ ‘A be nga gwani gündär gidi Bidilaming gidiyäng didi Yäwüdä,
a gwuru gu'ru gooko ngwelenyanu ngwudi Yäwüdä
ndi ari deleny de'te dadi 'tüdä 'dunggunga
ngwuru doo'ra ngwombaji ngwüjü ngwüny
ngwudi Yijiräyil.’”

⁷ A be Yirüdiŋ urnidi ngworta ngwudi yurru
nyim ngwuje otacalu gaji ge ganni giju ge gurru
ganni gi'tädälü.

⁸ Ngwuje dinga aar ele kündär gani Bidilam ngwuje can, “Indär ngaa utalu mama giŋi ge manari gima aang mbuja ngaa be o'ra nyii ondaci nyi ele 'to nyi kwucalu yirku ye.”

⁹ Anni ma aar 'dingini gideleny, aar 'di'ri aar ele. A gurru gele gänggädäär gitäny, ngwuje mädiniji 'di ngwele ngwüdünä ngwaalu ngwanni ngwuju gu giŋi.

10 Anni ma aar enggada gurrumu, aar jayanu gwulleney.

11 Aar ele ngwu'dun aar engga gijü nanni gwe gwüngün gwani Märüyäm. Aar jürbäjälü aar kwucalu yirku ye aar igitädä ngwürädälü ngwudi yu'rin yegen aar angidaci dab na yilun na ngwuwa.

12 A je be dilingid eny ngwuje girinya ndi ari aa'ti la o'raci delenya dani Yirüdüj, aar be 'di'ri ele gay ge gi'ter aar o're ken gegen.

Aar abra giji ge Mijir

13 Anni ma aar ele, a dilingid eny Yüjibing a gi'rr gidi Ngwaalu 'täcälü ngwuci, "Di'rü nga ape nanning je giji ge aang abri aang ele ken gani Mijir ngaa gu ji 'di ang ondaca. Ndi ari deleny dani Yirüdüj dadi mini gijälü ngwu'rinye."

14 No ngwü'di'ri ngwape gijü na nanni gwüngün dilu de aar 'di'ri aar ele Mijir.

15 Nggü jalu ngenone 'di a Yirüdüj ayi. Yiru gu no ndi ari a ngwuja'ri äti ngwäyanü ngwudi Ngwaalu ngwanni ngwondaja je dijir danni daru, "Äny gwurnida gijü güny ken gani Mijir."

16 Anni ma Yirüdüj lenge ndi ari gwuma ngwoorta ngwudi yurum nyortacanu, a güündä ape ngwukanu gwulleney ngwü'tüyä ngwuja'ri ndi ari aar 'rinye yijälü 'dar yanni yiru ngwur kündär gani Bidilam na yündär yanni yijacidaar ye. Yiji yanni yäti ngwüdläyü rom aar o'rada gwodan anaku 'dingining gu ngwoorta ngwudi yurum.

17 No a ngwuja'ri ngwudi Ngwaalu ngwanni ngwaru ngwe Ärmiyä gwuru dijir aar äti ngwäyänü ndi ari,

18 “Dulu daru kündär gani Rama, yal na runi gwupa, daw dani Rayila därädi yijü yüngün ngwu'donya ndi aar or'temaji ndi ari yiji yima ele.”

Aar o'ra kündär gani Najra

19 Anni ma Yirüdiñ ayi, a dilingid ita Yüjibing ken gani Mijir a gi'rr gidi Ngwaalu 'täcälü

20 ngwuci, “Di'rü nga ape gijü nanni gwe gwüngün ngaa o're ken gidi Yijiräyil, lele liminä ndi 'rinye gijü lima ayi.”

21 No a Yüjib 'di'ri ngwape gijü nanni gwe gwüngün ngwo're gidiyäng didi Yijiräyil.

22 A be anni mung gu 'dingini ndi ari Arkalawuj gwuma ape yelenya yidi papa gwüngün gwani Yirüdiñ ngwaalu gwani Yäwüdiyä, a yedeny eny ndi ele ngenone. A dilingid eny ngwugirinya ngwü'di'ri ngwele ngwaalu gwani Jälil.

23 Ngwuji kündär gani Najra. Ndi ari a ngwuja'ri ngwudi Ngwaalu äti ngwäyänü anaku aru gu ngwijir ndi ari, “Gwa aar ätäda ngwüriny gwani Dinajir.”

3

Yuwana Almamadan

(Murkuj 1.1–8; Luka 3.1–18; Yuwana 1.19–28)

1 Giyomon giyoo, a Yuwana Almamadan ila ngwondaci ngwüjü ngwuja'ri ngwudi Ngwaalu poor gitäny ngwaalu ngwani Yäwüdiyä.

2 Ngwuje ci, "Jo'renyanar, ndi ari yeleny yidi gerala yima ja gito."

3 Yuwana gwuru nggwee gwanni gwaru gwe dijir dani Ajaya ndi ari,
"Dulu durnidu poor gitäny ngwari,
'Gi'tijär Delenya gay mama,
ngaa rä'tiji gay ngwüdünälü.' "

4 Yuwana gwugenna ngwurna ngwuru yotang yidi ngwamla ngwürüjini lägü le liru dirna gidirinyanu. Ngweny ngwama ngweny ngwaay ngwudi ngwüdüny.

5 A ngwüji 'tüdä kündär gani Üräjälim, Yäwüdiyä 'dar na ngwaalu 'dar ngwudi Ordoning aar ilada 'dünggüngün.

6 Aar jo'renyana aar 'täji yi'ralalu yegen yanni yiki ngwuje nyinyi yaw ye gidibirta didi yaw yidi Ordoning.

7 A be anni mung enggada Ngwübärriji* na Ngwüjändügi† ngwonyadu aar ilada ngwaalu ngwujung gu ndi nyinyi ngwüjü, ngwuje ci,

3:3 3.3 Ajaya 40.3 * **3:7 3.7** Ngwübärriji gwuru gi'du ngwüjänü ngwudi Ngwüyäwüd ngwanni gwati arngani yobo ye yidi Müjä aar änni Ngwaalu ndi ari ngwüji gwanni ngwayu ngwa 'di'ri ngwa midi mana, aar änni Ngwaalu 'to gwani yi'rr na ngwügi'rim. † **3:7 3.7** Ngwüjändügi gwuru gi'du ngwüjänü ngwudi Ngwüyäwüd ngwanni gwati änni Ngwaalu 'dogo gwani yobo yidi Müjä aar 'ti be ännä Ngwaalu gwani ngwügi'rim, yi'rr na gwani ngwüji gwanni ngwayu ngwa ji ngwa 'di'ra mana ngwa midi.

“Ngaa gilee liru yiji yidi ngwüüngä, yärü gwuma je arngada ndi abra gündä ganni nggo gindi?”

⁸ Ärrär be yi'ral yanni yijaw yadi inggidi ndi ari ngaa lima jo'renyana.

⁹ Aa'ti ngaa la ji ndi iräji ngwäyälü aang ari, ‘Nyii liru yiji yidi Äbräyim.’ Nggwa je ci, Ngwaalu ngwäti yiima ndi uti yo'rralu giyee ngwuje ruji yiji yidi Äbräyim.

¹⁰ Gwenene gu'ri nggo gimi'ränä ngwuwa ngwudi ngwa'ri, da'ri dere dannu da'ti da 'ri'ri yuula yijaw, da aar ü'ridälü da aar gatu giligä.”

¹¹ Ngwuje ci, “Äny gwa je nyinyi yaw ye yani jo'renyani. A be gwanni nggwo ndi ila gwodan gwanni gwätänä yiima 'dünggüny, äny gwa'ti ädi ngwäyänü ngwüngün ndi äpiji ngwüdänälü ngwüngün. Nginde gwa je nyinyi Ligir'im le lanni Liju'ru na ligä.

¹² Nginde gwapu ngwümülgügünä kuy güngün ngwadi ngwe ürnäji yona, ngwubruti do'ralu ngwübäläji yona kilänü ngwube u'diyi ngwoga ligä le lanni lati 'ti ayu.”

Aar nyinyi Yicung

(Murkuj 1.9-11; Luka 3.21-22)

¹³ A Yicu 'di'ra ngwaalu gwanni Jälil ngwila Ordon ngwilada ndi nyinyini ndi Yuwana.

¹⁴ A be Yuwana 'donya ngwuci, “Äny gwunana ndi nyinyini 'dunggunga, nga be ari ang nyinyi awa?”

¹⁵ A Yicu ci, “Gäbica je aar gu ru gwenene, no ya gu jayi ndi ari nda medaji yi'ral 'dar yanni yidünälü.” Yäy gu no, a be Yuwana ännäci.

16 Anni ma Yicu nyinyinä ngwü'tüdü giyaanu no, a gere igitänî ngwengga Ligî'rimä lidi Ngwaalu lüllü kerala liru nono amaam ngwaw 'dünggüngünälä

17 a dulu üllä kerala ngwara, "Gijî güny giru nggee, ganni gämniñy äny gwujayanu nginde gwe gwullenÿ."

4

A dijego'rr idäji Yicung (Murkuj 1.12-13; Luka 4.1-13)

1 A be Ligî'rim ape Yicung nggwe ele poor gütäny a dijego'rr* ele ndi idäjä.

2 Anni mung määtä ngwädä yomon küü'rî rom (40) lingen le na dilu de, a be ngwamu enyanu.

3 A dijego'rr 'donggaci ngwuci, "Manari nga gwuru Gijî gidi Ngwaalu, ca yo'rra giyee aar rudini yon nga je enÿ."

4 A Yicu ci, "Yüllinä ndi ari, 'Dijî dümnä dati 'ti midu enÿ gwe 'dogo a be dati midi ngwuja'ri ngwe 'dar ngwanni ngwati 'tüdü ngwulemanu ngwudi Ngwaalu.'"

5 A dijego'rr ape nggwe ele kündär ganni giju'ru ngwape ngwalliji ngwüdünî ngwüjärmädi ngwudi gobo† korralla

* **4:1 4.1** Dijego'rr diru deleny didi ngwü'rillä dicaar Jitan gwuru gwe'te giÿ'rränü yidi gerala gwuru ngwanni gwüdi yi'rrä aar nyortaci Ngwaalinganu a je be Ngwaalu linyña kerala.

4:4 4.4 Täjinÿä 8.3 † **4:5 4.5** Gobo na ngwu'dun ngwudi Ngwaalu, gwuru 'dogo ngwe'te pu Üräjälim ngwuju gu ngwaalu Ngwuju'rana ngwanni ngwati gu ngwur'dal äni 'dogo yini ye yidi mi'rini nono ndi gätijî Ngwaalingalu aar düdänijî ngwüjänü ndi ke gwegen.

⁶ ngwube ci, “Manari nga gwuru Giji gidi Ngwaalu, gäti ligo'ro lunga ngene 'di nga aalu gidiyängälü. Ndi ari yüllinä, 'Nginde ngwa ondaca yï'rrä yüngün ara gu etadi.

Aar ang mätädälä ngwuy ngwe,
nunu aa'ti nga gwa obalu gora ge gunga ko'rr.”

⁷ A Yicu ci, “Yüllinä 'to ndi ari, 'Aa'ti nga gwa idäji Delenya diru Ngwaalu ngwunga.”

⁸ O're a dijego'rr ape mana nggwe allu kenala golala gwulleney ngwenggaci yelenyalu 'dar yidi didlä na näji gwegen.

⁹ Ngwube ci, “Ya je ätäädä giyee 'dar manari nga gwuma änni nyii jürbäcälü nyii kwucalu yirku ye.”

¹⁰ A Yicu ci, “Dijego'rr ndee abru kayanu! Yüllinä ndi ari, 'Jürbäcä Ngwaalingalu ngwe'te pu nga je kwucalu yirku ye nga je äpiji yobo jücü.”

¹¹ A dijego'rr gatani ngwele. A yï'rr ila aar äpiji yiiru.

A Yicu o're Jälil

(Murkuj 1.14–15; Luka 4.14–15)

¹² Anni ma Yicu 'dingini ndi ari Yuwana gwuma aar mätätä gwuma aar giki, ngwü'di'ri ngwele Jälil.

¹³ Ngwugatani gündärä gani Najra ngwele ngwuji kündär gani Kaprnawum gijacidaar yaw ye ngwaalu ngwani Jablun na Nabitäli.

14 Ndi ari a ngwuja'ri ngwudi Ngwaalu äti ngwäyänü ngwanni ngwaru ngwe dijir dani Ajaya ndi ari,

15 “Diyäng didi Jablun na diyäng didi Nabitäli, gay gidi ele giyaw yidi Ordoning, Jälil gwudi ngwüji ngwuru Garany.

16 Ngwüji ngwanni ngwujalu gidirimänü ngwuma engga buri gwupa.

Gilä'di liju gidil didi diyäng didi yi'rany lima je buri o'rracalu.”

17 'Tu'tu gaji nggoo ngwelada gweere, a Yicu 'di'ri ndi enggaci ngwüjü ngwuja'ri ngwuje ci, “Jo'renyanar, ndi ari yeleny yidi gerala yima ja gito.”

Ngwoo'ra ngwanni ngwurnida je Yicu gwerre gwerre

(Murkuj 1.16-20; Luka 5.1-11)

18 Anni ma Yicu ji ndi ele gimämäng nono gidi yaw yidi Jäliling, ngwengga ngwo'ra yengga rom, Jamaan gwani Butruj na gwenggen gwani Andrawuj, liju ndi gatu ngwü'dibä giyaw ndi ari ngindenga liru ngwiina ngwudi ngwuum.

19 A je Yicu ci, “Gwujaniiny nggwa je ruji ngwiina ngwudi ommada ngwüjü giyeleny yidi Ngwaalu.”

20 Puprang no, aar 'di'ri aar gatani ngwü'dibälü aar gwujani.

21 Ngwo're ngwu'dongga ngenone ngwengga ngwo'ra yengga rom mana ngwu'ter, Yagub giji gidi Jäbädi na gwenggen gwani Yuwana,

liju gïbälükänü papanga le gwegen ndi gagiri ngwü'dïbänü ngwegen, ngwuje urnidi.

²² Aar 'dï'rï aar gatani bälükälü na papang gwegen aar gwujani.

*A Yicu u'riyi ngwüjü nono ngwümä
(Luka 6.17–19)*

²³ A Yicu ele ngwulandalu ngwaalu 'dar kündär gani Jälil ngwenggaci ngwüjü ngwuja'ri ngwanni ngwujaw ngwämrä‡ ngwegen. Ngwuje ondaci yelenya ye yidi Ngwaalu ngwu'riyi ngwüjü dümdï nono ngwuje äbräji dimdi nono 'dar dannï dätäär.

²⁴ A ngwüji 'dinginalu ngwuja'ri ngwe ngwüngün 'dar ngwaalu ngwani Jürïyä. Aar äpijä ngwüjü 'dar ngwanni ngwümä dümdï donyadanu na ngwanni ngwati ji yi'rendeny eny nono yonyadanu na ngwüji ngwanni ngwätinä ngwü'rillä nono na ngwanni ngwati äyini na ngwanni ngwuru ngwurga ngwuje u'riyi nono.

²⁵ A ngwüji ngwudi Jäliling ngwonyadu gwujani na ngwudi Yündär yanni yiru 'dï (10) na ngwudi gündär gani Üräjälim na Yäwüdiyä na ngwudi ngwaalu dambal Ordon.

5

*Ngwuja'ri ngwondaja je Yicu kenala
(Luka 6.20–23)*

‡ **4:23 4.23** Ngwämrä ngwuru ngwaalu ngwati gu Ngwüyäwüd otaci Ngwaalingalu. Ngwüyäwüd ngwäti ngwämrä ngwonyadu giyündär yegen ngwati aar gu o'rajidalu komon Kwo'ra tä'rïl aar gu äpiji Ngwaalinga yobo aar gu uli ngwuja'ri ngwüngün.

¹ Anni ma Yicu engga ngwüjü ngwonyadu, ngwü'di'ri ngwallu milli ngwujalu. A ngwoo'ra ngwüngün 'donggaca,

² ngwü'di'ri ngwuje enggaci ngwari,

³ “Lonjacaar je lanni liru ngwuwayi giligì'rìm ndi ari yelenya yidi gerala yegen yiru.

⁴ Lonjacaar lanni gilo lirunu, ndi ari la ji la aar je or'temaji.

⁵ Lonjacaar je lanni liru ngwumulu, ndi ari la ji la ape yu'rina gidüyäng.

⁶ Lonjacaar je lanni liti je ngwamu a je ngwäädá iyada ndi ape ngwuja'ri ngwanni ngwüdünälü, ndi ari la ji eny la pe.

⁷ Lonjacaar je lanni liru ngwänä, ndi ari la ji la aar je inä.

⁸ Lonjacaar je lanni liju'ru yiguri, ndi ari la ji lengga Ngwaalinga.

⁹ Lonjacaar je lanni lati ge'te ngwuja'ri aar adatalu, ndi ari la ji la aar je urnidi yiji yidi Ngwaalu.

¹⁰ Lonjacaar je lanni lübinäär jälü gwani apepe gwegen gwani gwüdünälü, ndi ari yeleny yidi gerala yegen yiru.”

¹¹ Ngwuje ci, “Lonjaca je nga nga ma aar je lo aar je übinälü aar je ü'ridä yi'duru nono 'dar giyi'ral yanni yiki gwani äny.

¹² Jayaranu ngaa opepala, ndi ari gu'ru galu ga aar je ätäädä gipa gwulleney kerala. Yiru ye'te ye'te ndi ari lübinä gu ngwüjirälü no 'to ngwanni ngwuju gwerre.”

Ngwümündä na buri gïdïdlä
(Murkuj 9.50; Luka 14.34–35)

¹³ Ngwuje ci, “Ngaal liru ngwümündä ngwudi dïyäng. Ma be ari ngwümündä ngwuma ke ngwulem, ngwa aar je nyiriyi mana awa, ngwa'ti ba be ngwa jayi ndi aar ngwe ape yi'ral yere ngwa aar je ape 'dogo ngwa aar je bäläjälü mbüny a je ngwüjï ru'tanu yora ye.”

¹⁴ Ngwuje ci, “Ngaal liru buri gwudi dïdlä, gündär ganni giju kenala ga'ti ga 'rinyänälü,

¹⁵ na ngwüjï ngwati 'ti muja ligä aar be gwü'rübäjälü gimo ge a be lati aar alliji kudinala güngün ngwo'rraci ngwüjälü 'dar gïdrü.

¹⁶ No 'to, a gu buri gwalu or'raci ngwüjälü no, ndi ari aar engga yi'ral yalu yanni yijaw nunnu aar näjï Papang gwalu gwanni nggwo kerala.”

Yicu na yobo

¹⁷ Ngwuje ci, “Aa'ti ngaal la ge'taji ndi ari äny gwïndädi ndi äbräji ngwuja'ralu mbüny ngwudi yobo na yïjïr. Äny gwa'ti ïndädi ndi nje äbräjälü mbüny, äny gwïndädi ndi nje medaji.

¹⁸ A be nggwa je ci 'didanu ndi ari manari a dïyäng na gere dudi, a be guuli gooko gi'ra na ngwuja'ri ngwüllinä cïm linyü ngwudi yobo ngwa'ti ngwa dudi a'tur 'di aar ape yi'ral 'dar anaku raar gu.

¹⁹ Dïjï dere danni da kiyi ngwuja'ri ngwe'te gi'ra ngwooko ngwuja'ri ngwee, ngwenggaci ngwüjü aar je ärrï ye'te ye'te, nginde gwa ru gu'ru gooko giyelenyanu yidi gerala. A be gwanni gwa ape yiiru ngwuja'ri ngwe ngwuje

enggaci ngwüjü, nginde gwa pe giyelenyanu yidi gwur'taling.

²⁰ Ndi ari nggwa je ci, ma aang 'ti düninänälü Ngwübärriji na ngwoorta ngwudi yobo, ngaa la'ti la äni giyelenyanu yidi gerala a'tur.”

Güündä
(Luka 12.57-59)

²¹ Ngwuje ci, “Ngaa li'dingina ndi ari lica ngwüjü gwerre, ‘Aa'ti ngaa la 'rinyidi, na gwanni gwa 'rinyidi gwa aar gwe obalu.’

²² A be nggwa je ci, gwere gwanni gwa kiji gwenggenanu, gwuru gwanni gwa aar gwe obalu. A mana gwere gwanni gwa ci gwenggen, ‘Wä gong nggee’ gwa ngweleny ngwudi ngwämrä otacalu. Na gwanni gwa ci gwenggen, ‘Wä de'rr ndee,’ gwa ji gito giligä lidi yi'rendeny.

²³ Yäy gu no, manari nga gwuma ru gwadi ele ndi gätiji Ngwaalingalu gidagad nga be diwayina ngenone ndi ari gwanggalu gwüminädängä gony nono gere,

²⁴ gatana gätijing Ngwaalingalu gwunga gidagadalu. Nga kwodalu ngaa o'rajidi gwanggalu gwe gwerre gwerre, 'di nga be o're nga gätiji Ngwaalingalu.

²⁵ İndädi gwänü ang o'rajidi güwän ge gunga kay anni aa'ting na obanu ngwelenyanu, ndi ari ma aar ang güwän gunga ape, ga ang ätäda delenya a deleny da ang ätäda gwommaning a gwommani gwa ang ape gwa ang giki.

²⁶ Nggwa ang ci 'didanu, nga gwa'ti gwa 'tüdä ngenone 'di nga ge'te dämjälü 'dar dunga."

Mi'ri ngwäyanü

²⁷ Ngwuje ci, "Ngaa li'dingina ndi ari lica ngwüjü gwerre, 'Aa'ti ngaa la mi'ri ngwäyanü.'

²⁸ A be nggwa je ci, ndi ari gwere gwanni gwombaji dayu ngwäy ngwe ngwam'ranu, dimung de mi'ri ngwäyanü giligoranu lüngün.

²⁹ Manari läy liru lidi gaama la ang gäbici nga i'di giyi'ral yanni yiki, gwällädälü ang gatu mbüny, yijayana ndi ang erne ngwangina ngwoko, ndi ari ang gätini ngwangina 'dar giligä lidi yi'rendeny.

³⁰ Na manari a guy giru gidi gaama gäbicingä ang ärrü yi'ral yanni yiki, ü'ridädälü ang gatu mbüny. Yijayana ndi äni giyelenyanu yidi Ngwaa lu gwa'ti ngwangina ngwoko, ndi ari ang äni giligänü lidi yi'rendeny ngwanginu ngwanu 'dar."

Ge'te dayu kay

(Mätä 19.9; Murkuj 10.11-12; Luka 16.18)

³¹ Ngwuje ci, "Laru, 'Ma diji dere ge'te dayu kay düngün, ngwube üllijäni ngwuja'ri ngwanni ngwügi'tädüng gu kay.'

³² A be nggwa je ci ndi ari diji dere danni da ge'te dayu düngün kay, giyi'ral yere yä'tüdi yidi mi'ri ngwäyanü, dading gäbici ngwümü'ri ngwäyanü. Na diji danni da agu dayu danni digi'tinä kay, nginde gwa mi'ri ngwäyanü."

Aa'ti nga la pi yi'rany a'tur

³³ Ngwo're ngwuje ci, "Ngaa li'dingina lica ngwüjü gwerre, 'Aa'ti nga gwa kiyi mi'riring yi'rany yunga nga je be maätädä anaku picä je gu Delenya dunga.'

³⁴ A be nggwa je ci, Aa'ti a gwa pi yi'rany a'tur. Aa'ti ya je pi gere ge ndi ari didu'ri didi Ngwaalu diru.

³⁵ Na aa'ti ya je pi diyäng de ndi ari dige'teng gu yoralu yüngün. Na aa'ti ya je pi Üräjälim gwe, ndi ari gwuru gündär gidi Deleny dipa.

³⁶ Na aa'ti ya je pi gi'ra ge gunga ndi ari nga gwa'ti gwa gwürlü lä'rü lidi gi'ra gunga le'te pu ngwubidi na ngwümnü.

³⁷ A ngwuja'ri ngwalu manari ngaa lima ari, 'Yäy,' aar ani, 'Yäy,' a manari ngaa lima ari, 'Bäri,' aar ani, 'Bäri.' Yere yanni ya gendani ngwuja'ri ngwee, yändi gidijego'rr."

Gwalli yi'ra
(Luka 6.29-30)

³⁸ Ngwuje ci, "Ngaa li'dingina ndi ari laru, 'Ma aar ang gwalla läy, nga gwalli läy, na ma aar ang gwalla lingad nga gwalli lingad.'

³⁹ A be nggwa je ci, Aa'ti ngaa la enati diji de diki. Manari diji dima ang mi'ri gidirelanu kaama, gwürläcä mana didi gängir.

⁴⁰ Na manari diji dere dima ang üpäci ngwuja'ri ngweleny dadi ang apada direda didi ngwanginu, gäbica ngwape 'to didi gennala.

⁴¹ Ma aar ang diji dinga yiima ye ndi äpiji gony, nga de ele bränü gwe'te pu, indär de bränü rom.

⁴² Ätädi dijü ma aar ang otacalu aa'ti a gwa gwä'ri dijü ngwuy ngwanu dindädi ndi ape gony 'dunggunga."

Ämnä güwänü gunga
(Luka 6.27-28,32-36)

⁴³ Ngwuje ci, "Ngaa li'dingina ndi ari lica ngwüjü gwerre, 'Ämnä gwanggalu aar ang be güwän gunga ke ngwäy.'

⁴⁴ A be Nggwa je ci, Ämnär güwänü galu aang otaci Ngwaalingalu gwani ngwüji ngwanni ngwata je übinälü.

⁴⁵ Nunnu ngaa ru yiji yidi Papa gwalu gwanni gwati ji kerala. Nginde gwanni gwati 'tücä ngwüjü lingenö ngwanni ngwuki na ngwanni ngwüdünälü. Ngwugatu geralu ngwüniji ngwüjü ngwanni ngwüdünälü na gwanni ngwuki.

⁴⁶ Manari nga gwati ämnä ngwüjü ngwanni gwati ang ämnä, gu'ru giru ange ganni gadi ang mbuji? Yati je pa ngwudulba ärrä 'to.

⁴⁷ Na manari ati aganni ngwanggalu 'dogo, yiru ange yanni yärrä je yijayana ngwüji? Yati je pa ngwüji ngwanni ngwa'ti lingidi Ngwaalinga ärrä 'to.

⁴⁸ Yäy gu no, mbutar ngaa ru nono Papang gwalu kerala gwanni gwumbutu."

6

Ndi ätä ngwüjü ngwuru ngwuwayi

¹ "Arnganar ndi ari aa'ti ngaa la ärrä yi'ral yidi dünälü ngwäyänü ngwüji ara je engga ndi ari

ngaa lidünälü. Manari ngaa lima gu arri no, ngaa la'ti la mbuji gu'ru galu ndi Papa gwalu gwudi gerala.”

² Ngwuje ci, “Manari nga gwuma ätäädä dijü diru diwayi, aa'ti nga gwa mi'rri dula yi'ral ye a gu ngwüji lenge, nono ati gu ngwumur'tuny arri ngwämrä na ngwayalu nunnu a je ngwüji ortada. Nggwa je ci 'didanu, ngindenga lima ape gu'ralu gegen 'dar.

³ A be manari nga gwuma ätäädä dijü diru diwayi, aa'ti gwa ang gäbici gwanni gwujicanga kängir ngwulenge yi'ral yanni yärrijä je ngindeng gwanni gwujicanga kaama.

⁴ No, yi'ral yanni yärrä je ya be ru yujimid a be Papa gwunga gwanni gwati engga yi'ral yanni yati ärrini yujimida, gwa ang be ätäädä gu'ru gunga.”

Otaci Ngwaalingalu

(Luka 11.2–4)

⁵ Ngwuje ci, “Ma aang otaci Ngwaalingalu, aa'ti ngaa la ru nono ngwumur'tuny ndi ari lati jada ndi dünädälä aar otaci Ngwaalingalu ngwämrä na ngwayalu a je ngwüji engga, nggwa je ci 'didanu ngindenga lima ape gu'ru gegen.

⁶ A be nga, ma ang otaci Ngwaalingalu, ändi gidrü 'dunggunga ang längitini, a be otaci Pa-pangalu gwanni gwati 'ti enggana. A be Papa gwanni gwati engga yujimida gwa ang be ätäädä gu'ru.

⁷ Na ma ang otaci Ngwaalingalu, aa'ti nga gwa gwä'ri'täji ngwuja'ranu nono ati gu ngwüjü arri ngwanni ngwa'ti lingidi Ngwaalinga. Ngindenga

lati ge'taji ndi ari la aar je 'dingini ngwuja'ri ngwe ngwegen ngwanni ngwonyadu.

⁸ Aa'ti la je o'rani, ndi ari Ngwaalu ngwülingidi yi'ral yanni yibupa je gwerre gwerre ndi ang otacalu.”

Otacalu gwanni gwaru gwe Deleny

⁹ Ngwuje ci, “Otacar Ngwaalingalu aang ari no, ‘Papa gwäri gwanni nggwo kerala, a ngwüriny ngwunga jü'rini,

¹⁰ ndi ari a yeleny yunga ru na bupi gwunga ärrini ngene gidiyängälü anaku rung gu kerala.

¹¹ Ätädi nje yona yidi eny gilingen.

¹² Düdäniji njänü ndi ke gwäri nunnu nje düdänijänü 'to lanni lati nje äpiji gwuki.

¹³ Aa'ti nga gwunje oktada ndi idäji, nje be 'tüyü giyi'ralanu yidi dijego'rr.’

¹⁴ Ndi ari manari ngaa lima düdäniji ngwüjänü ndi ke gwegen, Papa gwalu gwudi gerala gwa je düdänijänü 'to ndi ke gwalu.

¹⁵ Ma be ari ngaa lima 'ti düdänijä ngwüjänü ndi ke gwegen, Papa gwalu gwudi gerala gwa'ti gwa je düdänijänü 'to ndi ke gwalu.”

Määtä ngwädä

¹⁶ Ngwuje ci, “Ma aang määtä ngwädä, aa'ti ngaa la undi ngwäyänü nono ati gu ngwumur'tuny arri lanni lati iringini, ndi ari lati gwurli ngwäyänü aar ru 'ter nunnu a je ngwüji engga ndi ari limäti ngwädä. Nggwa je ci 'didanu ndi ari ngwüji ngwanni ngwuru gu no, ngwuma ape gu'ru gegen.

17 A be nga ma ang määtä ngwädä, unu ngwäyänü nga brütinä yila ye ki'ranu,

18 nunnu aa'ti ngwüji ngwa lenge ndi ari nga gwümäti ngwädä, a be Papa gwunga ru gwe'te pu gwanni gwa'ti enggana, na Papa gwunga, gwanni gwati engga yujimida, gwa ang be ätäädä gu'ru gunga."

Yu'rin kerala
(Luka 12.33-34)

19 Ngwuje ci, "Aa'ti ngaa la adaci yigo'ro yalu yu'rina ngene gidiyängälü, ngwaalu ngwa je gu ngwudogo'rol 'digi'riyi aar dibä'rri aar geradalu na ngwaalu ngwa je gu ngwu'ram kiyi aar je ape.

20 Ngaa be adaci yigo'ro yalu yu'rina kerala ngwaalu ngwanni ngwati je gu 'ti ngwudogo'rol 'digi'riya aar gu 'ti dibä'rü aar geradalu a je gu 'ti ngwu'ram kiya aar ape.

21 Ngwaalu ngwanni ngwata gu ada yu'rina yunga, nga gwati gu ge'taji 'to ligor lunga."

Läy liru buri gwudi ngwanginu
(Luka 11.34-36)

22 Ngwuje ci, "Läy liru lamba lidi ngwanginu. Manari ngwäy ngwunga ngwujaw nono, ngwanginu ngwunga 'dar ngwa ru buri.

23 Ma be ari ngwäy ngwunga ngwuma 'ti jaw nono, a ngwanginu ngwunga 'dar ngwa ru dirim. Ma be ari buri gwanni nggwo 'dunggunga gwuru dirim, dirim da be ru danni dikalu gikidang."

Ru yigoranu rom
(Luka 16.13)

24 Ngwuje ci, "Diji dere da'ti danni dati ru dinäd didi ngwoorta rom. Ndi ari ding obedalu

de'te ding ämnä de'te. Ngaa la'ti la burni ndi ru ngwinäd ngwudi Ngwaalu na ngwinäd ngwudi ngwü'riny."

Aa'ti yigor ya je pänü
(Luka 12.22-31)

²⁵ Ngwuje ci, "Yäy gu no, nggwa je ci, aa'ti yigor ya je pänü gwani midi gwalu ndi ari ngaa ladi eny ange na ngaa ladi iyä ange, yaa gwani ngwanginu ngwalu ndi ari ngaa ladi genne ange. Ngaa la'ti lingidi ndi ari midi gwojemana ndi enye? Na ndi ari ngwanginu ngwojemana ngwurede?"

²⁶ Ombajar 'di yi'räyü yidi gerala, yati 'ti kwüdi yati 'ti unu na yati 'ti ütadi giyilänü, ati je be Papa gwalu gwudi gerala iye. A be ngaa la'ti pana gu'ru 'denggene?"

²⁷ Yäru 'danggalanu gwanni gwa ligor pänü gwa burni ndi gendaci miding gwüngün gaji ge'te pu ngwujalu gwumidu?"

²⁸ Na ngaa larra ati ara je be yigor pänü gwani genne? Ombajar 'di yibobo yidi ngwüdäny yati 'tü awa. Yati 'ti apu yiuru na aar iriyi."

²⁹ Nggwa je ci 'di deleny dani Jiliman giye-lenyanu yüngün 'dar, gwa'ti genna ngwureda ngwujaw yi'rura nono yibobo giyee."

³⁰ Ma be ari Ngwaalu ngwati gu giki yanya no yidi ngwüdäny yanni yati ji gwene aar be undi bigänü aar gätini giligä, gwa'ti gwa je gikani nga nga lanni läti ämnining Ngwaalu gwooko?"

³¹ No, aa'ti yigor ya je pänü ndi ari, 'A ladi eny ange?' na 'A ladi iyä ange?' yaa 'A ladi genne ange?'"

³² Ndi ari ngwüji ngwanni ngwa'ti lüngidi Ngwaalinga, ngwuru ngwati linynyi yi'ral giyee 'dar a be Papa gwalu gwudi gerala gwülingidi ndi ari yiminä je giyee 'dar.

³³ A be utaralu yeleny ye yidi Ngwaalu gwerre gwerre na dünälü gwüngün, ya ara je be gendaca giyee 'dar 'to.

³⁴ Yäy gu no, aa'ti yigor ya je pänü gwani bigänü, ndi ari bigänü gwati ligor pänü gwani ligo'ro lüngün. Yomon 'dar, gomon gati ligor pänü gwani ligo'ro lüngün."

7

Aa'ti ngaa la obalu ngwüjü ngwe (Luka 6.37-38,41-42)

¹ Ngwuje ci, "Aa'ti ngaa la obalu ngwüjü ngwe nunnu aa'ti la ji la je le obalu 'to.

² Ndi ari obalu gwanni gwata gwe obalu ngwüjü ngwe ngwu'ter, gwuru gwa ara gwe obalu 'to na giny ganni gata ge ätä dijü di'ter, giru ga ara ge ätä 'to.

³ Nga gwarra ati ang be enggadada gwanggalu gamu'ru gäläy, nga 'ti be änggädi güü'ri gäläy lunga?

⁴ Na awa nga be ci gwanggalu, 'Ila ang brota gamu'ru gäläy,' a mine gü'ri ji gäläy lunga yomon 'dar?

⁵ Dimur'tuny ndee, gwälli güü'ri gäläy lunga gwerre gwerre a gwa be ombajidalu mama ndi brota gwanggalu gamu'ru gäläy.

⁶ Aa'ti ngaa lätädä yinyeno gony ganni giju'ru na aa'ti ngaa lägätiji ngwüdrä gony ganni giru

gu'ru gidiyängälü. Ga aar ro'tanu yora ye, na yinyen ya je ye gwurlanu ya je eny.”

*Gwati aar ätä gwanni gwati utalu
(Luka 11.9–13)*

⁷ “Utaralu la je ätäädä. Mınär ngaa la mbuji. Pidär dımbürä, la je igitacälü.

⁸ Ndi ari gwanni gwati utalu, gwati ape. Na gwanni gwati mını gwati mbuji. Na gwanni gwati pi dımbürä, gwati aar igitacälü.

⁹ Gwındi ne gwere 'danggalanu gwanni gwati giji güngün ci, ätädıny gona ngwube ape go'rra ngwätädä?

¹⁰ Na mung ci, ätädıny duuma, ngwube ape düüngäyü ngwätädä?

¹¹ Ma be ari nga nga lanni liki, lati lenge ndi ätäädä yijü yalu ätäng gwanni gwujaw, ya be ru'tana ndi Papa gwalu kerala ndi angidaci ngwüjü yi'ral yanni yijaw ngwanni gwati otacalu!

¹² Yäy gu no, ärrijä ngwüjü yi'ral 'dar yanni yati ang jadanu ndi ara je ngwüji ärriji, ndi ari yiru giyee yanni yondaja ye yobo na yijir.”

*Längir lanni limänü
(Luka 13.24)*

¹³ “Ändär gilängir lanni limänü, ndi ari längir lanni longranu na gay ganni gongranu, giru gay gidi elada ndi dudi. A lonyadu lati gu äni.

¹⁴ A be längir lanni looko limänü, liru gay gidi elada ndi midi a looko 'dogo liru lanni lati mbuji.”

Da'ri na yuula yüngün
(Luka 6.43-44)

¹⁵ Ngwuje ci, “Arnganar ngwǿjirä ngwanni ngwuru ngwu'du'ru. Ngwata je ilijä ngwuru nono ngwangala poor, aar be ru ngwümüd nginä'dänü ngwuru ngwäärä.

¹⁶ Ngwa je lenge yiiru ye yegen. Ngwüji ngwati aku yügiri gidibeny na aar aku yimnigora ki'ribe?

¹⁷ No, da'ri danni dijaw dati 'ri'ri yuula yanni yijaw na da'ri danni diki, dati 'ri'ri yuula yanni yiki.

¹⁸ Da'ri danni dijaw dati 'ti 'ri'ru yuula yiki na da'ri danni diki dati 'ti 'ri'ru yuula yijaw.

¹⁹ Da'ri danni dati 'ti 'ri'ru yuula yijaw dati aar ü'ridälü aar gatu giligä.

²⁰ No yuula ye yegen, la je lenge.”

Ya'ti ani ondaji aar be ani yiiru
(Luka 13.25-27)

²¹ Ngwuje ci, “Lä'tüdi 'dar lanni latiny urnidi, 'Deleny, Deleny,' ladi äni giyelenyanu yidi generala, aar be ru 'dogo lanni lati ärrä yi'ral yanni yiminä je Papa gwüny ngwanni nggwo kerala.

²² Gomon nggä'di, lonyadu liny urnidi, 'Deleny, Deleny, nyii lä'tüde lanni londaja yijirä ngwüriny ngwe ngwunga, na ngwüriny ngwe ngwunga nyii li'tüyä ngwujego'ro na ngwüriny ngwe ngwunga nyii ape yiima yonyado?’

²³ Linje be ondacalu kibeny, 'Nggwa'ta je lingidi a'tur abriiny kayanu gilee lati ape yiiru yiki.' ”

Ngwu'dun ngwodana ngwur'dalu
(Luka 6.47-49)

²⁴ Ngwuje ci, “Yäy gu no, gwere gwanni gwa 'dingini ngwuja'ri ngwüny ngwungwe ape yiiru, diny aniji nono guru gibebera güdädi ngwu'duna ngwüngün ngwur'dalu.

²⁵ Anni ma gere ni, a däärä onyadi ngwubirta, a dirun ari a dudu obe ngwu'duna ngwo yaw ye aar 'ti i'dü ndi ari ngwodana giyidingo yiru ngwur'da.

²⁶ A be gwere gwanni gwa 'dingini ngwuja'ri ngwüny ngwungwe 'ti be apu yiiru, gwa ru nono guru giru de'rr güdädi ngwu'duna gwüngün gidijicirälü.

²⁷ Anni ma gere ni, a däärä onyadi ngwubirta, a dirun ari a dudu obe ngwu'duna yaw ye aar i'di i'ding gwupa.”

²⁸ Anni ma Yicu medaji ondajing ngwuja'ri ngwee, a ngwüji dibi ngwuja'ri ngwee ngwüngün

²⁹ ndi ari gwondaja gwuru diji däti yelenya ya'ting je ondaja nono ngworta ngwegen ngwudi yobo.

8

A Yicu u'riyi daamu nono
(Murkuj 1.40-45; Luka 5.12-16)

¹ Anni ma Yicu üllädälü milli, a ngwüji ngwonyadu gwujani.

² A gur ge'te gümä gımäti yaamu ilijä ngwüjürbäcälü ngwuci, “Gwani Deleny, manari nga gwämnä, a gwuny u'riyi nono.”

³ A Yicu dinga guy ngwakani nono ngwuci, “Äny gwämnä u'ru nono.” Kaji ge'te ge'te a gur u'ri yaamu nono.

⁴ A Yicu ci, “Dingina! Aa'ti a gwa gu ondaci dijü dere, ändi gidir'dal ang enggaci ngwangina ngwunga, nga gätiji Ngwaalingalu anaku ondaja gu yobo yidi Müjä, nunnu aar ru yanni yadi inggidi ngwuja'ri ngwani nga.”

*A Yicu u'riyi dinädä nono didi kumndan
(Luka 7.1-10)*

⁵ Anni ma Yicu äni kündär gani Kaprnawum, a gur giru gi'ra gidi gwu'tulunga küü'ri tudini (100) päcälü ngwuci gatajiny düwä.

⁶ Ngwuci, “Gwani Deleny, dinäd düny dayu ngwangina dindru ngwümbür diti ngwanginu nono gwulleney.”

⁷ A Yicu ci, “Äny gwa ele nyi u'riya nono!”

⁸ A gur giru gi'ra gidi gwu'tulu ci, “Gwani Deleny, äny gwa'ti ädi ngwäyänü ngwunga ndi ang äni ngwu'dun ngwüny, 'dogo ondaja ngwuja'ri dinäd düny da be u'ri nono.

⁹ Äny 'to gwuru deleny däti yelenya ndi nyi ci dijü ndee, 'Indi,' ngwele, na ndone, 'Ila,' ngwila. Nyi ci dinädä düny, 'Ärrü yi'ral giyee,' ngwuje ärrü.”

¹⁰ Anni ma Yicu 'dingini ngwuja'ri ngwee, ngwudibi ngwuci ngwüjü ngwanni ngwuju ngwugwujana, “Nggwa je ci 'didanu, nggwa'ti mbuja ämning Ngwaalu gwere gwupa gu no ngene Giyjiräyil.

¹¹ Nggwa je ci lonyadu la ji lila gitäny gwe na lila gi'ra gwe la jalu ngwaalu ngwegen

Äbräyimingä le na Ijaag na Yagub giyi'rinyinänü yidi yeleny yidi Ngwaalu.

12 A be yiiji yidi yeleny ya be gätini poor gidirimänü ngenone ari gwa ji na iyini ngwad gwa ji.”

13 A be Yicu ci guru gidi gwu'tulu, “İndi! Ya gu ru anaku ma gu änni ndi ari aar gu ru.” Kaji ge'te ge'te nggoo, a dinäd düngün u'ri nono.

*A Yicu u'riyi dünä nono didi Butruj
(Murkuj 1.29-34; Luka 4.38-41)*

14 Anni ma Yicu ila ngwu'dun ngwudi Butruj, ngwumbuji nanning gwüngün gwuru düünä gwundru ngwümbür gwümä ngwübüdi nono.

15 Ngwakani nono guy ge güngün ngwüjilädi ngwü'di'rälü ngwuje äpiji yiiru.

16 Anni ma ngwaalu ru digera, aar äpijä ngwüjü ngwonyadu ngwümä ngwätinä ngwü'rillä nono a Yicu girinya ngwü'rillä ngwuja'ri ngwe ngwuje 'tüyi ngwu'riyi ngwüjü nono 'dar ngwanni ngwümä.

17 Ndi ari a ngwuja'ri äti ngwäyänü ngwanni ngwaru ngwe dijir dani Ajaya ndi ari, “Nginde gwuma ape yi'rendenya yege a gwuma üpini dümdi dege.”

*Gu'ru giru ange ndi gwuji Yicung
(Luka 9.57-62)*

18 Anni ma Yicu engga ngwüjü ngwonyadu ngwänänü, ngwuci ngwo'ra ngwüngün, ar ele ar ü'rü yaanu ar dambu dambal.

19 A doorta de'te didi yobo ilijä ngwuci, “Gwani doorta, nggwa ang gwujani ngwaalu ngwada gu ele.”

20 A Yicu ci, “Yar'tum yäti ngwubangu, a yì'rä yidi gere yäti ngwü'rü'tilä, a be Giji gidi Dijji dümnä ga'ti äti ngwaalinga ngwere nding gu äniiji gi'ra güngün.”

21 O're a doo'ra di'ter ci, “Gwani Deleny, gäbïciny nyi ele gwerre gwerre nyi gata papang gwüny.”

22 A Yicu ci, “Gatana ngwüjü ngwanni ngwayu* aar ele ndi gatu ngwüjü ngwegen ngwanni ngwayu gwujaniny.”

A Yicu düniiyi diruna

(Murkuj 4.35–41; Luka 8.22–25)

23 A Yicu ele ngwallu gibälükänü a ngwoo'ra ngwüngün di'rri aar gwujani.

24 A Yicu ji ndi ndri a dirun aralu gwuleny giyaanu ngwäri bälükälü 'di ngwuru gwadi i'däti.

25 A ngwoo'ra ngwüngün ele aar 'ritiya aar ci, “Gwani Deleny, gätäji nje diruna nyii la i'däti.”

26 A je Yicu ci, “Nga nga gilee looko ämning Ngwaalu, nga larra ara je be yedeny eny.” Ngwüdi'rälü ngwugirinya diruna na dudu a dirun adatalu jicom.

27 Aar dibi aar utalu aar ari, “Gur giru ange nggee? 'Di ati dirun na dudu 'dengenaci!”

* **8:22 8.22** Ngindenga lanni lati 'ti 'dengenaja Ngwaalinga, liru nono ngwüjü ngwayu giligirim, gäbïcär aar ele ndi aar je gatu legen lanni lima ayi.

A Yicu u'riyi ngwüjü nono ngwümäti je ngwü'rillä

(Murkuj 5.1-20; Luka 8.26-39)

²⁸ Anni ma Yicu ele giyaanu bälükä gwe 'di ngwobani dambal ngwaalu ngwani Jädirin aar mbudi ngwüji ngwe rom (2) ngwuru ngwur ngwätinä ngwü'rillä nono ngwü'tüdi ngwumomanu. Ngwuki yära gwulleney ati 'ti ngwüji indi kayalu nggoo.

²⁹ Aar ürri dula aar ci Yicu nu, “A gwäti ange ngene 'dänggäri, gwuru Giji gidi Ngwaalu? Nga gwindädi be ndi nje ängi'riyi ngwäy gaji gäri gona ga'ti inde?”

³⁰ Ngwaalu ngwolanu gwoko ngwaalu ngwoo, ngwüdr gi'du ngwuju gu ngwujaar je ndi iye.

³¹ A ngwü'rillä päci Yicungalu aar ci nu, “Manari nga gwadi nje linynyi, gäbici nje be nyii äni ngwüdränü.”

³² A je Yicu ci, “Indär.” Aar 'tü aar ele aar äni ngwüdränü, a ngwüdr üllä milli aar mi'ri'ti aar bälädi giyaw aar gu ayi.

³³ A ngwoo'ra ngwanni ngwuju je ndi iye aar abri aar ele 'dunu aar gu ca ngwüjü aar je ondaci ngwuja'ri ngwudi ngwüjü ngwanni ngwätinä ngwü'rillä nono ngwuma u'ri nono.

³⁴ A ngwüji 'tüdälü 'dar ngwu'dunanu aar ila ndi Yicu. Anni ma aar engga, aar päcälü nu ngwü'tü ngwuje gätijäniji ngwaalinga ngwegen.

9

A Yicu u'riyi dirga nono

(Murkuj 2.1-12; Luka 5.17-26)

¹ A Yicu äni gibälükänü ngwü'rü yaanu ngwo're kündär güngün.

² A ngwüji ngwe'te äpijä dijü diru dirga ndralu kilälälü. Anni ma Yicu engga ämning Ngwaalu gwegen, ngwube ci dirga ndoo, “Mäti liguri gwani giji güny, ke gwunga gwuma aar ang dödänijänü.”

³ A ngwuja'ri ngwee gäbici ngworta ngwoko ngwudi yobo aar äbingini giyigoranu yegen aar ari, “Gur nggee garu ngwulem!”

⁴ A je Yicu lenge yigor yegen, ngwuje be ci nu, “Ange gwuru ngaa be äti ngwuja'ri ngwee ngwuki giyigoranu yalu?”

⁵ Yiru ange yanni yojemana, ndi ari, ‘Ke gwunga gwuma aar ang dödänijänü,’ na ndi ari, “D'i'rü ang ele’?”

⁶ A be nunnu ngaa lenge ndi ari Giji gidi Dijji dümnä gäti yelenya ngene gidiyängälü ndi dödäniji ngwüjänü ndi ke gwegen.” No ngwuci dirga ndoo, “D'i'rü ang ape gilälälü gunga ang ele 'dunu.”

⁷ A gur 'di'ri ngwele 'dunu.

⁸ Anni ma ngwüji engga yi'ral giyoo, aar dibi aar ortada Ngwaalinga ätä gwe gwüngün ngwüjü ngwümnä yiima nono giyee.

A Yicu urnidi Mätäng

(Murkuj 2.13-17; Luka 5.27-32)

⁹ Anni ju Yicu ndi ele ngenone, ngwengga guru gani Mätä gijalu ngwaalu ngwudi uti dulba. Ngwuci, “Gwujaniny.” A Mätä 'di'rälü ngwug-wujani.

10 A ji a Mätä urnidi Yicung yörnü 'dunu na ngwudulba ngwonyadu na lanni lati aar je ci liki ila aar le eny na ngwoo'ra ngwüngün.

11 Anni ma Ngwübärriji engga yi'ral aar je 'ti jädänü, aar otaci ngwo'ralu ngwüngün, “Ange gwuru ati be doorta dalu emadi ngwudulba ngwe na lanni liki?”

12 Anni mung 'dingini no, ngwuje be ci, “Lä'tüdi lanni lu'ru nono lati ele gidima, aar be ru lanni lümä.

13 İndär ngaa lengeda ngwuja'ri ngwee ngwaru nu, ‘Äny gwubupa inäng nggwa'ti bupa mi'rining nono.’ Ndi ari äny gwa'ti indädi ndi nje urnidi lanni lidünälü, nyi be ilada ndi nje urnidi lanni liki.”

*Utalı ngwuja'ri ngwe ngwani määtä ngwädä
(Murkuj 2.18-22; Luka 5.33-39)*

14 A be ngwoo'ra ngwudi Yuwana ila aar otacalu, “Awa ndi ari änyängä na Ngwübärriji lati määtä ngwädä, aa'ti be ngwoo'ra ngwunga mäti ngwädä?”

15 A je be Yicu ci nu, “Awa a be ngwürnü ngwudi gur gidi agu runi aar le be ji! Gaji ga ji gila ma aar je apada guru nggo gadi agu, la be määtä ngwädä.

16 Dijji da'ti dati ape direda diyang ngwugatada gidired diru du'rin, ndi ari dired dannı diyang da ronyadi dokta diredanu ndoo du'rin da ke da ge'te gubu'ru gikana.

17 Na dijji da'ti dati ape di'rica diyang ngwübäläji gidürädänü diru du'rin. Mung bäläji, düräd da ubi, di'rica da bälädälü mbüny

na dūräd da geradalu, bärī, lati bäläji di'rica diru diyang gädürädänü diru diyang na 'dün ngwa jayi nono."

*Gera ganni gayu na daw danni dümä
(Murkuj 5.21-23; Luka 8.40-56)*

¹⁸ Anni mung ji ndi ondaji ngwuja'ri ngwee a deleny de'te ila ngwüjürbäcälü yirku ye ngwuci, "Gera güny gima ayi gweneno. A be ila ang alliji guy nono, ga midi."

¹⁹ A Yicu 'di'rī aar gwe ele na ngwoo'ra ngwüngün ele 'to.

²⁰ A no, a daw de'te dati bäläji yinälü däti ngwüdläyü 'di na rom (12), ngwila gilurānu lüngün ngwakani direl nono didi dired düngün

²¹ ngwari giligorānu, "Minyi akani direl nono didi dired düngün 'dogo, nggwa u'ri nono."

²² A Yicu gwurlalu ngwengga. Ngwuci nu, "Mäti liguri, gwani giji güny. Änni gwunga Ngwaalu gwuma ang u'riyi nono." A daw u'ri nono kaji nggoo ge'te ge'te.

²³ Anni mung äni gidrü ngwu'dun ngwudi deleny ndoo, ngwengga ngwüjü aar elnge gimärä aar ürrī dula,

²⁴ ngwuje ci nu, "Abarar kayanu. Gera ga'ti ayu a be gindru." Aar be äri ngwimä yidäpängä.

²⁵ Anni ma aar 'täji ngwüjü kay ge'te, ngwäni ngwümätä gijü kuy, ngwü'di'riyälü.

²⁶ A ngwuja'ri ngwee badalu pad ngwaalu ngwoo ku.

A Yicu u'riya ngwüjü nono ngwürimü ngwäy

27 Ju gu Yicu ndi ele ngwaalu ngwoo, ngwüji rom (2) ngwürimü ngwäy gwujani aar urnidi dulala aar ci, “Aar ang inä gwani Giji gidi Däwüd!”*

28 Anni ma Yicu ele ngwu'dun, ngwüji ngwoo ngwürimü ngwäy ilijä ngwuje otacalu, “Ngaa lämnä ndi ari äny gwäti yiima ndi ärrü yi'ral giyee?”

Aar ci, “Yäy, gwani Deleny.”

29 Ngwuje be akani ngwäy nono ngwegen ngwuje ci, “Gwani änni gwalu Ngwaalu aar gu ru 'danggalu.”

30 A ngwäy ngwegen u'ri nono. A je Yicu girinya ndi ari, “Aa'ti diji dere da gu lenge a'tur.”

31 Aar be 'tü aar bädiyi ngwuja'ralu ngwani nginde ngwaalu ngwoo 'dar.

A dä'räng ondaji

32 Anni ma aar ji ndi 'tü, aar apa guru gätinä ngwü'rillä nono ating 'ti ondaju aar äpijä Yicung.

33 A anni ma aar gu 'tüyi ngwü'rillä, a gur nggoo gigwugwundu ondaji. A yi'ral dibaji ngwüjälü aar ari, “Yere ya'ti nje änggädi yiru gu no Yijiräyil!”

34 A be Ngwübärrüji ari, “Yiima yiru yidi deleny didi ngwujego'rr yating ye 'tüyi ngwujego'ro.”

Yon yonyadu kiruny a be ngwäänü ru ngwoko

35 A Yicu ele giyündär na giyubanu, ndi eng-gaci ngwüjü ngwämrä ngwuje ondaci ngwuja'ri ngwannü ngwujaw ngwani yeleny yidi Ngwaalu ngwu'riyi ngwüjü nono gidimdi na ümü.

* 9:27 9.27 Ngwüyäwüd ngwülingidi ndi ari Kirictu gwadi ila kilinge gidi Däwüd.

³⁶ Anni mung engga ngwüjü ngwonyadu, aar inä ndi ari ngwuju gidirbänü aar 'ti übidi düwä de, aar ru nono ngwangala ngwanni ngwa'ti äti do'ranu.

³⁷ Ngwube ci ngwo'ra ngwüngün nu, “Yon yonyadu kiruny, a be ngwäänü ngwudi uni ru ngwoko.

³⁸ Otacar Delenyalu didi giruny ndi ari ngwükjäjä ngwäänä kiruny güngün aar uni yona.”

10

*Ngwoo'ra ngwükjäär je 'di na rom
(Murkuj 3.13-19; Luka 6.12-16)*

¹ A Yicu urnidi ngwo'ra ngwüngün ngwoo 'di na rom (12) 'dünggüngün ngwuje ätäda yelenya aar ye 'tüyi ngwü'rillänü aar ye u'riyi ngwüjü nono.

² Ngwüriny ngwuru ngwee ngwudi ngwoo'ra ngwükjäär je ngwuru 'di na rom (12), Jamaan gwanni gwani Butruj na gwenggen gwani Andrawuj, na Yagubinga gwenggen gwe gwani Yuwana yiji yidi gur gani Jäbädi,

³ a Bilipüj na Bartumawuj, Tumaj na gur gidi dulba gani Mätä, Yagub giji gidi gur gani Albayu na Tadiyuj,

⁴ Jamaan gwanni gwati ligor enyanu gwani gen na Yäwüdä gwani Äjigäriyüti gwanni gwuma ji ngwugwurlanu Yicu gwe.

*Aar ükäji ngwo'ra ngwoo 'di na rom (12)
(Murkuj 6.7-13; Luka 9.1-6)*

⁵ Ngwee 'di na rom (12) ngwükäjä je Yicu ngwuje oladani ngwuja'ri ngwe ngwee, "Aa'ti ngaa la ele ngwüji ngwuru Garany, aa'ti ngaa la läni kündär gere gidi ngwüji ngwudi Jamirang.

⁶ Ngaa be ele ngwangel ngwududu ngwuru ngwüji ngwudi Yijiräyil.

⁷ Ma be ari ngaa lima ele, ondacar ngwüjü ngaa je ci, 'Yeleny yidi gerala yima ila gito.'

⁸ Ngaa u'riyi ngwüjü nono ngwanni ngwümä, ngaa je 'di'riyälü ngwanni ngwayu, ngaa ga'ru ngwüjü yaamu nono, ngaa 'tüyi ngwü'rillä ngwüjänü. Yätädäärä je yimi'rä a'tur, ätädär je ngwüjü 'to yimi'rä a'tur!

⁹ Aa'ti ngaa la apani dab, buta na bartad gwere ngwürädänü ngwalu.

¹⁰ Na aa'ti ngaa la apani ngwony ngwudi eny ngwüräd ngwe ngaa gendani direda na ngwüdän na guura, ndi ari gwanni gwati ape yiiru gwädi gu ndi aar ätä gu'ru güngün.

¹¹ Gündär na ngwu'dunanu ngwere ngwa gu äni, minär gu dijälü dere dannu dijaw ngaa gu üllälü ngaa gu jalu 'di a gaji ila ngaa 'di'ri ngaa ele.

¹² Ma be ari ngaa lima äni ngwu'dun ngwere, agannar je

¹³ manari ngwu'dun ngwoo ngwädi gu, gäbücär a gu adatalu gwalu ji. Ma be ari ngwu'dun ngwoo ngwa'ti gu ädi 'didanu, ara je adatalu gwalu o'raca.

¹⁴ Ma ara je 'ti gwä'rü ara je 'ti 'dengenaca ngwuja'ri ngwalu, ngwu'dun na gündär ngeno, 'tüdär ngaa brotada dibu'ralu mbüny giyora yalu.

15 Nggwa je ci 'didanu, gomon gidi pï yelenya, ngwüji ngwudi yündär yidi Jadumanga Gamura gwe, ngwa inädäni Ngwaalinga ngwüji ngwudi gündär nggoo."

Übinälü gwanni gwüdünicä ngwoo'ra ngwudi Yicu
(*Murkuj 13.9-13; Luka 21.12-17*)

16 Ngwuje ci, "Äny gwa je ükäji nono ngwangala ngwuju ngwümüdänü, ngaa be arngani mama, ngaa ru nono ngwüüngäyü ndi bebere na ngaa jayi drü nono amaam gwudi 'dunung.

17 Arnganar ngwüjü ngwa ji ngwa je apada ngwämrä ngwudi ngweleny, la je pï ngwacal ngwe ngwämrä ngwegen.

18 Na gwani äny la je dünäji ngwäyänü ngwudi ngwartan na ngweleny ngaa ru ladi inggidi 'denggen na ngwüji ngwuru Garany.

19 Ma be ari lima je ummi ara je ätäädä ngwelenya, aa'ti be yigor ya je pänü gwani ngwuja'ri ngwanni ngwada je ondaji na ngwada ngwe ari. Kaji nggoo la je be ätäädä ngwuja'ri ngwanni ngwada ngwe ari.

20 Ndi ari ngaa la'ti ba be rüdi lanni ladi ondaji, a be Ligì'rim ru lidi Papa gwalu lanni ladi ondaji 'danggalanu.

21 Na diwengga da gwurlanu gwenggen gwe gwa aar 'rinye na papa gwa gwurlanu giji güngün, a yiji ya nyürtiji papanga janu legen la aar le gwurlanu la aar je 'rinye.

22 Ngaa la ke ngwüjü ngwäy 'dar gwani ngwüriny ngwüny. A be gwanni gwa mätinälü 'di aar medadi, gwa gilängidini.

²³ Manari lima je übinälü kündär gere, gatanar ngaa gu abra gi'ter. Nggwa je ci 'didanu, ngaa la'ti la medaji yündärä 'dar yidi Yijiräyil 'di a Giji gidi Dijä dümnä o'ra."

²⁴ Ngwuje ci, "Doo'ra dati 'ti pana gidoorta düngün na dinäd dati 'ti pana gideleny düngün.

²⁵ Yimbutu gu 'dogo ndi doo'ra ru nono dorta düngün na dinäd ru nono delenya düngün. Manari gwucaar gwanni gwuru gi'ra gidi ngwu'dun Bäljübül, a be ngwüji ngwüngün gidrü ngwa aar je be ca!"

Aa'ti yedeny ya je eny

(Luka 12.2-7)

²⁶ "No aa'ti la je iyiyi yedenyo ndi ari yere ya'ti yanni yändälü ya'ti ya 'tädinälü, na yere ya'ti yanni yändälü ya'ti ya aar je inggidi.

²⁷ Yanni yada je enggaci nyim, ondajar yalu kebeny gilingenalu na yanni yada je 'dingini giilang ge, urnidar yalu korralla gidi ngwu'dun.

²⁸ Aa'ti yedeny ya je eny ngwüji ngwanni ngwati 'rinye lingina aar 'ti be burna ndi 'rinye ligi'rimä. Ara je be yedeny eny gwani nginde gwanni gwäti yiima ndi dudiyi ligi'rimä na lingeno giligänü lidi yi'rendeny.

²⁹ Yi'ra rom (2) yati aar je ellang bartad gwe'te pu na gere gati 'ti i'dü gidiyängälü a gu 'ti be Papa gwalu lingidi.

³⁰ A be 'danggalu ngwä'rü ngwalu 'dar giyi'ra ngwülingidi je Ngwaalu 'dar ndi ari ngwuru ümin.

³¹ Aa'ti be yedeny ya je eny, ndi ari ngaa lipana gu'ru giyi'ra yonyadu."

*Ndi ämni na ndi 'donya Yicung
(Luka 12.8-9)*

³² Ngwuje ci, “Gwanni gwuny 'täjälü ngwäyänü ngwüji, äny 'to gwunyi 'täjälü ngwäyänü ngwudi Papa gwüny kerala.

³³ Gwere gwanni gwunyi nyi'rini ngwäyänü ngwüji, gwunyi nyi'rini 'to ngwäyänü ndi Papa gwüny kerala.”

*Yicu na ngwüji ngwudi didlä
(Luka 12.51-53; 14.26-27)*

³⁴ Ngwuje ci, “Aa'ti ngaa la ge'taji ndi ari äny gwändädi ndi ge'te adatingalu ngene gidäyängälü. Nyi be ilada ndi ge'te giiri.

³⁵ Ndi ari äny gwändädi ndi gäbici dijü aar ü'ränü papa gwe gwüngün, na giji ganni giru gera aar ü'ränü nanni gwe gwüngün, na gera giru düünä aar ü'ränü nanni gwe gwuru düünä.

³⁶ A güwän gidi diji ga ru ngwüji gwüngün gidrü.”

³⁷ Ngwuje ci, “Gwanni gwämnäni papang na nanning gwüngün 'dünggüny, gwa'tiny ädi ngwäy. Na gwanni gwämnäni gijü gungün ganni giru dur na ganni giru gera 'dünggüny, gwa'tiny ädi ngwäy.

³⁸ Na gwanni gwati 'ti apu güü'ri gungün aar nyi gwujana, gwa'tiny ädi ngwäy.

³⁹ Gwanni gwati mbuji miding gwüngün, gwung dudiyi na gwanni gwa dudiyi miding gwüngün gwani äny, gwung mbuji.”

⁴⁰ Ngwuje ci, “Gwanni gwa je änni, gwuny änni, na gwanni gwuny änni, gwämni ngindeng gwanni gwükäjäiny.

⁴¹ Gwanni gwämni dijirä dükäjäär ndi ari diru dijir, nginde gwa mbuji gu'ru gidi dijir. Na gwanni gwämni ngindeng gwanni gwüdünälü ndi ari gwüdünälü, gwa mbuji gu'ru gidi nginde gwanni gwüdünälü.

⁴² Na gwanni gwa icī 'dogo dijü de'te yaw ngwüjänü ngwee ngwokeya yigo'ro yegen ndi ari nginde gwuru doo'ra düny, nggwa je ci 'didanu ndi ari gu'ru güngün ga'ti ga dudi a'tur.”

11

Yicu na Yuwana Almamadan (Luka 7.18-35)

¹ Anni ma Yicu medaji olang ngwo'ra ngwüngün ngwoo ngwuru 'dī (12) na rom, ngwü'di'ri ngwugatani ngwaalinga ngwoo ngwele ndi enggaci ngwüjü giyündär yidi Jäliling.

² Anni ma Yuwana 'dingini gwuju korkon yi'ral ye yanni yärrä je nginde gwanni Gwubrutaar yelenya, ngwükäji ngwo'ra ngwüngün

³ aar otacalu ndi ari, “Nga gwuru gwanni gwadi ila Gwubrutaar yelenya gwalla nyii dünici ngindeng gwu'ter?”

⁴ A je Yicu ci, “İndär aang ondaci Yuwanang yi'ral ye yanni yänggädä je ngaa je 'dingini

⁵ ndi ari ngwüji ngwanni ngwürimü ngwäy ngwuma ombajidalu, na ngwurga ngwuma ele, na ngwaamu ngwuma u'ri nono, na gwanni

ngwürimü ngwäni ngwuma 'dingini, na ngwanni ngwayu ngwuma 'di'rälü ngwumidu, na ngwuja'ri ngwanni ngwujaw ngwuma aar je ondaci ngwüjü ngwanni ngwuru ngwuwayi.

⁶ Gwa aar onjaci gwanni gwa'ti gwa obalu ndi änni 'dünggüny."

⁷ Anni ma ngwoo'ra ngwudi Yuwana ji ndi ele, a Yicu ondaci ngwüjü ngwonyadu gwani Yuwana ngwuje ci, "Giru ange ganni gi'tüdädä gu ndi ombaji poor gitäny? Ngaa li'tüdädi ndi ombaji gipuru gapu dirune?

⁸ Manari gä'tüdi, ngaa li'tüdädi ndi ombaji dijü digenna ngwureda ngwudi yelenye? Ngwüji ngwanni ngwati genne ngwureda ngwudi yeleny ngwati ji ngwu'dun ngwudi yeleny.

⁹ A be ngaa li'tüdädi ndi ombaji ange? Ndi ombaji dijira? Yäy, nggwa je ci na yipana gidijir.

¹⁰ Nginde gwuru nggwee gwanni gwaru gwe ngwuja'ri ngwanni ngwüllinä ndi ari,

'Äny gwadi ükäjä dänädü dünü ngwumadinana
gwerre gwerre 'dunggunga,
aar ang ja'rimaci gay.'

¹¹ Nggwa je ondaci 'didanu ndi ari, giyijänü 'dar yanni yilingiti je ngwaw, gere ga'ti gi'di'rälü gipana gu'ru ndi Yuwana Almamadan. A be gwanni gwokana giyelenyanu yidi gerala, gwuru gwanni gwupana 'dünggüngün.

¹² 'Tu'tu gaji ganni gapu ge Yuwana Alma-
madan yiiru yüngün, yeleny yidi gerala giyo
yiminä je ngwüji ndi aar je ape.

13 Ndi ari ngwījir 'dar na yobo, yondajaar je 'di a gaji ila ganni gima ge Yuwana ila.

14 A manari ngaa lijädi nda je ämni, Yuwana nggwee gwuru gwani İliyä gwanni gwüdünicäär ndi ila.

15 Gwanni gwäti ngwäni, ngwu'dingini."

16 A Yicu ari, "Gimaad nggee gadi nyi übidänü ange gwe? Giru nono yijü yanni yooko yiju ndi aku ngwu'dera ngwaalu ngwudi ngwiliny ati aar be urnidi ngwenggen aar je ci,

17 'Limī'ricä je dümbärä ngaa
be 'donya ndi riti,
ara je elngaci delnga yiwaya
ngaa 'ti runu.'

18 Ndi ari Yuwana gwindi ngwu'ti iti ngwu'ti iyü, araar, gwätinä dijego'ranu.

19 A Giji gidi Dijī dümnä ila ating eny ating iyī, araar, 'Änggädär nggwee gwupa ngwamanu gwati iyī ngwürläli, aar ru ngwumaad ngwudulba ngwe na ngwüji gwanni gwati aar je ci ngwuki.' A be bebere gwati linginni ndi äti ngwäyänü yiiru ye yüngün."

*Wäj bi giyündär yanni ya'ti jo'renyana
(Luka 10.13-15)*

20 A Yicu girinya yündärä yanni yapung gu yi-ima yüngün yonyadana aa'ti be ngwüji ngwegen jo'renyana ngwuje ci,

21 "Wäj bi gwani Kürüjin, na gwani Bid Jäyidä! Adinari a yiima giyee yäpinä 'dunggunga yäpinä giyündär yidi Jür na Jäyidä, ngwüji ngwegen ngwadi jo'renyana 'tu'tu gwerre ngwadi genne gimärä ngwadi jalu ngwaaranu.

22 A be nggwa je ci ndi ari gomom gidi pī yelenya, ngwūjī ngwudi Jüringä Jäyidä gwe, ngwa inädäni Ngwaalinga 'danggalu.

23 Na nga gwani Kaprnawum, nga gwa ji nga gwallu 'di ang obani kere? Bärī, nga gwi'dä a gwüllī gidel didi yi'rany. Adinari yiima giyee yäpinä 'dunggunga, yäpinä ndi Jadum, yaadi jalu 'di gomom gidi gweneng.

24 A be nggwa je, ci gomom gidi pī yelenya, ngwūjī ngwudi Jaduming, ngwa inädäni Ngwaalinga 'danggalu."

Ngwaalu ngwenggaca ngwūjū yujimida yüngün

(Luka 10.21-22)

25 Kaji nggoo a Yicu ari, "Nggwa ang ortada gwani Papa Deleny didi gerala na diyäng, ndi ari nga gwänijä yujimidalu yunga nda je ngwūjī lenge ngwanni ngwubebera nga je be enggaci yijū yunga yanni yooko.

26 Yäy gwani Papa, yunga yiru giyee yanni yijädängänü.

27 Yi'ral 'dar yima aar nje Papa gwüny ätäädä. Gwere gwa'ti gwanni gwülingidi Gijū a be Papa ru 'dogo na gwere gwa'ti gwülingidi Papang a be Giji ru 'dogo na lanni lima je Giji utanu ngwuje enggaci Papang."

28 Ngwuje ci, "Iladar 'dunggüny 'dar lanni gilo lüpinä gwüni ligakidu nggwa je gataji düwä.

29 Üpinär yunggu yüny, nga je enggaci nga lenge ndi ari äny gwüjilänü nyi okeye ligor lüny ngaa la be gatu düwä gwani lingeno lalu.

³⁰ Ndi ari yunggu yüny yijalu ürgäny na üpini gwüny gwängränü.”

12

Deleny didi gomon Kwo'ra tä'r'il

(Murkuj 2.23–28; Luka 6.1–5)

¹ Gomon ge ganni giru Kwo'ra tä'r'il,* a Yicu ele ngwü'rü ngwurunyanu. A ngwoo'ra ngwüngün gila'ti yona aar je eny ndi ari ngwiti je ngwamanu.

² A anni ma je gu Ngwübärriji engga nu, aar ci Yicung nu, “Ombaja 'da ngwo'ra ngwunga ngwärrü yi'ral yiru drü ndi ärrini komon Kwo'ra tä'r'il!”

³ A je Yicu ci, “Ngaa 'ti ulu ngwuja'ri ngwanni ngwüllinä ndi ari yiru ange yanni yärrü je Däwüdingä ngwoo'ra ngwe ngwüngün gaji ganni giti je ge ngwamano?”

⁴ Ndi ari nginde gwändi ngwu'dun ngwudi Ngwaalu ngwape yona yanni yigätijäär je Ngwaalingalu yiru drü, aar je eny ngwoo'ra ngwe ngwüngün, ngwur'dal ngwuru ngwati ji eny 'dogo.

⁵ Nda mine 'to ngaa lima 'ti ulu ngwuja'ri kitabanu gidi Yobo ndi ari, ngwur'dal ngwati kiyi yobanu ape gwe yiiru kobanu komon giru Kwo'ra tä'r'il aar je 'ti be i'racä keng gwere?

⁶ Nggwa je ci ndi ari nggwo ngene gwanni gwupana kobo!

* **12:1 12.1** Gomon Kwo'ra tä'r'il gati ge Ngwüyäwüd jalu aar obe düwä de aar gu äpiji Ngwaalinga yobo aar otacalu. Ngwondaca je Ngwaalu ndi aar obe düwä de aa'ti ngwa ape yiiru komon Kwo'ra tä'r'il.

⁷ Adinari ngaa lilingidädi ngwuja'ri ngwe ngwee yorta ye ngwaalinga ngwanni ngwaru nu, 'Äny gwubupa inäng ngwa'ti bupa mi'rining nono,' ngaa la'ti ladi obalu ngwüjü ngwe ngwanni ngwujaw nono.

⁸ Ndi ari Giji gidi Dijü dümnä, giru Deleny didi gomom Kwo'ra tä'rül."

Ape yüma komon giru Kwo'ra tä'rül

(Murkuj 3.1-6; Luka 6.6-11)

⁹ A Yicu 'di'ri ngenone ngwele ngwäni ngwämrä 'denggen.

¹⁰ Ngenone gur giju gu gudidu guy. A Ngwübärriji mini gay gadi aar gu määtidäda Yicung ngwuja'ri ngwere, aar be otacalu aar ci, "Yädi gu ndi u'riyi dijü nono komon giru Kwo'ra tä'rile?"

¹¹ A je Yicu ci, "Yärü 'danggalanu gwanni gwa äti dangala de'te pu, ngwube i'di gidel komon giru Kwo'ra tä'rül, da'ti ding määtä ngwugwalla?"

¹² A be awa diji dümnä dipana gu'ru gidangal! Yäy gu no yädi gu ndi ärrü yi'ral yanni yijaw komon giru Kwo'ra tä'rül."

¹³ Ngwube ci guru, "Gwälli guyanu!" No a gur gwalli guyanu a guy o'radi ngwujayi ngwuru nono gwenggen.

Dinäd danni däbrä Ngwaalu

¹⁴ A be Ngwübärriji 'tü aar abingada ndi Yicu nunnu aar 'rinye.

¹⁵ Anni mung gu lenge, ngwugatani ngwaalinga ngwoo, a lonyadu gwujani ngwuje u'riyi dümdü nono degen 'dar

16 ngwuje girinya ndi ari aa'ti londaci dijälü dere nginde gwe.

17 Ndi ari a ngwuja'ri äti ngwäyänü ngwaru ngwe dijir dani Ajaya ndi ari,

18 “Dinäd düny ndo ngene dannii däbriny, gwanni gwämniny a ligor lüny jâyäjänü! Gwunyi gu ge'te Ligirimä lüny a gwa ondaci ngwüjü ngwuru Garany gwani dünälü.

19 Gwa'ti gwa kadi na gwa'ti gwa ürri dula gwa'ti gwa diji 'dingini gwondajalu ngway-
alu.

20 'Di gipuru gibu'ru† ga'ti ging kiya na gwa'ti gwa 'rinye ligä lullar kijaja 'di a yi'ral yani dünälü ji aar dami.

21 Ngwüji giyen ngwa ge'taji ngwüriny ngwüngün.”

Yicu na Bäljübül

(Murkuj 3.20-30; Luka 11.14-23)

22 Aar be äpijä guru ge'te gätinä di'rillä nono ngwürimü ngwäy ngwuru dä'räng, a Yicu u'riyi nono 'di ngwombajidalu ngwabingi.

23 A yi'ral giyee obaji ngwüjälü 'dar aar ari, “Giji nggee gaadi ru gidi Däwüde?”

24 A be anni ma gu Ngwübärriji 'dingini ngwuja'ri ngwee aar ari, “Gur nggee gati 'tüyi ngwujego'ro 'dogo yiima ye yidi Bäljübül gwuru deleny didi ngwujego'rr.”

† 12:20 12.20 Yipuru yanni yiju 'ribül yondaja ye Ajaya ndi ari ngwüji ngwuru gwanni ngwuwanu yaa ngwumulu nono.

12:21 12.21 Ajaya 42.1-4

²⁵ A Yicu lenge ngwuja'ri ngwanni ngwuju giyi'ranu 'denggen ngwuje ci, "Yeleny yere yanni yü'ri'tinänü, ya geradalu. Gündär na ngwu'dun ngwere ngwanni ngwadi ü'ri'tidänü, ngwa'ti ngwa äti yiima ndi dünälä.

²⁶ Ma be ari dijego'rr dati 'tüyü dijego'ro, ya'ti be yinggidu ndi ari dijego'rr dima ü'ri'tidänü giligo'ro lüngün a mine yiima yüngün ya mätinälü awa mana?

²⁷ A manari äny gwati 'tüyü ngwujego'ro yiima ye yidi deleny degen dani Bäljübül, a mine yiji yalu ngwati aar je 'tüyü yiima yidi yärü? Ngindenga liru be lanni lada je le obalu.

²⁸ A be manari äny gwati 'tüyü ngwujego'ro Lig'i'rim le lidi Ngwaalu, yeleny yidi Ngwaalu yima ji gu be obanau.

²⁹ Na mana, awa a diji dere ändädä dijü gidrü dojema nono ngwapada ngwony ngwüngün manari dimung 'ti mäti gwerre gwerre ngwugekajalu? 'Di ngwube obe ngwony ngwüngün gidrü."

³⁰ A je Yicu ci, "Gwanni gwa'ti nyii gwe, gwuru güwän güny na gwanni gwa'ti nyii gwe gwä'räjälü gi'du, gwuru gwanni gwati bädiyälü.

³¹ No nggwa je ci, yi'ral 'dar yanni yiki na lo Ngwaalinga, ya ara je düdänijänü. A be lo Lig'i'rimä lanni Liju'ru, la'ti la ang düdänijänü.

³² Gwanni gwa lo Gijü gidi Dijü dümnä, gwa aar düdänijänü a be gwanni gwa lo Lig'i'rimä lanni Liju'ru, gwa'ti gwa aar düdänijänü gididlä ndee na gididlä ndä'di dindä."

*Da'ri dati linginni yuula ye yüngün
(Luka 6.43-45)*

33 Ngwuje ci, “Da'ri dannɩ dijaw, dati 'ri'ri yuula yanni yijaw. Na da'ri dannɩ diki, dati 'ri'ri yuula yanni yiki! Ndi ari da'ri dati linginni yuula ye yüngün.

34 Ngaa gilee ru yiji yidi ngwüüngä, awa ngaa be ondaji ngwuja'ri ngwujaw liru ngwüji ngwuki? Ndi ari ngwulem ngwati ondaji ngwuja'ri ngwanni ngwati ji ngwonyadu giligoranu.

35 Diji dannɩ dijaw liguri dati 'tüyä ngwuja'ri ngwanni ngwujaw ngwanni ngwügi'tinä 'dünggüngünänü, na diji dannɩ diki liguri dati 'tüyä ngwuja'ri ngwanni ngwuki ngwanni ngwügi'tinä 'dünggüngünänü.

36 A be nggwa je ci ndi ari, ngwüji ngwa ji ngwa aar je otacalu ngwuja'ri ngwe ngwegen 'dar ngwi'dädäär ngwänü komon nggä'di gidi pi yelenya.

37 Ndi ari ngwuja'ri ngwe ngwunga a gwa 'tü gwujaw nono na ngwuja'ri ngwe ngwunga la gwe obalu.”

*Ngwübärriji ngwubupa yi'remna yiru yiima
(Murkuj 8.11-12; Luka 11.29-32)*

38 A be Ngwübärriji ngwoko na ngwoorta ngwudi yobo ondaci aar ci, “Gwani doorta, nyii lijädi ndi nje enggaci yi'remna yere yiru yiima.”

39 A je Yicu ci, “Gimaad ganni giki gimi'ridi ngwäyänü gutalu yi'remna ye yiru yiima, gätüdi gadi ar enggaci yiima yere ar je be enggaci 'dogo yidi dijir dani Yunan.

40 Ndi ari anaku ju gu Yunan gilaranu lidi duum dipa ngwape yomon tä'ril (3) lingen le na

dilu de, no 'to Giji gidi Dijji dümnä gadi gu ji 'to no gidijänünü yomon tä'rıl lingen le na dilu de.

⁴¹ Gomon gidi pi yelenya ngwüji ngwudi Nınäwäng ngwa je ngwa aar dünätälä ngwüji ngwe ngwudi gimaad nggee ngwa aar ngwe obalu. Ndi ari ngwujo'renyana gaji ganni gima je ge Yunan ondaci. A be gwenene, nggwo be ngene gwanni gwupana ndi Yunan.

⁴² Daw diru deleny didi gen kaama komon gidi pi yelenya, da 'di'ra la dünälä ngwüji ngwe ngwudi gimaad nggee, ngwungwe obalu. Ndi ari dindi 'tu'tu ngwaalu ngwolanu nunnu ngwu'dingini bebereng gwudi Jiliman. A be gwenene nggwo be ngene gwanni gwupana ndi Jiliman.”

*O'ra gwudi di'rillä
(Luka 11.24-26)*

⁴³ Ngwuje ci, “Manari di'rillä dima 'tü gidijänünü, ngwele ngwulandalu gitäny ngwüminä ngwaalinga ngwanni ngwading gu obe düwä de. Ngwuje 'ti be mbuju.

⁴⁴ Ngwube ari, ‘Äny gwa be kwoyalu ngwu'dun ngwanni ngwuminje gatana!’ Mung kwodalu ngwuje mbuji ngwübrütinälü ngwujalu ngwundanu ngwujayalu ngwuja'rimana.

⁴⁵ Ngwube ele ngwapana ngwü'rillä kwo'ra tä'rıl ngwanni ngwukana 'dünngüngün, aar ila aar äni gidijänünü ndoo, kaji nggoo gidi gwodaning ngwukani kaji gele gidi gwerreng. Ya gu ru 'to no kimaad nggee giki.”

*Nanni gwudi Yicu na ngwenggen ngwudi Yicu
(Murkuj 3.31-35; Luka 8.19-21)*

⁴⁶ Anni mung ji ndi ondaci ngwüjü, a nanni gwüngün na ngwenggen ila aar dünälä poor aar miní ndi ondaci.

⁴⁷ A dijí de'te ngwüjänü ngwanni ngwuju ci, "Nanni gwunga na ngwanggalu gilo lidünicängä poor liminü ladi ang ondaci."

⁴⁸ Ngwuci dijü ndoo dondaca, "Yärü gwuru gwani nanni gwüny? Na yärüngä liru lani ngwänggäri?"

⁴⁹ Ngwinggidi ngwo'ra ngwüngün guy ge ngwube ari, "Ngindenga gilee, liru lani nanni gwüny aar ru ngwänggäri."

⁵⁰ Ndi ari gwere gwanni gwati ärrí buping gwudi Papa gwüny gwanni nggwo kerala, nanni gwüny gwuru a gwänggäri ru gwanni gwuru dur na gwanni gwuru gera."

13

Dijí dikwüdi

(Murkuj 4.1-9; Luka 8.4-8)

¹ Komon nggoo ge'te ge'te, a Yicu 'tüdä ngwu'dun ngwele ngwujalu kimämü gidi yaw.

² A ngwüjü ngwonyadu o'rada nono 'di ngwü'di'ri ngwäni gibälükänü nggu jalu a be ngwüjü 'dar dünä gimämäng nono.

³ Ngwuje enggaci ngwuja'ri ngwonyadu ngwuje mi'rici ngwuja'ri ngwuje ci, "Dijí di'tüdi ngwele ndi kwoy yona yüngün.

⁴ A be anni mung ji ndi gida yona, a yoko mi'ri kayalu a yi'rá ila aar je utalu.

⁵ A yoko mi'ri ngwaalu ngwuru yo'rr aar 'ti mbuja diyängü diju mirang, aar obedalu puprang ndi ari diyäng da'ti olanu.

⁶ A be anni ma lingen anda, a je deja u'diyi aar undi ndi ari ya'ti üllü ngwuwa ndi mätinälü.

⁷ A yoko mi'ri ngwügänü aar 'tüdä a je ngwügi gwogwornyadi.

⁸ A yon yoko mi'ri ngwaalu ngwuru diyäng dannu dijaw, aar 'tüdä aar 'ri'ri yona küü'ri tudini (100) na yoko küü'ri tä'röl (60) na yoko küü'ri na 'dä (30), aar onyadani giyon yanni yikwüdinä.

⁹ Nginde gwanni gwäti ngwäni rom ngwudi 'dingini, ngwu'dingini.”

*Yicu gwarra ngwube mi'ri ngwuja'ri
(Murkuj 4.10-12; Luka 8.9-10)*

¹⁰ A ngwoo'ra ngwüngün ila aar otacalu aar ci, “A gwarra ata be mi'rici ngwüjü ngwuja'ri?”

¹¹ Ngwuje ci, “Lenge yujimida yidi yeleny yidi gerala, gwuma ara je ätädä aar 'ti be ätädi ngindeng je.

¹² Gwere gwanni gwäti, gwa aar gendaci ngwonje, a be gwanni gwa'ti äti, gwanni ngwätäng je ngwoko, ngwa aar je apada.

¹³ Yiru giyee yanni yigäbüciny ati nyi be mi'rici ngwüjü ngwuja'ri. Aar ni ari lombajidalu, aar ru nono ma aar 'ti ombajidalu, aar ni ari li'dingina, aar ru nono ma aar 'ti 'dingina na aar ru nono ma aar 'ti lingidi.

¹⁴ Ngindenga lima je gu ngwuja'ri mbuti nono ngwanni ngwaru ngwe dijir dani Ajaya ndi ari, 'Ngaa la 'dingini a be ya'ti ya je lenge a'tur

na ngaa la ombajidalu a be ya'ti ya je engga a'tur.

¹⁵ Ndi ari ligor lidi ngwüji ngwee lima ru go'rr, na ngwäni ngwegen ngwuma riminäti ndi 'dingini na ngindenga lima ümmä ngwäyälä ndi ombajidalu.

Adinari aar minä ndi engga ngwäy ngwe ngwegen,

aar 'dingini ngwäni ngwe ngwegen,

aar lenge yigor ye yegen

aar o'ra, laadi nje u'riyi nono.'

¹⁶ A be lonjaca je gwani ngwäy ngwalu nunnu ngwänggädi na ngwäni ngwalu nunnu ngwu'dingina.

¹⁷ Ndi ari nggwa je ci 'didanu, ngwüjir ngwonyadu a lanni lidünälü lijädi gu gwulleney ndi engga yi'ral yanni yänggädä je gweneno aar je be 'ti änggädi, na ndi ari aar je 'dingini yanni giyo yi'dingina je gweneno aar je 'ti be 'dingina."

Inggidi ngwuja'ri ngwudi diji dikwüdi

(Murkuj 4.13-20; Luka 8.11-15)

¹⁸ Ngwuje ci, "'Dinginar je be nga nga yani diji dikwüdi.

¹⁹ Manari gwere gwuma 'dingini ngwuja'ri ngwudi yeleny yidi gerala ngwuje 'ti be lingidi, dijego'rr dati ila ngwapada ngwuja'ri ngwanni ngwuma aar je kwoy giligoranu lüngün. Yiru giyee yanni yani yon yanni yimi'ru kayalu.

²⁰ A be yon yanni yimi'ru ngwaalu ngwuru yo'rr, diji diru danni dati 'dingini ngwuja'ri ngwuje änni puprang gwujayanu gwulleney.

21 A be anni ati ngwuja'ri mbuja ngwaalinga ngwadi aar gu ülläji ngwuuwa, aar jalu 'dogo gwoko ma be ari yima ji yere yooko yani dirbä na übinälü gwani ngwuja'ri, a be diji i'di puprang.

22 A be yon yanni yimi'ru ngwügänü, diji diru dannni dati 'dingini ngwuja'ri a be ligor picī midinganu ngene a nänü gwudi dīdlä i'däjänü gwogwornyaji ngwuja'ri ngwudi Ngwaalu aar 'ti äti ngwäyänü.

23 A be yon yanni yima mi'ri gidiyäng dannni dijaw, yani diji dannni dati 'dingini ngwuja'ri ngwudi Ngwaalu ngwuje lenge mama. Ngwu'ri'ri küü'ri tudini (100) na ge'te ngwu'ri'ri küü'ri tä'rīl (60) na ge'te ngwu'ri'ri küü'ri na 'dī (30), aar onyadani giyon yanni yīkwüdäär je."

Yon na ngworomol

24 Ngwo're ngwuje mī'ricī ngwuja'ri ngwu'ter ngwuje ci, "Yeleny yidi gerala yiru nono diju dannni dikwüdi yona kiruny güngün yijayanu.

25 A be gaji ganni gima ge ngwüji ji ndi ndri, a güwän güngün ila ngwukwoy ngworomola giyonanu kirunyanu ngwü'tü ngwele.

26 Anni ma yon ge'ta yi'ra aar obedalu wiir, a ngworomol obedalu 'to.

27 A ngwīnäd ngwudi gur gidi giruny otacalu aar ci, 'Gwani doorta, nyii be ari nga gwükwüdi yona kirunyanu yijayanu a mine ngworomol ngwuma ila ne?'

28 Ngwuje be ci, 'Güwän giru gärrü yi'ral giyee.'

A ngwīnäd otacalu aar ci, 'Nga gwüminī nje nyii ele nyii gwalla ngworomolalu mbünje?'

²⁹ Ngwuje ci, 'Bäri, ngaa la gwalladani yonalu 'to manari nga lima gwalli ngworomola.

³⁰ Gäbicär je aar pe gwüpäng 'di aji a gaji ila gidi uni. Kaji gidi uni äny gwa ci ngwäänä, ü'ri'tädär ngworomola gwerre gwerre ngaa je giki yi'ra aar u'di a be yon, ngaa je be una ngaa je u'ri ngaa je apada kilü güny.' "

Mi'ri ngwuja'ri g'iläy lidi do'ta
(*Murkuj 4.30-32; Luka 13.18-19*)

³¹ Ngwo're ngwuje mi'rici ngwuja'ri ngwu'ter ngwuje ci, "Yeleny yidi gerala yiru nono läy lidi go'ta gapu dijü ngwukwoy kirunyanu güngün.

³² Läy lidi go'ta lokana giyuulanu yidi ngwa'ri 'dar, ma be ari gima 'tü 'di mung pe ngwuru do'ta dannu dipa, 'di ati gu yi'ra kere ila ati aar gu ge'te ngwü'rü'tilä giyi'rinalu yüngün."

Ngwü'rüd
(*Luka 13.20-21*)

³³ O're a je Yicu mi'rici ngwuja'ri ngwu'ter ngwuje ci, "Yeleny yidi gerala yiru nono ngwü'rüd ngwape je daw ngwuje lägäjänü ngwülä ngwänü ngwübäkänü tä'rül. Aar gwürli ngwülä 'dar aar uuli."

³⁴ Yi'ral giyee 'dar yondaca je Yicu ngwüjü ngwuje mi'rici ngwuja'ri. Ngwuje 'ti ondacu ngwuja'ralu ngwere kibeny ngwuje be ondaci ngwuje mi'rici ngwuja'ri.

³⁵ Ndi ari a ngwuja'ri äti ngwäyänü ngwanni ngwondaja ngwe dijir lingla le lüngün ndi ari, "Äny gwadi ondaji nyi mi'rici ngwüjü ngwuja'ri,

nunnu nyi 'täji yi'ralalu yanni yändälü 'tu'tu anaku ge'ta gu Ngwaalu didläyü."

Inggidi ngwuja'ri ngwani yon na ngworomol

³⁶ A be Yicu gatani ngwüjü ngwo ngwonyadu ngwele ngwäni gidrü, a ngwoo'ra ngwüngün elaci aar ci, "Enggaci nje ngwuja'ri ngwani ngworomol kirunyanu."

³⁷ Ngwuje ci, "Diji danni dikwüdi yona kirunyanu yijaw, Giji gidi Diji dümnä giru.

³⁸ A giruny, didlä diru, na yon yanni yijaw yiru yiji yidi yeleny yidi Ngwaalu. Na ngworomol ngwuru yiji yidi dijego'rr.

³⁹ A be güwän ganni gikwüdi ngworomola, dijego'rr diru. Na uni, gaji giru ganni gadi ge didlä medadi. Na ngwäänü, yi'rr yiru.

⁴⁰ A anaku gwälläär gu ngworomola aar u'di, no yadi gwuru komon gadi ge didlä medadi.

⁴¹ Giji gidi Diji dümnä ga ükäjä yi'rrä yüngün aar 'tüyi ngwüjü 'dar ngwanni ngwuki giyelenyanu yüngün yi'ralalu 'dar yanni yati apa keng a ngwüji 'dar ngwanni ngwati ärrä gwanni gwuki.

⁴² Ngwa aar je gatu kidil gidi ligä lipa gi'ranu, ngenone ari gwa ji na iyini ngwad gwa ji.

⁴³ A be ngwüji ngwanni ngwüdünälü ngwa be enyanu nono buri gwudi lingen giyelenyanu yidi Papa gwegen. Gwanni gwäti ngwäni ngwudi 'dingini, ngwu'dingini."

Mi'ri ngwuja'ri ngwani yu'rin na yi'rigar yiru gu'ru

44 Ngwuje ci, “Yeleny yidi Ngwaalu yiru nono yu'rina yipa gu'ru yanni yänijäär jälü giliburanu, a be gur ele ngwuje mbujalu ngwo're ngwuje ape ngwuje änijälü. Ngwube jayanu gwulleny 'di ngwele ngwellang ngwonyalu 'dar ngwüngün ngwanni ngwätäng je ngwila ngwellang liburu giloo.”

45 Ngwo're ngwuje ci, “Yeleny yidi Ngwaalu yiru nono dijü didi ngwiliny diju ndi minä yi'rigara yiru gu'ru nunnu ngwuje ellang.

46 Anni mung je mbuji ye'te yiru gu'ru, ngwo're ngwilla ngwonyalu 'dar ngwanni ngwätäng je ngwila ngwuje ellang.”

Mi'ri ngwuja'ri ngwani ngwü'dibä ngwudi ngwuum

47 Ngwo're ngwuje ci, “Yeleny yidi Ngwaalu yiru nono, ngwü'dibä ngwudi ngwuum ngwügäti je dijü giyaw aar mätä ngwuuma ngwonyadanu.

48 Anni ma aar onyadala, a je be ngwiina 'täji kımämü aar be jalu, aar je utanu ngwanni ngwujaw aar je ürrä giyi'ramanu a be ngwanni ngwuki, aar je be gatu mbüny.

49 Yadi gu ru no 'to gomon gadi ge didlä medadi, ndi ari yï'rr ya ila ya ngengeda ngwüjänü ngwanni ngwuki ngwüjänü ngwanni ngwüdünälü

50 aar je gatu kidil gidi ligä lipa gi'ranu ngenone ari gwa ji na iyini ngwad gwa ji.”

51 Ngwuje ci, “Ngaa lima lenge ngwuja'ri ngwee 'dare?”

Aar ci, “Yäy.”

⁵² A je Yicu ci, “Yäy gu no, doorta dere didi yobo danni denggacaar yelenya yidi gerala diru nono diji didi ngwu'dun danni dati gwalla giyilänü yüngün yu'rina ngwuje lenge ndi ari yiru giyo ne yanni yiyang na yiru giyo ne yanni yu'rin.”

*Dijir dati aar 'ti näjä kündär güngün
(Murkuj 6.1–6; Luka 4.16–30)*

⁵³ Anni ma Yicu medaji mi'ricing ngwüjü ngwuja'ri, ngwü'di'ri ngwugatani ngwaalinga ngwoo.

⁵⁴ Anni mung kwodalu kündär güngün, ngwenggaci ngwüjü ngwämrä ngwegen 'di aar dibi aar utalu aar ari, “Gur nggee gapu bebereng ne nggwee na yiima giyee 'dar?”

⁵⁵ Gä'tüdi giji gidi gur giru doo'ta didi yü'ri nanni gwüngün gwä'tüdi gwele gwani Märiyama? Na ngwenggen ngwani Yagub na Yüjib na Jamaan na Yäwüda?

⁵⁶ Na ndi ari ngwenggen ngwanni ngwuru yera ngwo ar le? Ngwumine apa ngwuja'ri ne ngwee 'dar?”

⁵⁷ A ngindenga obalu.

A je be Yicu ci, “Dijir dati aar 'ti näjä kündär güngün na 'dunu 'dünggüngün.”

⁵⁸ Aa'ti Yicu apu yiima yonyadu ngenone gwani ami'rati gwegen ndi änni Ngwaalu.

14

*Yi'rany yidi Yuwana Almamadan
(Murkuj 6.14–29; Luka 9.7–9)*

¹ Kaji nggoo a deleny dani Yirüdij 'dingini ngwuja'ri ngwudi Yicu.

2 Ngwuci ngwīnädä ngwüngün, “Yuwana Almamadan gwuru nggwä'di gwuma 'di'rälü giyi'ranyanu! Yiru yanni yigäbicä a be yiima äpini nginde gwe.”

3 Gwerre, Yirüdiḡ gwümäti Yuwanang ngwugiki korkon gwani daw dani Yirüdiyä didi gwenggen gwani Bilipüḡ.

4 Ndi ari gwati Yuwana ci, “Ya'ti gu jaw ngwäyänü Ngwaalu ndi ang agu.”

5 A be Yirüdiḡ minī gay gading ge 'rinye Yuwanang, a be yedeny eny ngwüḡi ndi ari ngwüḡi ngwänggädi Yuwanang ngwäyänü 'denggen gwuru diḡir.

6 A be gajī ge'te gomon gidi pi käy gidi līnginī gwudi Yirüdiḡ, a je gera gidi Yirüdiyä ritijī ngwärä. Aar gäbici Yirüdiḡing ngwujayanu gwulleny.

7 Ngwümi'rici yi'rany nding ätäädä gony gere ganni ging minī.

8 A gera ele ngwondaca nanning gwüngün a nanni gwüngün icäjä ngwuci delenya, “Äpiḡiny gi'ra gidi Yuwana Almamadan ki'ramanu nggee.”

9 A Yirüdiḡ ümi ligor, a be gwani yi'rany yanni yiming je mi'ri na gwani ngwīrnü giyi'rinyinä yüngün, ngwudinga ngwuja'ri ndi ari aar ärrijī gera yi'ral yanni yimining je.

10 A ngwüḡi ü'ridädä Yuwanang gi'ralu gwuju korkon.

11 Aar äpiḡä gera gi'ra ki'ramanu aar ätäädä, ngwäpiḡi nanning gwüngün.

12 A ngwoo'ra ngwudi Yuwana ila aar apalu aar gatu. Aar ele aar ondaci Yicung.

*Yicu gwiya ngwüjü ngwüü'ri tudini (5,000)
(Murkuj 6.30-44; Luka 9.10-17; Yuwana 6.1-14)*

¹³ Anni ma gu Yicu 'dingini, ngwele jücü ngwallu gibälükälä ngwugatani ngwaalinga ngwoo ngwele ngwaalu poor. Anni ma gu ngwüji ngwoo ngwonyadu 'dingini, aar 'tüdä kündär aar gwujani yora yalu.

¹⁴ Anni ma Yicu üllädälü kimämü, ngwengga ngwüjü ngwonyadu, aar inädä ngwuje u'riyi dümdü nono degen.

¹⁵ Anni ma ngwaalu ru digera, a ngwoo'ra ilaci aar ci, “Ngwaalu ngwee poor, a lingen lima ele. Gäti ngwüjälü aar ele ngwu'dunanu aar illa ngwony ngwere ngwudi eny.”

¹⁶ A je be Yicu ci, “Yere ya'ti yani yadi je gäbici aar ele. Ätädär je nga nga aar eny.”

¹⁷ Aar ci, “Äyängä läti 'dogo yona tudini na ngwuum rom.”

¹⁸ Ngwuje ci, “Äpüji nje ngene.”

¹⁹ Ngwuci ngwüjü jaralu giyanyalu. Ngwape yona giyoo tudini na ngwuum ngwoo rom, ngwü'di'riyi ngwäy ngwombajidi kerala ngwuci Ngwaalinga yäy 'tu ngwuje ü'ränü. Ngwuje be ätädä ngwo'ra ngwüngün aar je gegenaci ngwüjü.

²⁰ A ngwüji eny 'dar 'di aar pe. A yanni yima jalu yü'ri'tinänü, aar je ürrä giyi'ramanu aar je ape yi'ramanu 'di na rom.

²¹ Ngwüji ngwanni ngwiti, ngwuru ngwüü'ri tudini (5,000) ngwanni ngwuru ngwur, aar 'ti be dü'rädi ngwayu yiji yänü.

Yicu gwändi giyaala
(Murkuj 6.45-52; Yuwana 6.15-21)

²² Puprang no, a Yicu dinga ngwo'ra ngwüngün gibälükänü aar madini aar ü'rü yaanu aar dambu kimämü ngene gwe, ngwube ge'te ngwüjü kay 'dar aar ele.

²³ Anni mung je ge'te kay 'dar, ngwube allu kenala jücü ndi otaci Ngwaalingalu. Anni ma ngwaalu ru digera, ngwuji ngenone jücü,

²⁴ ngwoo'ra ngwüngün ngwuma be ele bälükä gwe 'di aar obani gidiliganu didi yaw. A be dudu määtä bälükä ngwäralü ndi ari bälükä gwügwümädi dirunanu.

²⁵ Diligeny danu a je Yicu elaca gwändi giyaala.

²⁶ Anni ma ngwoo'ra ngwüngün engga gwändi giyaala, a je yedeny eny aar ari, "Gibo'rr giru." Aar ari yedenyo.

²⁷ Kaji nggoo no, a je Yicu ci, "Äny gwuru, ara je 'ti yedeny iti."

²⁸ A Butruj ci, "Gwani Deleny manari nga gwuru, ondaciny nyi ila giyaala ang elaca!"

²⁹ A Yicu ci, "Ila."

A Butruj üllädälü gibälükälä ngwele giyaala ngwelada ndi Yicu.

³⁰ A be anni mung engga diruna, a yedeny eny ngwüllü gwadi i'däti, ngwürrü dula ngwari, "Gwani Deleny gätäjiny yaw."

³¹ Kaji nggoo no a Yicu dinga guy ngwümätä ngwuci, "Änni Ngwaalu gwunga gwooko, a gwuma arra ma ang ümimänü?"

³² Anni ma aar allu gibälükälä, a dirun adatalu.

³³ A be gilo liju gibälükänü aar kwucalu yirku ye aar ci, “Didanu, nga gwuru Giji gidi Ngwaalu.”

*A Yicu u'riyi ngwüjü nono Jenjerad
(Murkuj 6.53-56)*

³⁴ Anni ma aar ele aar dambu dambal, aar üllälü ngwaalu ngwani Jenjerad.

³⁵ Anni ma ngwüji ngwudi ngwaalu ngwoo lengeda ndi ari Yicu gwuru, aar ükäjidi ngwüji giyündär yanni yijicidar yalu aar äpijä ngwüjü 'dar ngwanni ngwümä

³⁶ aar päcälü ndi ari ngwuje gäbici 'dogo aar akani direl nono didi dired düngün, na ngwüji 'dar ngwanni ngwakana nono, aar u'ri nono.

15

*Dimürä didi Mbumbunga
(Murkuj 7.1-13)*

¹ A be Ngwübärriji ngwoko ngwoortanga le ngwudi yobo ngwindi Üräjälim aar ila ndi Yicu aar otacalu aar ci,

² “Ange gwuru ati be ngwoo'ra ngwunga kiyi dimüränü didi mbumbunga? Larra ati aar 'ti unu ngwuy nono gwerre gwerre anaku aru gu dimürä aar be eny.”

³ A je be Yicu ci, “A mine nga larra ati aang kiyi ngwuja'ri ngwudi Ngwaalu aang ape dimürä dalu?”

⁴ Ndi ari Ngwaalu ngwaru, 'Dinyädi papang na nanni' na ngwari, 'Diji dere dannu da lo papang gwüngün na nanning gwüngün, da aar 'rinye.'

⁵ Ngaa be enggaci ngwüjü ndi ari, ma diji äti gony gadi ngge gataji papang gwüngün na nanning gwüngün düwä, ngwuje be ci, 'Gong nggee gidi gätäji Ngwaalingalu giru ga'ti ga je ge gataji düwä,'

⁶ no ngaa 'ti ba be gäbica ndi ärriji papang gwüngün yaa nanning yi'ral yere. Yi'ral ye giyee ngaa lati ci ngwuja'ri ngwudi Ngwaalu bäri dimürä de dalu.

⁷ Ngaa gilee liru ngwumur'tuny! Dijir dani Ajaya dädi gu ndi ondajaji 'danggalu ngwari,

⁸ 'Ngwüji ngwee ngwati nyi denya ngwulem ngwe ngwegen

a be yigor yegen 'tänu 'dünggüny.

⁹ Latiny äpiji yobo 'tur

aar be enggaci ngwüjü yobo yidi ngwüji ngwümnä.'"

Yanni yirngü na yanni yiju'ru

(Murkuj 7.14–23)

¹⁰ A Yicu urnidi ngwüjü ngwonyadu 'dünggün ngwuje ci, "Gerajar ngwäni ngaa lenge.

¹¹ Yanni yati je diji eny, yä'tüdi yanni yati rngiyi diju ngwäyanü Ngwaalu, aar be ru yanni yati 'tüdä ngwulemanu gwüngün yanni yati gäbici ngwürngi ngwäyanü Ngwaalu."

¹² A be ngwoo'ra gwüngün ilijä aar otacalu aar ci, "Nga gwülingidi maani pu ndi ari

Ngwübärriji ngwuma je yi'ral giyee kiyi yugri anni ma aar je 'dingine?"

¹³ Ngwuje gwä'rácänü ngwuje ci, "Da'ri danni da'ti Papa gwüny kerala kwüdi, da gwallanalu 'dirud.

¹⁴ Gäbïcär je, liru ngwüji ngwürimü ngwäy. Diji danni dirimü ngwäy mung okta dijü dirimü ngwäy, 'dün la i'di gidel."

¹⁵ A Butruj ci, "Enggaci nje mi'ring gwudi ngwuja'ri gwee."

¹⁶ A je Yicu otacalu, "Ngaa gilona linü gu ya'ranya no?

¹⁷ Ngaa la'ti lingidi ndi ari yere yanni yati je diji eny yati ülli gilaranu aar be 'tüdä ngwangu poore?

¹⁸ A be yi'ral yanni yati 'tüdä ngwulem, yati 'tüdä giliganu, na yiru giyee yanni yati rngiyi dijü ngwäyanü Ngwaalu.

¹⁹ Ndi ari giliganu, yati 'tüdä giyee, iriyi ngwäyalü gwanni gwuki, 'rinyidi, mi'ri ngwäyanü, yijin, yu'ram, yi'duru na lo.

²⁰ Yiru giyee yanni yati rngiyi dijü ngwäyanü Ngwaalu. A be eny ngwuy ngwe ngwürngü, ngwati 'ti rngiyä dijü ngwäyanü Ngwaalu."

*Ämni Ngwaalu gwudi daw diru Dikanaan
(Murkuj 7.24-30)*

²¹ A Yicu gatani ngwaalinga ngwoo ngwele ngwaalu giyündär yidi Jür na Jäyidä.

²² A daw diru Dikanaan dati ji ngeno ngwilijä, daru ngwari, "Gwani Deleny, Giji gidi Däwüd, ang inä! Gera güny nggo gidirbanü dipa gätinä di'rillä nono."

23 Aa'ti Yicu ca ngwuja'ri ngwere. No a ngwoo'ra ngwüngün ilijä aar päcälü, “Linynya ngwele diminje arada ngwäni.”

24 Ngwuje ci, “Lükäjiny 'dogo ngwüji ngwudi Yijiräyil ngwanni ngwududu.”

25 A daw ülli ngwukwucalu yirku ye ngwuci, “Gatajiny düwä, gwani Deleny.”

26 Ngwuci, “Ya'ti ädi ndi apada yijü yona nga je gätiji yinyeno.”

27 Ngwuci, “Yäy yiru gu, gwani Deleny. A mine 'to yinyen yati pa uti ngwudagi'ralu ngwanni ngwati mi'ra'tadalu gidimbürälä didi doorta degen.”

28 A be Yicu ci, “Gwani daw, nga gwäti änning Ngwaalu gwupa! Yanni yiminä je yima ärrini.” A gera güngün u'ri nono kaji nggoo ge'te ge'te.

A Yicu u'riyi ngwüjü nono ngwonyadu Jälil

29 A Yicu gatani ngwaalinga ngwoo ngwü'di'ri ngwelada kibirala gidi yaw yidi Jäliling. Ngwube ele ngwallu milli ngwujalu.

30 A ngwüji ngwonyadu gwulleny ilijä, ngwapu ngwüjü ngwuru ngwumjo, ngwürimü ngwäy, ngwurga na ngwä'räng na ngwu'ter ngwonyadu aar je ge'talu giyoranu yidi Yicu ngwuje u'riyi nono.

31 A ngwüji dibi anni ma aar engga ngwä'rängü aar ondaji, a ngwurga jayi, a ngwumjo ele a lanni lirimü ngwäy aar ombajidalu. Aar ortada Ngwaalinga ngwudi Yijiräyil.

32 A Yicu urnida ngwo'ra ngwüngün 'dünggüngün ngwuje ci, “Ngwüji ngwee

ngwĩnädĩny ngwuma ji ngenē 'dünggũny yomon tã'rĩl (3) ngwa'ti itĩ ngwonyalu ngwere. Äny gwa'ti jädi ndi nje ge'te kay ngwamu ngwe, ngwa mi'ri yigor yegen kay ngwamu."

³³ A ngwoo'ra ngwüngün ci, "Ngwadi ar je äpijä yona ne aar je iye aar je mbuti ngwaalu ngwee poor?"

³⁴ A je Yicu ci, "Nгаа läti yona ümn?"

Aar ci, "Kwo'ra tã'rĩl (7) na ngwuum cong ngwanni ngwooko ngwooko."

³⁵ Ngwuci ngwüjü aar jalu gidiyängälü.

³⁶ Ngwube ape yona giyoo kwo'ra tã'rĩl (7) na ngwuuma, anni mung ci Ngwaalinga yäy 'tu, ngwuje ü'ränü ngwuje ätäda ngwo'ra aar je gegenaci ngwüjü.

³⁷ A ngwüji 'dar eny aar pe. A je be ngwoo'ra utalu yanni yima i'dälü aar je onje yi'ramala kwo'ra tã'rĩl (7) yanni yü'ri'tinänü.

³⁸ Ngwüji ngwanni ngwiti ngwuru ngwüü'ri kwo'rongo (4,000) a be ngwaw ji 'ter yiji yänü.

³⁹ Anni ma Yicu ge'te ngwüjü kay aar ele, ngwüdi'ri ngwäni gibälükänü ngwelada giyumil yidi ngwaalu ngwani Majadan.

16

Ngwübärriji na Ngwüjändügi ngwüminä gi'remna

(Murkuj 8.11-13; Luka 12.54-56)

¹ A Ngwübärriji na Ngwüjändügi ila ndi Yicu nunnu aar idäji. Aar be ci, "Enggaci nje gi'remna gere kerala."

² A je Yicu ci, “Manari lingen lima ru digera ngwaalu ngwati mi'rini duy de kerala aang ari, 'Ngwaalu ngwadi jayi.'"

³ Ma dilu danu ru, ngaa ari, 'Dirun dadi ari gwene ngwuniyi giranyu ndi ari gere gïgätinälä.' Ngaa lilingidi ndi inggidi yi'ral ngwäy ngwe kere ngaa 'ti be lingidi ndi inggidi yi'remna yadi ye gaji gidi didlä medadi.

⁴ Gimaad gidi didlä ndee giki gimiri'ridi ngwäyanü giminü ndi engga gi'remna giru yiima kerala, gätüdi gadi ar je enggaci gi'remna gere ar be enggaci 'dogo gi'remna gidi dijir dani Yunan." A be Yicu 'tü ngwuje gatani ngwele.

*Ngwuja'ri ngwudi Ngwübärriji na
Ngwüjäändügi
(Murkuj 8.14-21)*

⁵ Anni ma ngwoo'ra ngwudi Yicu dambu kimämü ngenone gwe, aar dodani ndi apani yona yidi eny.

⁶ A je Yicu ci, “Arnganar mama ngaa arngani ngwü'ridü ngwudi Ngwübärriji na Ngwüjäändügi.”

⁷ Aar otajidalu ngwuja'ranu ngwee aar ari, “Yiru giyee ndi ari alanga lima 'ti apana yona yere.”

⁸ Anni ma Yicu lenge ngwuja'ri ngwee, ngwuje ci. “Ngaa gilee läti ämning Ngwaalu gwooko, ngaa larra ngaa be ondajidi ndi ari ngaa la'ti apana yona yere.

⁹ Ngaa gilona lami'ratu ndi lenge ngwuja'ri ngwee? Ngaa lima dodani yona yanni yiru tudini

(5) yiti je ngwüji ngwuru ngwüü'ri tudini (5,000) na yanni yima je utalu yonyadu yi'ramala ümne?

¹⁰ Na ngaa lima dodani yona yanni yiru kwo'ra tä'rıl (7) yiti je ngwüji ngwuru ngwüü'ri kwo'rongo (4,000) aar je pe na yanni yima je utalu yonyadu yi'ramala ümne?

¹¹ Ange gwuru ngaa 'ti be lingidi ndi ari äny gwa'ti ondjaja gwani yon? A be arnganar gwani ngwü'rid ngwudi Ngwübärriji na Ngwüjändügi."

¹² A ngwo'ra ngwüngün lenge ngwuja'ri ndi ari la'ti je Yicu ondajaca gwani ngwü'rid ngwannı ngwati aar ngwe ütädä ngwülä ngwudi yon, ngwuje be ondajaci gwani ngwuja'ri ngwudi Ngwübärriji na Ngwüjändügi ngwannı ngwati aar je enggaci ngwüjü.

*Yicu gwuru Giji gidi Ngwaalu ngwumidu
(Murkuj 8.27-30; Luka 9.18-21)*

¹³ Anni ma Yicu obani ngwaalu ngwani Gäyijäriyä Bilipi, ngwotaci ngwo'ralu ngwüngün ngwuje ci, "Ngwüji ngwati ari Giji gidi Dijji dümnä gani yäru?"

¹⁴ Aar ci, "Loko lati ari Yuwana Almamadan na loko ari İliyä na loko ari Ärmiyä na dijir de'te."

¹⁵ Ngwuje be otacalu, "A be nga nga, lati ari äny gwuru gwani yäru?"

¹⁶ A Jamaan gwani Butruj ci, "Nga gwuru gwanni Gwubrutaar yelenya gwuru Giji gidi Ngwaalu ngwanni ngwumidu!"

¹⁷ A Yicu ci, "Lonjacanga gwani Jamaan giji gidi Yuna. Dijji dere dä'tüdi di'tacängä ngwuja'ralu

ngwee a be Papa gwüny ru 'dogo gwanni nggwo kerala.

¹⁸ Na nggwa ang ci ndi ari nga gwuru gwani Butruj, na ngwur'da ngwee äny gwa gu odada gi'donga güny na ga'ti ga ngwängir ngwudi del didi yi'rany dami.

¹⁹ Nggwa ang ätäädä yiima yidi yeleny yidi gerala, ndi ari yanni yada je giki gidiyängälü, ya gikinä kerala na yere yanni ya je gä'dälü ngene gidiyängälü, ya gä'dänälü kerala.”

²⁰ Ngwugirinya ngwo'ra ngwüngün nunnu aa'ti ngwa ondaci dijü dere ndi ari nginde gwuru gwanni Gwubrutaar yelenya.

*A Yicu ondaji yi'rany ye yüngün
(Murkuj 8.31—9.1; Luka 9.22-27)*

²¹ 'Tu'tu gaji nggoo ngwelada gweere, a Yicu 'di'ri ndi enggaci ngwo'ra ngwüngün ndi ari gwadi ele Üräjälim gwa yi'rendeny mbuji yonyadu ndi mbumbunga na ngwur'dal ngwanni ngwuru ngweleny na ngwoorta ngwudi yobo gwa aar 'rinye gwa jalu yomon tä'räl gwa Ngwaalu 'di'riyälü gwumidu.

²² A Butruj apada gay ge'te ngwugirinya ngwuci, “Gwani Deleny, yi'ral giyee ya'ti ya gu ru 'dungguna a'tur.”

²³ Yicu gwurlalu ngwuci Butrujing, “O'raciny gwodani dijego'rr! Nga gwuru gimle 'dünggüny, yi'ral yidi Ngwaalu ya'ti ki'ranu gunga aar be ru yidi ngwüji ngwümnä.”

*Diji mbuji ange mung geraji linginalu lüngün
(Murkuj 8.34-38; Murkuj 9.1; Luka 9.23-27)*

²⁴ A Yicu ci ngwo'ra ngwüngün, “Manari dji dere dima mini ndi aar nyi gwujani, ngwudodani ligo'ro lüngün ngwape güü'ri güngün ganni gimamindanu aar nyi gwujani.

²⁵ Ndi ari gwere gwanni gwa mini ndi gilängidiyi ligo'ro lüngün, ling dudiyi, na gwanni gwa dudiyi ligo'ro lüngün gwani äny, ling midiyi.

²⁶ Yiru ange yanni yijaw ya je dji mbuji manari dima bile didläyälü pipi'ri'ti, ngwube geraji linginalu lüngün? Na giru ange gadi ge dji ü'ra linginalu lüngün?

²⁷ Ndi ari Giji gidi Dji dümnä, gadi ele ndi o'ra näji gwe gwudi Papa gwüngün y'rr ye yüngün ga be ätäda dji gu'ru gwani yiuru yüngün.

²⁸ Nggwa je ci 'didanu ndi ari, loko gilo lidünädälä ngene la'ti la ngille yi'rany 'di aar enggadani Giju gidi Dji dümnä gindi giye-lenyanu yüngün.”

17

Näjinä gwudi Yicu

(Murkuj 9.2–13; Luka 9.28–36)

¹ Anni ma aar jalu yomon nyärläl, a Yicu apani Butrujing na Yagub na Yuwana gwuru gwenggen ngwuje oktani aar le allu kenala golala jücü.

² Ngenonala ngwugwurli ngwangina ngwüngün gwuru ngwäyanü 'ter aar ru nono lingen, a ngwured ngwüngün gwurli aar enyanu nono buri.

³ No a Müjängä İliyä gwe 'tädalü aar ondaji Yicunga le.

⁴ A Butruj ci Yicung nu, “Gwani Deleny, yijaw 'dengge ndi ar ji ngene. Manari nga gwämnä nyi pä yä'tä tä'r'il, ge'te gunga na ge'te gidi Müjä na ge'te gidi İliyä.”

⁵ Anni mung ji ndi ondaji, a gibä'rü ila gibidu ngwuje gwü'rübäjälü, a yal üllä gibä'ränü aar ari, “Giji güny giru nggee ganni gämniy ganni gijädinyänü gwulleney 'dengenacar!”

⁶ Anni ma ngwoo'ra 'dingini ngwuja'ri, aar i'di a je yedeny eny gwulleney.

⁷ A je Yicu 'donggaca ngwuje akani nono ngwuci, “Di'rärälü ara je 'ti yedeny iti.”

⁸ Anni ma aar 'di'riyi ngwäy aar ombajidalu, aar 'ti änggädi dijü dere aar be engga Yicung 'dogo jücü.

⁹ Anni ma aar ji ndi üllä kenala, a je Yicu ondaci ngwuje ci, “Aa'ti ngaa londaci dijü dere yi'ral ye yanni yänggäda je 'di aji aar 'di'riyä Gijälü gidi Dijü dümnä giyi'ranyanu.”

¹⁰ A ngwoo'ra ngwüngün otacalu aar ci, “A be ngwoorta arra ngwudi yobo ati aar ari, İliyä gwadi ila gwerre gwerre?”

¹¹ Ngwuje be ci, “Didanu, İliyä gwadi ila gwerre ngwugege'te yi'ral 'dar mama.

¹² A be nggwa je ci İliyä gwuma ila, gwuma 'ti be ngwüji lingidi, gwuma aar ärrü yi'ral 'dar yanni yiki yiminäär je. Yiru ye'te ye'te Kiji gidi Dijü dümnä, gima ji 'to gito ndi mbuji yi'rendenya ngwuy ngwegen.”

¹³ No, a ngwoo'ra ngwüngün lenge ndi ari londijaca je Yicu ndi Yuwana Almamadan.

*U'riyi gijü nono gätinä di'rillä nono
(Murkuj 9.14–29; Luka 9.37–43)*

14 Anni ma aar ila ngwüji ngwoo ngwonyadu, a gur ge'te elaca Yicung ngwukwucalu giyoranu yüngün ngwuci,

15 “Gwani Deleny, aar ang giji güny inä gümä gati äyini, giyü dirbä gwulleney. Gomon ge'te gati i'di giligä ngwi'di giyaw

16 nyi be äpijä ngwo'ra ngwunga, aar 'ti be burna ndi u'riyi nono.”

17 A be Yicu ci, “Gimaad nggee girlänü ga'ti ämnä Ngwaalu äny gwa je gu ji jadu? Nggwa je gu ji ndi mätiji liguri jadu? Ilar ge!”

18 A Yicu girinya di'rillä dulu de, ngwütü kijänü kaji nggoo.

19 A ngwoo'ra ngwüngün elaci jücü aar otacalu, “Nyängä larra nyii 'ti be burnu ndi 'tüyü di'rillä?”

20 A je Yicu ci, “Ndi ari ämnä Ngwaalu gwalu gwa'ti pa. Nggwa je ci 'didanu ndi ari, adinari ngaa äti änning Ngwaalu gwooko nono läy lidi go'ta, ngaa ladi ci geno nggee, ‘Di'rälü ngene ang ele ngenone’ a gaadi ele. Yere ya'ti ya je berajanu.”*

22 Anni ma aar o'rajidalu Jälil ngwuje ci, “Giji gidi Dijü dümnä ga aar ätäädä ngwüjü.

23 Ga aar 'rinye na ga jalu yomon tä'rül (3) ga 'di'rälü gimidu.” A ngwuja'ri ngwee gäbici ngwo'ra aar runi gwulleney.

* **17:20 17.20** Yitab yoko yati ari, “A be giyee yidi dijego'rr, yati 'tüdi 'dogo määtä gwe ngwädä na otaci gwe Ngwaalingalu.”

A Yicu ge'te dulba didi gobo

²⁴ Anni ma Yicunga ngwoo'ra ngwe ngwüngün obana kündär gani Kaprnawum, a ngwudulba ngwati uti dulba didi gobo ila ndi Butruj aar ci, “Doorta dalu dati ge'te dulba didi gobo?”†

²⁵ Ngwuje ci, “Yäy dating ge'te.” Anni ma aji a Butruj ila 'dunu, a Yicu madinani ngwotacalu gwerre gwerre ngwuci, “Nga gwaraa, gwani Jamaan? Ngweleny ngwudi dīdlä ngwati uti dulba ndi yärüngä? Dati aar uti giyiji yegen 'dunu gwalla dati aar uti ngwüjü ngwu'ter?”

²⁶ A Butruj ci, “Dati aar uti ngwüjü ngwu'ter.”

A Yicu ci, “Manari yiru gu no, yiiji yati aar je 'ti otacalu.

²⁷ Nunnu aa'ti la ar je kiyi yiguri, indī kibüng gidi yaw ang gatu ngwü'dibä giyaw. A be duum dannī da ang mätä gwerre gwerre, ngirälidi ngwulemanu ngwüngün nga gwa mbuji bartad gwudi gu'ru dinar kwo'rongo, apa nga ge'te dulba düny na dunga.”

18

Gwīndi ne gwanni gwupana

(Murkuj 9.33–37; Luka 9.46–48)

¹ Kaji nggoo a ngwoo'ra ngwudi Yicu ilaca aar otacalu ndi ari, “Gwīndi ne gwanni gwupana giyelenyanu yidi Ngwaalu?”

² Ngwümäätä ngwurnidi giijü gooko ngwüdünäjälä gidiliganu 'denggen

³ ngwube ari, “Nggwa je ci 'didanu manari ngaa lima 'ti gwurlu ngaa ru nono yiiji yanni

† 17:24 17.24 Dulba didi gobo diiji de'te pu dati ge'te dinar rom.

yooko, ngaa la'ti la äni giyelenyanu yidi Ngwaalu a'tur.

⁴ Yäy gu no, gwanni gwa okeye ligo'ro lüngün ngwuru nono gijü nggee gooko, gwuru gwanni gwupana giyelenyanu yidi Ngwaalu.

⁵ Na gwanni gwa gwä'rri gijü ganni gooko giru nono nggee ngwüriny ngwe ngwüny, nginde gwügwä'riny.

⁶ A be gwanni gwa dudiyi gijü gere gijänü giyee yooko ganni gämnä 'dünggüny ngwügäbici ngwape gwuki, yaadi jayani 'dünggüngün ndi aar gekaci lille lipa giligo'ro lüngün aar gatu giyaw yolanu ngwä'däti."

⁷ Ngwuje ci, "Wäj bi gwani ngwüji ngwudi didlä ngwanni ngwati gäbici ngwüjü aar ape gwanni gwuki! Yi'ral yanni yiki yadi ji, a be wäj bi gwani dijji dannu da diru gyyegen.

⁸ Manari a gyy ru na gora ru gadi ang gäbici nga ape gwuki, ü'ridädälü nga gatu mbüny. Ya jayani ndi ang äni ndi midi gwü'rü gyy nga ru dimjo ndi ari ang ülli giligänü lidi gwur'taling gwäti ngwuy rom na yora rom.

⁹ Na manari läy lunga liru la ang gäbici nga ape gwanni gwuki, gwälli nga gatu mbüny. Ya jayani ndi ang äni ndi midi gwubu läy le'te pu, ndi ari ang ülli giligänü lidi yi'rendeny gwäti ngwäy rom."

¹⁰ Ngwuje ci, "Arnganar be ndi ari aa'ti la je le anidanu gilee looko looko. Ndi ari nggwa je ci, yi'rr yegen kerala yati ji ngwäyänü ngwudi Papa

gwüny kerala giyomon 'dar.'*

*Mi'rri ngwuja'ri ngwani dangal danni didudu
(Luka 15.3-7)*

¹² Ngwuje ci, “Ngaa laraa manari gur ge'te gätï ngwangala küü'rri tudini (100) ngwube dudi de'te, ga'ti ga gatani ngwangalalu ngwoo ngwuru 'di tudini kwo'rongo na tudini kwo'rongo (99) giyidotrala ngwele ndi minä ndoo dima dude?”

¹³ Na manari diming mbuja, äny gwa je ci 'didanu, gwa jayananu dangal de ndoo didudu ngwangal ngwoo ngwuru 'di tudini kwo'rongo na tudini kwo'rongo (99).

¹⁴ Na yiru gu ye'te ye'te no ndi Papa gwalu kerala, gwa'ti ännä ndi ari gwere 'denggenanu gilee looko dudi.”

*Gwanggalu gwanni gwati ang äpiji gwuki
(Luka 17.3)*

¹⁵ Ngwuje ci, “Manari gwanggalu gwuma ang äpiji gwanni gwuki, indädi nga gwe jalu jücü ang enggaci keng gwüngün. Ma aar ang 'dengenaci, nga gwuma gwä'rri gwanggalu.

¹⁶ Ma be ari gwuma ang 'ti 'dengenaca, nga be apani diju de'te na ngwüjü rom nunnu 'yi'ral 'dar a je ngwüji rom na tä'ril inggidi aar gu ru.’

¹⁷ Ma be ari gwuma 'donya ndi ara je 'dengenaci, ondacar ngwikirijinä ki'doonga. Ma be ari gwuma 'donyaci gi'donga 'to, rujar be nono diju danni da'ti lingidi Ngwaalinga yaa diji dati uti dulba.”

* **18:10 18.10** Yitab yoko yati ari, “Ndi ari Giji gidi Dijji dümnä gindädi ndi gilingidiyi ngwüjü ngwanni ngwududu.” **18:16**
18.16 Täjiniyã 19.15

18 Ngwuje ci, “Nggwa je ci 'didanu, yere yanni ya je gekajidi gidiyängälü ya gikinä 'to kerala na yanni ya je gä'dälü gidiyängälü ya gä'dänälü 'to kerala.”

19 Ngwuje ci, “Na 'didanu nggwa je ci 'to ndi ari, manari ngwüji rom (2) ngwuma gekajidi ngwuja'ri ngwere ngene gidiyängälü, yanni yiminäär je, ya aar je mbuji ndi Papa gwüny gwanni gwati ji kerala.

20 Ndi ari manari ngwüji rom (2) na tä'räl (3) ngwuma o'rajidalu ngwüriny ngwe ngwüny, äny gwa ji gidiliganu 'denggen.”

Düdänjji dijänü

21 A be Butruj ele ngwotacalu ngwuci, “Gwani Deleny manari gwänggäri gwuminy ärriji yi'ral yanni yiki, yomonanu ümn nyi be düdänijänü? Manari gwuminy ärriji yi'ral yanni yiki yomonanu kwo'ra tä'rile (7)?”

22 A be Yicu ci, “Nggwa je ci yä'tüdi yomonanu kwo'ra tä'räl (7) aar ru yomonanu 'di kwo'ra tä'räl kwo'ra tä'räl (77).

23 Yäy gu no, yeleny yidi gerala yiru nono deleny dibupa ndi otaci ngwinädälü ngwong ngwe gwanni gwätädäng je.

24 Anni mung ji nding je otacalu, aar äpijä dinäd dminädäng bartad nono gwuru ngwüü'ri 'di (10,000).†

25 Anni mung 'ti äti ndi gi'tiji, a deleny düngün dinga ngwuja'ri ndi ari aar ellang ngindeng, dayu düngün, yijü yüngün na ngwong gwanni gwätäng je 'dar ngwuge'te dämjä.

† 18:24 18.24 Bartad gwe'te pu gwäti dinaranu ngwüü'ri nyärläl (6,000).

26 A dinäd kwucalu yirku ye gioranu ngwüpäcälü ngwuci, 'Düníciny gwoko nggwa ang 'tüci dämjä dunga 'dar.'

27 Ngwïnädä delenya düngün, ngwüdüdäniji dämjänü düngün ngwügäbici ngwele.

28 A be dinäd ndoo 'tü ngwumbuji dinädä diru gimaad güngün dminäding dinar nono diru küü'ri tudini (100). Ngwümäätä ngwänici ngwuy gidullu ngwuru dading gwogwornyaji ngwuci, 'Tücinny dämjä dünny.'

29 A dinäd diru gimaad güngün kwucalu yirku ye gioranu ngwüpäcälü ngwuci, 'Düníciny gwoko nggwa ang 'tüci dämjä dunga!'

30 Ngwube 'donyalu 'tübüny ngwape ngwätädä ngwüjü aar giki 'di ngwuge'te dämjä.

31 Anni ma gu ngwïnäd ngwuru ngwenggen engga ngwuja'ri ngwee, aar kanu gwulleny aar ele aar ondaci delenya degen ngwuja'ri ngwee 'dar ngwanni ngwärrinä.

32 A doorta düngün urnidi gidrü ngwuci, 'Nga nggwee gwuru dinäd diki äny gwäbrängä dämjä dunga 'dar ndi ari nga gwüpäcinyälü.

33 Gwanggalu gwa'ti gwadi ang inä 'to anaku inädiny go?'

34 Güündä ge, a doorta düngün ape ngwätädä ngwüjü aar pi lalac le 'di ngwuge'te dämjälü 'dar dann dminädäär nono."

35 Ngwuje ci, "Yiru ye'te ye'te ndi ari Papa gwüny gwanni gwati ji kerala gwa je gu ärrü 'to no 'dogo manari nga gwuma düdäniji gwang-galanu 'tu'tu giligoranu lunga."

19

¹ Anni ma Yicu medaji ondajing ngwuja'ri ngwee, ngwü'di'ri ngwugatani Jäliling ngwele Yäwüdiyä ngenone dambal giyaw yidi Ordoning.

² A ngwüji ngwonyadu gwujani ngwuje u'riyi nono ngenone.

*Ge'te dayu kay
(Murkuj 10.1-12)*

³ A Ngwübärriji ngwoko elaca Yicung nunnu aar idäji. Aar otacalu ndi ari, “Yädi gu ndi dur ge'te dayu düngün kay giyi'ral yere?”

⁴ Ngwuje ci, “Nгаа lima 'ti ulu ngwuja'ri kitabanu ndi ari 'tu'tu anaku gi'tinä gu ngwong gididlä, 'lige'ta je Ngwaalu rom dur na daw.’

⁵ Ngwari, ‘Yä'tüdi giyee yanni yati gäbici duru ngwugatani papang na nanning gwüngün aar acidi daw de düngün, aar ru ngwanginu ngwe'te po’?

⁶ No, ngindenga la'ta be rüdi rom lima be ru le'te pu. Yäy gu no, yanni yima je Ngwaalu gekajidi gwüpäng, aa'ti ya je diji dümnä ngedanu.”

⁷ Aar be otacalu aar ci, “Amne Müjä arra mung ari ma dur ge'te dayu kay, ngwülliji ngwuja'ri ngwuje ätäda ngwuge'te kay?”

⁸ A je Yicu ci, “Müjä gwaru gu no ndi ari yigor yalu yundu, ara je be ämnäci ndi ari aang ge'te ngwayu ngwalu kay. A be ya'ti gu rüdi no 'tu'tu gwerre.

⁹ Nggwa je ci ndi ari gwere gwanni gwa ge'te dayu düngün kay giyi'ral yere manari

mä'ri ngwäyänü gwä'tüdi, ngwube agu di'ter, gwümi'ridi ngwäyänü.”

¹⁰ A ngwoo'ra ngwüngün ci, “Ma be ari ngwuja'ri ngwuru gu no ngwudi durnga daw de, ya jayani ndi diji jalu no ngwu'ti agu!”

¹¹ A je Yicu ci, “Ngwuja'ri ngwee ngwa'ti ngwa je ngwüji änni 'dar, ngwa je ngwüji änni 'dogo ngwanni ngwangidacaar je.

¹² Ndi ari ngwüji ngwoko ngwülinginä ngwuru yül a ngwoko ngwugwallana na ngwoko ngwu'donya ndi agu gwani yeleny yidi gerala. Diji danni dadi änni ngwuja'ri ngwee, ngwuje mine änni.”

*A Yicu onjaci yijü yanni yooko
(Murkuj 10.13-16; Luka 18.15-17)*

¹³ Aar äpijä yijü nunnu ngwuje gu gatu guy nono ngwuje ütaciiji Ngwaalingalu ngwuje onjaci a be ngwoo'ra ngwudi Yicu girinya ngwüjü dulu de ngwanni ngwapa je.

¹⁴ A je be Yicu ci, “Gäbücär yijü aar ila 'dünggüny aa'ti ya je etaci, ndi ari yeleny yidi gerala yiru yidi ngindenga lanni liru nono yijü giyee.”

¹⁵ Anni mung je gatu guy nono ngwuje onjaci, ngwü'tü ngwugatani ngwaalinga ngwoo ngwele.

*Damal dinänü
(Murkuj 10.17-31; Luka 18.18-30)*

¹⁶ A damal de'te ila ndi Yicu ngwotacalu ngwuci, “Gwani doorta, yiru ange yanni yijaw ndi nje ärri nunnu nyi mbuji miding gwudi gwur'taling?”

17 A Yicu ci, “A gwarra nyi be otacalu jayi gwe? Nggwo 'dogo gwe'te pu gwanni gwujaw. Ma be ari nga gwüminä ndi ang mbuji miding gwudi gwur'taling, 'dengenaca ngwuja'ri ngwudi Ngwaalu.”

18 A damal otacalu ngwuci, “Ngwuja'ri ngwändi ne?”

A Yicu ci, “‘Aa'ti nga gwa 'rinyidi, aa'ti nga gwa m'ri ngwäyänü, aa'ti nga gwa eny yu'rimi, aa'ti nga gwü'ridä dijü yi'duru nono,

19 dinyädi papanga je nanni gwe gwunga,’ na ‘ang ämnä gwanggalu nono anaku ata gu ämnä ligo'ro lunga.’”

20 A damal ci, “Ngwuja'ri ngwee 'dar ngwärrä nje, na yiru ange mana yanni yirädi?”

21 A Yicu ci, “Manari nga gwüminü ndi ang ru dijü dimbutu, indä ang ellang gola gunga 'dar nga gegenaci ngwüjü ngwanni ngwuru ngwuwayi, nga gwa be äti yu'rina kerala. Nga be ila nyi gwujani.”

22 Anni ma damal 'dingini ngwuja'ri ngwee no, ngwü'tü ngwele dikanu ndi ari däti gola gonyadu.

23 A Yicu ci ngwo'ra ngwüngün, “Nggwa je ci 'didanu ndi ari yojema gwulleney ndi dijü dinänü äni giyelenyanu yidi gerala.

24 Na 'to nggwa je ci, Yajanalu torneny ndi damla äni kiy gidi yibrä, ndi ari a dijü dinänü äni giyelenyanu yidi gerala.”

25 Anni ma ngwoo'ra ngwudi Yicu 'dingini ngwuja'ri ngwee, a je le ngwaalu elalu aar utalu ndi ari, “Yärü gwuru mine gwa gilängidini?”

26 A je Yicu alliji ngwäy nono ngwuje ci, “Ngwäyänü ngwüji, yi'ral giyee yojema gwulleny a be ngwäyänü Ngwaalu yi'ral 'dar ya'ti ojema.”

27 A Butruj ci, “Änyängä lima gatana ngwonyalu 'dar lima ang gwujani, gu'ru gäri gadi ru ange?”

28 A je Yicu ci, “Nggwa je ci 'didanu gaji ganni gadi ge yi'ral 'tädinälü ma Giji gidi Dijji dümnä jalu gididu'ralu didi yeleny gomom gidi näji gwüngün, nga nga lanni ligwujani la jalu 'to ngwudu'rala 'di na rom (12) ngaa picü ngwüjü ngwudi Yijiräyil yelenya ngwanni ngwuru giilü 'di na rom (12).

29 Na gwere gwanni gwuma gatana ngwu'duna ngwüngün yaa ngwenggen ngwuru ngwur yaa yera na papa na nanni yaa yiji yüngün yaa ngwuruny ngwüngün gwani ngwüriny ngwüny gwa mbujani yomonanu küü'ri tudini (100) gwonyadana na gwa mbuji miding gwudi gwur'taling.

30 A be lonyadu lanni limadina laji la ji gwodan na lonyadu lanni liju gwodan laji la madini.”

20

Ngwäänü gidaartanu didi yügiri

1 A je Yicu ci, “Yeleny yidi Ngwaalu yiru nono gur gäti daarti didi yügiri ngwube 'tü 'tu'tu dilu danu ndi mini ngwäänä aar ape yiiru gidaartanu didi yügiri düngün.

² Aar ngwe gekajidi ngwuja'ri ndi aar äpïji yiiru ngwuje be ätäädä dinar gilingen ngwuje dinga aar ele gidaartanu düngün didi yügiri.

³ Anni ma aar ele, a gaji ele 'di ngwuru tudini kwo'rongo dilu danu ngwo're ngwü'tü ngwengga ngwüjü ngwu'ter mana ngwüdünädälä ngwaalu ngwudi ngwiliny ngwa'ti äti yiiru.

⁴ Ngwuje ci, 'Nga nga 'to, indär aang ape yiiru gidaartanu düny didi yügiri nyi be aji nyi ila a je ätäädä gu'ru galu.'

⁵ No aar ele.

Ngwo're mana ngwü'tü lingen le lidünälä na gaji ganni giru tä'räl (3) digera de ngwumbuji ngwüjü ngwu'ter ngwo're ngwuje gu ci.

⁶ Ngwo're ngwü'tü mana gaji giru tudini digera de ngwuje mbuji ngwu'ter ngwüdünädälä. Ngwuje otacalu, 'Nгаа larra ma aang ji ndi dünälä ngene gangin gangin la'ti apu yiiru yere?'

⁷ Aar be ci, 'Diji dere da'ti dükäji nje ndi äpïji yiiru.'

Ngwuje ci, 'Indär 'to ngaa ape yiiru gidaartanu düny did yügiri.'

⁸ Anni ma ngwaalu ru digera, a gur ila gidi daarti didi yügiri ngwurnidi guru giru gi'ra güngün ngwuci, 'Urnidar ngwäänä ngaa je gegenaci gu'ru gegen, ngaa le aalu lanni lündälü gä'tigänü 'di ngaa gu obani lanni lübinädi kay.'

⁹ Ngwäänü ngwanni ngwapu yiiru kaji giru tudini, aar ila ati aar ätä dijü dinar.

¹⁰ A be anni ma ngwäänü ngwanni ngwübinädi giyiranu, aar ji ndi ari ladi aar je be ätäädä gwonyadana. Ati aar be ätäädä dijü dinar.

11 Anni ma aar ape, aar äbinginädä guru gidi daarti giyinenanu.

12 Aar ari, 'Ngwüji ngwee ngwapu yiiralu gwodan gaji ge'te pu, nje le be übidänü änyängä lanni lapu yiiru gangin gangin a nje deja eny nono gangin gangin.'

13 Ngwube ci de'te 'denggenanu, 'Gwani di-maad, äny gwa'ta je ärräjä. A la'ti gekajidu ndi ari aang ape yiiru dinar de?

14 Apa gu'ru gunga ang ele. Äny gwümänä ndi ätädä dijü dannu dindälü gwodan gu'ru ge'te ge'te anaku ätädä gu.

15 Yüny yä'tüde ndi nje ärrä anaku mininy gu ngwong ngwe ngwünye? Nga gwuru di'rinya ndi ari äny gwujaw ligure?'

16 Yäy gu no, lanni liju gwodan laji la ji gweere na lanni liju gweere, laji la ji gwodan."

*A Yicu pälü yi'rany ye yüngün
(Murkuj 10.32-34; Luka 18.31-34)*

17 Anni ma Yicu ji ndi ele gwadi allu Üräjälim, ngwapa ngwo'ra ngwüngün ngwuru 'di na rom (12) kay 'ter ngwuje ci,

18 "A ladi allu Üräjälim na la gwurlanu Giji ge gidi Dijü dümnä ga aar ätädä ngwur'dala ngwanni ngwuru ngweleny na ngwoorta ngwudi yobo. Ga aar ge obalu giyi'rany

19 ga aar ätädä ngwüjü ngwuru Garany ga aar ärrä yidäpängä, ga aar pi lalal le ga aar pädä kü'ri ga ayi. A be ga jalu yomon tä'ril (3) ga aar 'di'riyälü gimidu!"

*Bupi gwudi nanni gwudi Yagub na Yuwana
(Murkuj 10.35–45)*

²⁰ A nanni gwudi yiji yidi Jäbädi apa yiju yüngün ngwuye ila ndi Yicu, ngwukwucalu yirku ye ngwuci ngwujayi ngwäy.

²¹ A Yicu ci, “Yiru ange yiminä je?”

Ngwuci, “Aru ndi ari a yiju yüny giyee, ge'te aar ang jicalu kaama na ge'te aar ang jicalu kängir giyelenyanu yunga.”

²² A be Yicu ci, “Ngaa lutalu ngwuja'ri ngwe ngwa'ti aang ngwe lingidädi yorto ye ngwaalinga.” Ngwuje ci, “Ngaa la burni ndi iyi dirbä danni dadi nyi mbuje?”

Aar ci, “Nyängä la burni.”

²³ A je Yicu ci, “Nga la burni ndi iyi dirbä düny 'didanu, a be ngwuja'ri ngwani jalu kaama na kängir, ngwä'tüdi ngwüny ndi nje ätäda dijü. Ngwaalu ngwee ngwuru gwudi ngwüji ngwanni gwuma je Papa gwüny gi'tijälü.”

²⁴ Anni ma gu ngwoo'ra gwudi Yicu ngwoo 'di (10) 'dingini, aar kiji yijanü giyoo yengga rom.

²⁵ A je Yicu urnidi gwüpäng ngwuje ci, “Ngaa lilingidi ndi ari ngweleny gwudi didlä ngwati ruyi ngwüju yelenya yiima ye na lanni liru yi'ra yegen lati je gu pä yelenyala.

²⁶ A be 'danggalu, ngaa lä'tüdi ladi gu ape yelenya no. A manni gwanni gwüminä ndi pani 'danggalanu, ngwuru dinäd dalu

²⁷ na gwanni gwuma mini ndi ru gi'ra, ngwuru dinäd dalu.

²⁸ Nono ru gu Giji gidi Dijü dümnä ndi ari ga'ti indädi ndi aar äpiji yiiru, ngwube ilada ndi

ape yiiru ngwududiyi ligo'ro lüngün lani ü'ra ngwüjälü ngwonyadu.”

*U'riyi ngwüji nono rom ngwürimü ngwäy
(Murkuj 10.46–52; Luka 18.35–43)*

²⁹ Anni ma Yicunga ngwoo'ra ngwe ngwüngün ji ndi ele ladi gatani ngwaalinga ngwani Ariya, a je ngwüji ngwonyadu gwujani.

³⁰ A ngwüji rom ngwürimü ngwäy aar ji ndi jalu gay gıläni, anni ma aar 'dingini ndi ari Yicu gwadi ila gay ge nggoo, aar ürrı dula aar ari, “Gwani Deleny, Giji gidi Däwüd, aar ang inä!”

³¹ A je ngwüji girinya dulu de aar je ci gwugwundar, aar be mi'ridäni dula aar ari, “Giji gidi Däwüd, aar ang inä.”

³² A Yicu düni ngwuje urnidi ngwuje ci, “Nga nga liminä nda je ärrıji ange?”

³³ Aar ci, “Gwani Deleny, nyängä liminägä nje u'riyi ngwäy.”

³⁴ Aar inä Yicung, ngwudinga guy ngwuje akani ngwäy nono ngwegen kaji nggoo, aar u'ri ngwäy aar 'di'ri aar gwujani aar le ele.

21

*A Yicu äni Üräjälım
(Murkuj 11.1–11; Luka 19.28–38; Yuwana 12.12–19)*

¹ Anni ma Yicu ji gito gwadi äni Üräjälım, aar ele 'di aar obani ngwaalu ngwani Bidbaji Gidotrala gidi Ngwüminiti, a Yicu ükäji ngwo'ra rom (2)

² ngwuje ci, “İndär aang äni ngwu'dunanu ki'ra gweere, ngaa la mbuji gındü'ri giru nanni

gigekannalu gijica gändü'rälü giru damal, ngaa je be gwä'dädälü nje äpjä.

³ Ma be ari dijji dere dima je otacalu, ngaa be ci, Deleny diru dīmīnā je ying je be gwä'rājā puprang.”

⁴ Yi'ral giyee yiru gu nunnu aar äti ngwäyänü yidi dijir dannī daru,

⁵ “Car gera gidi Jäyünīng,
‘Ombaja, deleny dunga ndo ndi ilada
'dungunga,

dokeya ligo'ro dändi kindü'rälä,
kindü'rälä giru damal giji gidi gändü'rī.’ ”

⁶ A ngwoo'ra ngwo rom ele aar ärrī yi'ral anaku ca je gu Yicu.

⁷ Aar apa gändü'rī giru nanni na nggoo giru damal aar je gu gillici ngwuredala ngwegen a gu Yicu allala nggoo giru damal.

⁸ A ngwüji ngwonyadu gillici ngwuredalu ngwegen kayalu a ngwoko agirta ngwaa'ri aar je gillicalu kayalu.

⁹ Ngwüji ngwanni ngwuju ki'ra gweere na ngwanni ngwuju gwodan, aar ürri dula aar opepala aar ari,

“A Giji gidi Däwüd näjini!

Gwonjacaar gwanni gwīndi ngwüriny ngwe ngwudi Deleny!

A näji ji kerala!”

¹⁰ Anni ma Yicu äni Üräjälīm, a ngwüji 'dar kündär 'di'rā aar utalu aar ari, “Yärü gwuru nggwee?”

11 A je ngwüji ci, “Yicu gwuru nggwee gwuru dijir dindi Najra ngwaalu ngwani Jälil.”

*Yicu gwulinynya ngwüjü ndi illidi kobanu
(Murkuj 11.15–19; Luka 19.45–48; Yuwana
2.13–22)*

12 A Yicu äni kobanu ngwü'tüyä ngwüjü ngwillidu na ngwanni ngwändädi ngwiliny, ngwuje bäbiläci ngwonyalu ngwügwü'rübäji ngwümbürälü ngwanni gwati aar gu i'ra ngwilinyala na ngwudu'ri ngwanni gwati aar gu jalu ngwuje gagitu mbüny na ngwudi ellang amaam.

13 Ngwuje ci, “Yüllinä ndi ari, ‘Ngwu'dun ngwüny ngwuru ngwaalu ati gu ngwüji ilada ndi otaci Ngwaalingalu’ ngwuma je be ruji, ‘ngwubang ngwudi yu'ram.’”

14 A ngwüji ngwanni ngwürimü ngwäy na ngwanni ngwuru ngwumjo, ilada ndi Yicu kobo ngwuje u'riyi nono.

15 A be anni ma ngwur'dal ngwanni ngwuru ngweleny na ngwoorta ngwudi yobo engga yi'ral yiru yiima yiming je ärrü na yiji kobanu aar ürri dula aar ari, “A Giji gidi Däwüd näjini.”

16 Aar kanu aar otacalu aar ci, “Nga nggwo gwu'dingina ngwuja'ri ngwee ngwaru ngwe yije?”

A je Yicu ci, “Yäy.” Ngwuje be ci, “Ngaa la'ti ulu ngwuja'ri a'tur ngwanni ngwaru ngwe gitab ndi ari, ‘Ngwulemanu ngwudi yiji na yiji yanni yi'ru, nga gwuge'ta gu ortango?’”

17 Ngwü'tü poor ngwuje gatani ngwele kündär gani Bidaniya nggu ndri ngenone.

Dimnigor danni da'ti 'ri'ru
(*Murkuj 11.12-14,20-24*)

18 A 'tu'tu dilu danu, anni mung ji ndi o'ra gwadi ilada kündär, a ngwamu enyanu.

19 Ngwengga dimnigora kay gیلانی nggu elada ndi ari gwadi mbuji yimnigora ngwuje 'ti be mbuju yere, ngwube ne ngwäni 'dogo ngwuci, "Nga gwa'ta be gwa 'ri'ri mana a'tur." Puprang no, ngwayi nono ngwundi kirom.

20 Anni ma ngwoo'ra ngwüngün engga yi'ral giyee no, aar dibi aar ari, "Dimnigor dima gu undadanu puprang no awa?"

21 A je Yicu ci, "Nggwa je ondaci 'didanu ma aang äti ämning Ngwaalu, ma aang 'ti ümimänü, ngaa la'ti lärrä 'dogo yi'ral nono yanni yima ärrini gidimnigor, a be 'to ngaa la ci geno nggee, "Dä'rü ang gätini giyaw,' na ya gu ru.

22 Yi'ral yere yanni yadi ye utalu ndi otaci Ngwaalingalu änni gwe Ngwaalu, ya je mbuji."

Yeleny yidi Yicu
(*Murkuj 11.27-33; Luka 20.1-8*)

23 Anni ma Yicu äni ngwämrä kobanu na anni mung ji ndi enggaci ngwüjü ngwuja'ri ngwudi Ngwaalu, a ngwur'dal ngwanni ngwuru ngweleny na mbumbunga otacalu aar ci, "A gwärrä yi'ral giyee yeleny ye yidi yäru? Yäru gwuru gwätädä je?"

24 A je Yicu ci, "A be äny ngwada je otacalu ngwuja'ri ngwe'te pu, miny ondaci, nggwa je

be engaci 'to ndi ari yeleny yape nje ne giyee yärriny ye yi'ral giyee.

²⁵ Nyinyini gwudi Yuwana gwindi ne? Gwindi kerala gwalla gwindi ngwüji ngwümnä?"

Aar ondajidi aar ari, "Manari a lima ari, 'Gwindi kerala,' nginde gwunje ci, 'Ngaa mine arra ma aang 'ti ämnä?'

²⁶ Na manari a lima ari, 'Gwindi ngwüji ngwümnä,' ngwüji ngwunje 'di'rädä nono, ndi ari Yuwana gwuru dijir ngwäyänü 'denggen."

²⁷ Aar ci, "Gwa'ti nyii gwe lingidi ngwaalinga."

A je Yicu gwä'räcänü ngwuje ci, "A mine äny 'to gwa'ti gwa je enggaci ndi ari yeleny yidi yärü yiru giyee yärrü nyi ye yiima giyee."

Mi'ri ngwuja'ri ngwudi yiji rom

²⁸ Ngwuje mi'rici ngwuja'ri ngwuje ci, "Ngaa laraa? Gur ge'te gäti yjü rom. Ngwube urnidi Gaanning ngwuci, 'Gwani giji güny, indi gwene ang apa yiuru gidaartanu didi yügiri.'

²⁹ Ngwube ci, 'Nggwä'tüdi gwadi ele' ngwube aji ngwiriyi ngwäyälü ngwü'di'ri ngwele.

³⁰ A be papa ele ndi Gwoone ngwuci, ngwuja'ri ngwannu ngwuci ngwe Gaanning. A Gwoone ci, 'Yäy äny gwele gwani mbumbu gwüny.' Ngwu'ti be indi.

³¹ Yiji giyee rom, gindi ne ganni gima ärrü yi'ral yanni yimini je mbumbu gwüngün?"

Aar ari, "Gaanni gwuru."

A je Yicu ci, "Äny gwa je ci 'didanu ndi ari ngwudulba na ngwedr, ngwa ji ngwa je gatani ngwäni giyelenyanu yidi gerala.

³² Ndi ari Yuwana gwumadinu ndi ara je enggaci gay gidi dünälü ngaa 'ti be ämnäcä ngwuja'ri ngwüngün, a be ngwudulba na ngwedru ru ngwämnäcä. 'Di 'to anni ma aang engga yi'ral giyee, ngaa lima 'ti jo'renyana aang ämnä 'dünggün."

*Mi'ri ngwuja'ri ngwudi ngwäänü
(Murkuj 12.1-12; Luka 20.9-19)*

³³ Ngwuje ci, "'Dinginar ngwuja'ri ngwe'te ngwee mana. Gur gidi dīyäng g'ikwüdi yügiri gidaartanu, ngwuje be gwalaci ngwuluti dilo didi ündi yügiri ngwodada gangida ngwube gätijäni ngwäänä ngwü'di'ri ngwele ngwaalu ngwolanu.

³⁴ Anni ma ji a gaji ji gito gidi uni yügiri, ngwükäji ngwinädä ngwüngün ndi ari aar ütija yügiri yüngün.

³⁵ A ngwäänü määtä ngwinädä ngwüngün, de'te aar pidä na de'te aar 'rinye na de'te aar aca yo'rr ye.

³⁶ O're ngwükäjä ngwinädä ngwu'ter ngwonyadana ngwinäd ngwele ngwudi gwerreng. O're a je ngwäänü ärrä yiriginä nono ärräär je gu lele lidi gwerreng.

³⁷ Gwodanalü ngwuje ükäci gjü güngün ngwari, 'La denya gjü gūny.'

³⁸ A be anni ma ngwäänü engga gjü güngün aar gu abingada aar ari, 'Giru be nggee gidi yu'rin. Ilar ar 'rinye a yu'rin ru yege.'

³⁹ No aar määtä, aar aar gatu kulu poor gidaarti didi yügiri aar 'rinye."

40 Ngwuje ci, “Yäy gu no, ma ji ma gur gidi daarti didi yügiri ila, gadi be ärrä ngwäänä ngwoo?”

41 Aar ci, “Gwa määtä ngwäänä ngwoo ngwuki ngwuje 'rinye yi'rany yanni yiki gwa ape daarti ding ätäädä ngwäänä ngwu'ter ngwanni gwadi ape yiiru nggu mbuji gu'ru güngün ma gaji ila gidi uni.”

42 A je be Yicu ci, “Ngaa la'ti ulu ngwuja'ri kitabanu a'tur ndi ari,
 ‘Go'rr ganni gi'dünyidädi ngwüjälü ngwanni ngwati oda,
 giru ganni gima ru gidingo,
 Deleny diru darrä yi'ral giyee
 a yima ru yiima 'ter ngwäyänü 'dengge?’”

43 Ngwuje ci, “Yäy gu no, nggwa je ci 'didanu ndi ari yeleny yidi Ngwaalu yaji ya aar je apada ya aar je ätäädä ngwüjü ngwanni ngwadi 'ri'riyi yuula yüngün.

44 Gwanni gwa i'dädä ko'rr nggee, gwa ü'ri'tinänü nyandil nyandil na gwanni gwa go'rr nggee i'dädä nono gwa äcäjinänü mimindeny.”

45 Anni ma ngwur'dal ngwanni ngwuru ngweleny na Ngwübärriji 'dingini ngwuja'ri ngwee ngwümi'ridi je Yicu, aar lenge ndi ari londijaja je Yicu nono.

46 Aar mini gay gadi aar ge määtä a je be yedeny eny ngwüji ndi ari ngwüji ngwänggädi ndi ari nginde gwuru dijir.

22

Yi'rinyinä yidi deleny (Luka 14.15-24)

¹ A je Yicu mi'rici ngwuja'ri mana ngwari,

² “Yeleny yidi gerala yiru nono delenya dige'ta yi'rinyinä yidi agidi gwudi giji gungün.

³ Ngwube ukäji ngwinäda ngwungün ngwüji ngwanni ngwurnidaar je aar je abingaca ndi ari aar ilada giyi'rinyinä, aar be 'donya ndi ila.

⁴ Ngwube o're ngwükäji ngwinäda ngwu'ter mana ngwuje ci, ‘Car ngwüju ngwanni ngwurnidaar je, ndi ari any gwuma ge'te enying mama, yindirä na yim'ru yuny yanni yicü nje yima düginä, na yi'ral 'dar yima ji mama. Iladar be giyi'rinyinä!’

⁵ Aar be münä ngwuja'ranu ngwü'tü nggwee ngwele giliburanu lüngün na nggwee ngwele giyiuru yungün.

⁶ A loko määtä ngwinäda ngwungün aar je ärri yiriginä aar je 'rinye.

⁷ A güündä ape delenya ngwükäji gwu'tulung gwungün aar ele aar 'rinye ngwüju ngwoo ngwu'rinyidu aar je ü'diyjä gündärä gegen.

⁸ A be deleny ci ngwinäda ngwungün nu, ‘Yi'rinyinä yima ji mama, a be ngwüji ngwanni ngwurnidi nje ngwa'ti ädi ngwäy ndi ila.

⁹ ‘Di'rär aang ele ngwayalu giyumil aang urnida ngwüju ngwanni ngwa je mbuja car je aar ila giyi'rinyinä yidi agidi.’

¹⁰ No a ngwinäd 'tü aar ele ngwayalu, aar urnida ngwüjalü 'dar ngwanni ngwuma aar je

mbuja, ngwanni ngwuki na ngwanni ngwujaw, 'di a ngwirnü onyadi ngwaalinga.

¹¹ A be anni ma deleny ändä ngwengga ngwirnü, ngwengga guru ge'te ga'ti genna ngwureda ngwudi yi'rinyinä.

¹² Ngwuci, 'Gwani dimaad, nga gwändi ngene awa gwa'ti genna ngwureda ngwudi yi'rinyinä?' Ngwu'ti ondaju.

¹³ A deleny ci ngwinädä, 'Gekajar ngwuyalu na yora aang ape aang gatu poor gidirimänü, ngwaalu ngwudi yal na iyini ngwad.'

¹⁴ Ndi ari lonyadu lurnidar je, aar je be äbri loko."

*G'i'tiji delenya didi Rumang dulba
(Murkuj 12.13-17; Luka 20.20-26)*

¹⁵ A be Ngwübärriji 'tü aar ele aar ge'te ngwuja'ri ndi ari awa aar määtä Yicung ngwuja'ri ngwe.

¹⁶ Aar ükacä ngwo'ra ngwegen ngwüjängä le ngwudi gi'du gidi Yirüdi, aar ci, "Gwani Doorta, änyängä lilingidi ndi ari nga gwujaw, a gwati enggaci ngwüjü ngwuja'ri ngwudi gay gidi Ngwaalu ganni giru 'didanu, na yedeny yati ang 'ti iti gidiji dere ndi ari nga gwati 'ti gätädi lingina giyelenya yidi ngwüji.

¹⁷ Ondaci nje 'di nga gwaraa? Nyii gi'tiji Delenya didi ngwelenyinga Ruma dani Gayijar dulba gwalla nyii 'ti gi'tijä?"

¹⁸ A je be Yicu lenge yigor yegen yanni yiki ngwuje ci, "Ngwumur'tuny ngwee, ngaa liminä ndiny idäji kang?"

19 Ätädiny 'di bartad gwanni gwati aang ge'te dulba." Aar ätädä dinar,

20 ngwuje otacalu ngwuje ci, "Yi'remna na yuuli giyee yidi yäru yiru?"

21 Aar ci, "Yidi Deleny didi ngwelenya Ruma dani Gayijar yiru."

Ngwuje be ci, "Ngwong ngwudi Deleny didi Rumang, ätädär je Delenya didi Rumang na ngwong ngwudi Ngwaalu, ätädär je Ngwaalinga."

22 Anni ma aar 'dingini ngwuja'ri ngwee, aar dibi aar 'di'rri aar gatani aar ele.

*'Di'rri gwudi ngwüji ngwayu
(Murkuj 12.18–27; Luka 20.27–40)*

23 Gomon ge'te ge'te nggoo, a Ngwüjändügi elaca ngwanni gwati ari 'di'rri gwudi ngwüji ngwayu gwa'ti.

24 Aar otacalu aar ci, "Gwani Doorta, Müjä gwaru manari dur dima ayi ngwugatani dayalu da'ti lingiti, a gwenggen ape dedela ngwulengaci yijü.

25 A be yijü yiju kwo'ra tä'rül (7) yiru yengga 'dänggäränü a Gaanni agu ngwayi gwa'ti äti yijü ngwügätijäni Gwenggen dedela ngwombaji.

26 O're aar gu ru ndi Gwoone na Gwallu 'di aar ayi 'dar kwo'ra tä'rül (7).

27 A be gwodanalü a daw ayi.

28 A be ma ji manari gomon gima ila ganni gadi ge ngwüji 'di'rä giyi'ranyanu, daw dadi be ru didi yäru giyijänü giyoo yiru yengga kwo'ra tä'rül (7), anni agar ngindenga 'dar?"

29 A je be Yicu gwä'räcänü ngwuje ci, “Ngaa lidudu ngaa la'ti lingädädi ngwuja'ri ngwe ngwudi gitab na yiima yidi Ngwaalu yorto ye ngwaalinga.

30 Gomon gidi 'di'ri, ngwüji ngwa'ti ngwa agu ngwa'ti ngwa ägini ngwa ru nono y'rrä kerala.

31 A be ngwuja'ri ngwani 'di'ri gwudi ngwüji ngwanni ngwayu, ngaa la'ti ulu ngwuja'ri ngwanni ngwüllinä ngwudi Ngwaalu ngwaru ngwe lingla le lüngün,

32 ndi ari, ‘Äny gwuru Ngwaalu ngwudi Äbräyim na Ngwaalu ngwudi Ijaag na Ngwaalu ngwudi Yagubo’? Nginde gwä'tüdi Ngwaalu ngwudi ngwüji ngwayu ngwube ru Ngwaalu ngwudi ngwüji ngwumidu.”

33 Anni ma gu ngwüji ngwonyadu 'dingini ngwuja'ri ngwee no, aar dibi ngwuja'ri ngwüngün.

*Ngwuja'ri ngwanni ngwupana
(Murkuj 12.28–34; Luka 10.25–28)*

34 Anni ma Ngwübärriji engga ndi ari Yicu gwuma dami Ngwüjändügi, aar o'rajidalu gwüpäng.

35 A de'te 'denggenanu diru doorta didi yobo otacalu gwading idäji ngwuci,

36 “Gwani Doorta, ngwuja'ri ngwändi ne ngwanni ngwupana ngwuja'ranu ngwudi yobo?”

37 A Yicu ci, “ ‘Ämnä Delenya diru Ngwaalu ngwunga ligor le lunga ku na lingeno le lunga ku na ya'rany ye yunga ku.’

³⁸ Ngwuja'ri ngwuru ngwee ngwanni ngwuru gi'ra aar ru ngwanni ngwupana.

³⁹ Na ngwanni ngwuru gi'ra rom, ngwuru gu ngwe'te ngwe'te ndi ari, 'Ämnä gwanggalu nono ligo'ro lunga.'

⁴⁰ Ngwuja'ri ngwee rom ngwuru ngwanni ngwaru ngwe Yobo na Yijir."

*Gwanni Gwubrutaar yelenya na Däwüd
(Murkuj 12.35-37; Luka 20.41-44)*

⁴¹ A gaji ganni gima ge Ngwübärriji ji ndi o'rajidalu, a je Yicu otacalu,

⁴² "Ngaa laraa gwani gwanni Gwubrutaar yelenya, gwuru giji gidi yäru?"

Aar ci, "Gwuru giji gidi Däwüd!"

⁴³ Ngwuje ci, "A mine Däwüd arra mung ondaji Ligirim le lanni Liju'ru ngwuci 'Deleny?' Ndi ari gwaru nu,

⁴⁴ 'Deleny dica Delenya düny nu, Jalu kaama güny

'di ang gitiiji güwänälü gunga giyoranu yunga.'

⁴⁵ Ma be ari gwuca Däwüd, 'Deleny,' ngwube ru giji güngün awa?"

⁴⁶ Aa'ti diiji dere burna ndi ci ngwuja'ri ngwere. 'Tu'tu komon nggoo, aa'ti ba be diiji dere ädinä ndi otacalu ngwuja'ri ngwe ngwere.

23

*Aa'ti ngaa la ru nono ngworta na Ngwübärriji
(Murkuj 12.38-40; Luka 11.37-52; 20.45-47)*

1 A be Yicu ondaci ngwüjü na ngwoo'ra ngwüngün ngwuje ci,

2 “Ngwoorta ngwudi yobo na Ngwübärriji li-mandu ngwuja'ri ngwanni ngwätädi je Ngwaalu Müjäng ara je enggaci.

3 'Dengenajar je aang ärrü yi'ral 'dar yanni yadi ara je ye ci. Aa'ti be ngaa lärrü yi'ral yegen yanni yati aar je ärrü ndi ari lati 'ti ärrü yi'ral yanni yati aar je ondaci ngwüjü lingla le.

4 Ngindenga lati giki ngwony ngwüni aar je üpiyi ngwüjü ngwulli, aar 'ti be äti yiima ndi alliji gomom aar je 'donggajalu.

5 Yi'ral 'dar yanni yati aar je ärrü, yati aar je ärrü nunnu a je ngwüji engga. Ati aar genne ngwureda ngwongra ngwuyanü aar je oleyi jürtädä.

6 Ngindenga lati jada ndi jalu gweere ngwaalu ngwudi yi'rinyinä a je ngwüji näji aar jada ndi jalu ngwudu'ri ki'ra gweere ngwämrä.

7 Ati aar jada nda je ngwüji aganni ngwaalu ngwudi ngwiliny aar je urnidi, 'Ngwoorta.' ”

8 A je be Yicu ci, “A be la'ti la je urnidi ngang je 'Ngwoorta.' Ndi ari ngaa läti Dorta de'te pu na nga nga 'dar liru yengga.

9 Na aa'ti ngaa lurnidi dijü dere ngene gidiyängälü aang ci, 'Papa,' ndi ari ngaa läti Papang gwe'te pu a nggwo kerala.

10 Na aa'ti ngaa lämnü ndi ara je urindi ara je ci, 'Deleny,' ndi ari gwätängää gwe'te pu gwuru Deleny gwanni Gwubrutar yelenya.

11 Gwere gwanni gwupana 'danggalanu, ngwokeye ligo'ro lüngün gwuru dinäd dalu.

12 Ndi ari gwere gwanni gwadi oleye ligo'rala lüngün gwa aar ülläjälü, na gwanni gwadi ülliŷi ligo'ranu lüngün, gwa aar oleyala.”

Yicu gwübädälü Ngwübärriji ngwe na ngwoorta
(Murkuj 12.40; Luka 11.39–42,44,52; 20.47)

13 A je Yicu girinya ngwuje ci, “Wäjäj bi 'danggalu liru ngwoorta na Ngwübärriji, na nga nga gilee liru ngwumur'tuny! Ngaa lati längitäci ngwüjü yelenya yidi gerala ngwäy. Nga nga yigo'ro yalu la'ti gwanu na aang 'ti gäbiciä ngwüjü ngwanni ngwadi äni aar äni!”*

15 Wäjäj bi 'danggalu gilee liru ngwoorta na Ngwübärriji na gilee liru ngwumur'tuny! Ngaa lati landalu ngwaalu 'dar ngaa ü'rü yaanu ndi ari aang mbuji dijü de'te pu aang äniŷi giyobo yalu, ma be ari dima aang mbuji, ngaa be gwürli ngwuja'ri ngwe ngwalu ngwukani yomonanu rom ngwuru diji didi ligä lidi yi'rendeny nono ngang je.

16 Wäjäj bi 'danggalu gilee lati okta ngwüjü lirimü ngwäy! Ngaa lati ari, ‘Ma diji pi yi'rany ngwüriny ngwe ngwudi gobo, yiru 'tur. Ma be ari gweere gwuma pi yi'rany ngwüriny ngwudi dab kobo, gwa aar üpiyi yi'rany giyee.’

* **23:13 23.13** Yitab yoko yati ari, Wäjäj bi 'danggalu gilee liru ngwoorta na Ngwübärriji na gilee liru ngwumur'tuny! Ngaa lati 'dämi'ri ngwu'duna ngwudi ngwedel, yiru yata je gäbiciä aang oleye ngwuja'ranu ndi otaci Ngwaalingalu. Yäy gu no, ngaa laji la mbuji yi'rendenya yanni yikana.

17 Wä nga nga gilee lirimü ngwäy! Yiru ange yanni yipana dimürä, dab diru gwalla gobo giru, ganni gati ju'riyi dab?

18 A ngaa lati ari 'to, 'Ma diji pi yi'rany ngwüriny ngwe ngwudi dagad, yiru 'tur. Ma be ari gwere gwuma pi yi'rany ngwüriny ngwe ngwudi ngwong ngwangidacaar je Ngwaalinga gidagad, gwa aar üpiyi yi'rany giyee.'

19 Wä ngwüji ngwee ngwürimü ngwäy! Yiru ange yanni yipana, ngwong ngwangidacaar je Ngwaalinga gwalla dagad danni dati ju'riyi ngwony ngwanni ngwangidajaar je Ngwaalinga?

20 Yäy gu no, diji danni da pi yi'rany ngwüriny ngwe ngwudi dagad, dipidi yi'rany dagad de na ngwong 'dar gidagadalu.

21 Na diji danni da pi yi'rany ngwüriny ngwe ngwudi gobo, dipidi yi'rany gobo ge na nginde gwe gwanni gwati gu janu.

22 Na nginde gwanni gwa pi yi'rany ngwüriny ngwe ngwudi gere, gwüpidi yi'rany didu'ri de didi yeleny didi Ngwaalu na nginde gwe gwanni gwati gu jala.

23 Wäjaj bi 'danggalu gilee liru ngwoorta na Ngwübärriji na gilee liru ngwumur'tuny! Ngaa lati gwalliji Ngwaalinga yi'ra ngwong 'di yidi ngwuuwa ngwuru nana na ngwüjirtän na kämün, ngaa be i'dädänü ngwuja'ri ngwe ngwudi yobo ngwanni ngwojemana ngwani übidänü, inä na yigor ye'te pu. Yaada je ärrü giyee ngaa je 'ti dodana giyone.

24 Wä ngaa gilee lati okta ngwüjü lirimü ngwäy! Ngaa lati äbrü dirü'tü giyaanu ngaa be ngadini damla.

25 Wäjäj bi 'danggalu ngaa gilee liru ngwoorta na Ngwübärriji na gilee liru ngwumur'tuny! Ngaa lati uyi gutra nono gidi iyi na ginya nono poor gidi eny, a be nginä'dänü ngaa be onyadi ubinganu giyigoranu yalu na ami'ra gwudi yigo'ro yalu.

26 Wä Ngwübärriji ngwee ngwürimü ngwäy! Gwerre gwerre, uyar yutranu yidi iyi yaw na yiny yidi eny yani yigor yalu nginä'dänü, ya be jayi nono 'to poor.

27 Wäjäj bi 'danggalu, gilee liru ngwoorta na Ngwübärriji, na gilee liru ngwumur'tuny! Ngaa liru nono ngwumomo ngwanni ngwübi'rijüdäär je nono poor aar bidi, a be nginä'dänü aar be onyadi yuyanü yidi ngwüji ngwayu na yi'ral 'dar yanni yirngü!

28 Ngaa liru gu no 'to ngwüji ngwata je engga poor lidünälü ngaa be onyadi yimur'tunyanu na yijego'rr nginä'dänü.

29 Wäjäj bi 'danggalu, gilee liru ngwoorta na Ngwübärriji, na gilee liru ngwumur'tuny! Ngaa lati odaci ngwijirä ngwumomo ngaa üpi ngwumomo yi'rura ngwudi ngwüji ngwanni ngwüdünälü.

30 Ata be ari, 'Adinari a liju gaji gidi ngwügüürnä ngwege, la'ti laadi ar le acajidi ndi 'rinye ngwijirä.'

31 Ngwuja'ri ngwee, nga linggida ndi ari ngaa liru 'didanu yiji yidi ngwügüürnä ngwanni ngwü'rinyiti ngwijirä.

32 Onjajar je be yanni yiki yima je ngwügüürnä ngwalu ü'ridinänü kay ngaa je medaji.

³³ Wä ngwüüngä ngwee! Ngaa gilee liru yiji yidi ngwägiriny! Ngaa ladi abri awa ndi aar je le obalu giligä lidi yi'rendeny?

³⁴ Yäy gu no, nggwa je be ükacä ngwijirä na lanni libebera na ngwoorta, loko la je 'rinye la je pä giyü'ri na loko la je pi ngwacal ngwe ngwämrä ngwalu la je linynyalu giyündär giyündär.

³⁵ No, la je üpiyini yinä yidi diji danni didünälü yanni yirädälü ngene gidiyängälü, 'tu'tu giyin yidi Äbiil gwanni gwüdünälü, 'di aar obani giyin yidi Jäkariyā giji gidi Birikiya, ganni girinyitängää gidiliganu kobo na dagad.

³⁶ Nggwa je ci 'didanu, yi'ral giye 'dar ya mbuji ngwüjü ngwudi gimaad nggee."

*A Yicu rüniji ngwüjü ngwudi Üräjäliming
(Luka 13.34-35)*

³⁷ "Wä ngwüji ngwudi Üräjäliming! Wä ngwüji ngwudi Üräjäliming! Ngaa li'rinyiti ngwijirä ngaa je aci yo'rr ye lanni lükajäär je 'danggalu, awa yomon yonyadu nggwüminä ndi gwä'räji yijü yalu gi'du nono gwele ati gu dagru gwä'ri yijälü yüngün ngwubung ngwe, ngaa be 'donya.

³⁸ 'Dinginar, ngwu'dun ngwalu ngwa ara je gätjäni ngwüllü gi'ra ge!

³⁹ Ndi ari nggwa je ci, ngaa la'ti ba be liny engga mana 'di a gomon ila nggä'di ganni ga ge ari, 'Gwonjacaar gwanni gwindi ngwüriny ngwe ngwudi Deleny."

24

*Yicu gwondaja geradalu gwee gwudi gobo
(Murkuj 13.1-2; Luka 21.5-6)*

¹ A Yicu 'tü ngwugatani gobo ngwuji ndi ele a ngwoo'ra ngwüngün ele 'dünggüngün aar ondaci gwani ngwu'dun ngwudi gobo.

² Ngwuje ci, “Ngaa länggädi ngwony ngwee 'dare? Nggwa je ci 'didanu ndi ari go'rr gere ga 'ti ga aar gatani kwenggenala 'dar ya i'di ya gätini gidiyängälü.”

*Yi'remna yanni yadi inggidi medading gwudi
dädlä
(Murkuj 13.3-13; Luka 21.7-19)*

³ Anni ma Yicu ji ndi jalu Gidotrala gidi Ngwüminiti, a ngwoo'ra ngwüngün ilijä ngwere ngwere aar ci, “Enggaci nje yi'ral giyee yadi ji jadu, na yi'remna yiru ange yanni yadi inggidi o'rang gwunga na gaji ganni gadi ge dädlä medadi?”

⁴ A je Yicu ci, “Arnganar ndi ari aa'ti diji dere da je i'däjänü.

⁵ Ndi ari lonyadu la ji lila ngwüriny ngwe ngwüny la ari, ‘Äny gwuru gwanni Gwubrutar yelenya,’ na la aar je i'däjänü lonyadu.

⁶ Ngaa laji la 'dingini yäärä ye na yungun ye yani yäärä, aa'ti be ya je iyiyi yedenyo. Yi'ral yanni yiru gu no yadi ji a be medadi gwudi dädlä gwa'tina gwa ji.

⁷ Ngwüji ken ngwa 'di'rä ngwüjü nono ken gi'ter, yelenya ken ya 'di'rä yelenya nono ken gi'ter, ngwamu ngwa ji, diyäng da lagadalu ngwaalu 'dar.

8 Yi'ral giyee 'dar aalu gwuru gwudi yajima yidi yi'rendeny.

9 La je be ummi la je ätäädä ngwelenya la je übīnälü la je 'rinye, ngaa la ke ngwüji ngwäy 'dar giyen gwani äny.

10 Kaji nggoo, lonyadu la o're kay ndi ämni Ngwaalu na la gwurlajidanu la kajidi ngwäy.

11 Na kaji nggoo, ngwüjir ngwonyadu gwuru ngwu'duru ngwa 'täädälü ngwa i'däji ngwüjänü ngwonyadu.

12 Ndi ari ke gwudi ngwüji gwa gendadi, gwa gäbici, ämning gwudi ngwüji ngwonyadu gwa jili.

13 A be gwanni gwa mätinälü 'di a gaji ila gidi mi'rä, gwuru gwanni gwa gilängidini.

14 Na ngwuja'ri ngwee gwanni ngwujaw gwudi yeleny yidi gerala ngwa aar ngwe ondaji gididlä 'dar ndi ari aar inggidi ngwüji giyen 'dar, a be didlä ila ngwümü'rä."

Dirbä danni dipa

(Murkuj 13.14-23; Luka 21.20-24)

15 A je Yicu ci, "Ma ji ma aang engga 'yütä yidi geradalu' yanni yaru ye dijir dani Daniyal ma aar ji ngwaalu gwanni Ngwuju'ru, lanni lati uli aar be lenge ndi ari dirbä diru be!

16 Yäy gu no, lanni gilo Yäwüdiyä, aar abrada giyenala.

17 Gäbicär be gwanni gwujalu ngwu'dunala aa'ti gwüllädälü ndi 'tüyä gony gere gidrü.

18 Gwanni gwa ji ndi gwüri giliburano, aa'ti gwa kwoyalu ndi ape direda düngün!

19 Dïrbä da ji dipa kaji nggoo ngwaw ngwanni ngwuju ngwari ngwe na ndi nanninga lanni li'riya!

20 Otacar Ngwaalingalu ndi ari aa'ti abri gwalu ngwa ji digo de na gomon ganni giru Kwo'ra tä'rîl (7).

21 Ndi ari dïrbä da ji dipa komon nggoo da'ti gu ju diru gu no 'tu'tu anaku ge'taar gu dïdläyü, a da'ti da ji diru gu no mana a'tur.

22 Adinari aar 'ti ü'rîdî yomonanu giyoo, dïji da'ti dadi midi. A be gwani ngwüji ngwanni ngwäbräär je, yomon giyoo ya aar je ü'ränü.

23 Komon nggoo, manari dïji dere dima je ci, 'Gwanni Gwubrutaar yelenya nggwo ngene,' na 'Nggwo ngenone,' aa'ti la je ämnäci.

24 Ndi ari ngwu'duru ngwonyadu ngwani lanni librutaar je yelenya na ngwïjir ngwonyadu ngwuru ngwu'duru ngwa ji ngwa 'tädälü ngwa ge'te yi'remna yipa na yiima ndi i'däji ngwüjänü 'di ngwüji ngwanni ngwäbräär je ma gay ji.

25 Arnganar be ndi ari äny gwuma madinana nggwuma je ondacani gwerre gwerre gaji ga'tina indî."

26 Ngwuje ci, "Yäy gu no, manari dïji dere dima je ci, 'Nginde nggwo poor gîtäny,' aa'ti nga la ele. Na ma aar ari, 'Nggwee ngene gidüläng,' aa'ti ya je ämnî.

27 Ndi ari anaku ati gu gere eny ngi'räm gîtäny ngwengani gi'ra ge, yäy ya gu ru 'to no ndi o'ra gwudi Giji gidi Diji dümnä.

28 Ngwaalu ngwanni ngwati gu gong ayalu, ngwubiirta ngwati gu o'radi!"

*O'ra gwudi Yicu mana
(Murkuj 13.24-27; Luka 21.25-28)*

²⁹ Ngwuje ci, “Puprang kaji nggoo ma dirbä ji,
'Lingen la ru dirim

na düüwä da'ti da enyalu
na yuurrum ya mi'ri'ta kerala,
na ngwong kerala ngwa lagadalu.’ ”

³⁰ Ngwuje ci, “Komon nggoo, gi'remna gidi Giji
gidi Diji dümnä ga be 'tädinälü kerala na ngwüji
giyen 'dar gidiyängälü ngwa runi, ngwa engga
Gijü gidi Diji dümnä güllü giyibä'ralä yiima ye
na näji gwe gwupa.

³¹ Na ga ükäjä yi'rrä yüngün ya mi'ri giil yal
yipa ya gwä'rajä ngwüjälü ngwüngün ngwanni
ngwäbrüng je giyumil 'dar kwo'rongo 'tu'tu
ngwaalu ngwurmitu gu geralu gitäny 'di aar
obani ngwaalu ngwurmitu gu geralu gi'ra ge, aar
je gwä'rajälü ngwaalu ngwe'te pu.”

*Lingidär dimnigor de yi'ral
(Murkuj 13.28-30; Luka 21.29-33)*

³² Ngwuje ci, “Lingidär dimnigor de yorto ye
ngwaalinga. Ma ji ma engga yi'rina yüngün ma
aar igilä aar 'tudinä ngwäni, ngaa lenge ndi ari
yirram yima ji gito.

³³ Manari ngaa lima enggada yi'ral giyee 'dar,
ngaa be lenge ndi ari yima ji gito gilängir.

³⁴ Nggwa je ondaci 'didanu ndi ari ngwüji
ngwudi gimaad nggee ngwa'ti ngwa medadi 'di
a yi'ral giyee 'dar ji.

³⁵ Gere na diyäng la dudi a be ngwuja'ri
ngwüny ngwa'ti ngwa dudi a'tur.”

*Gomon na gaji ya'ti linginna
(Murkuj 13.32-37; Luka 17.26-30,34-36)*

³⁶ Ngwuje ci, “Diji dere da'ti dilingidi gomon ge na gaji ge nggä'di yorto ye ngwaalinga 'di 'to yi'rr kerala na Giji, a be Papa ru jücü.

³⁷ Nono raar gu gwerre ngwüji gaji gidi Nuuwa, yadi gu ru 'to komon ganni gadi ge Giji gidi Diji dümnä o'ra.

³⁸ Ndi ari kaji gidi Nuuwa gwerre gwerre däärü da'tina apu ngwüjü, ngwüji ngwuju ndi eny aar iyï aar agidi aar äginï 'di a je gu gomon obanaru ganni gima ge Nuuwa äni gibälükänü.

³⁹ Aar 'ti lingidadi yi'ral ye yorto ye ngwaalinga ndi ari yiru ange yadi ele ndi ji 'di a je gu däärü ändänü ngwuje ape 'dar. Yadi gu aalu no komon gadi ge Giji Diji dümnä o'ra.

⁴⁰ Ngwur rom ngwa ji gitäny, da aar ape de'te da aar gatani de'te.

⁴¹ Ngwaw rom ngwa ji ndi ro gilille, da aar ape de'te da aar gatani de'te.”

⁴² Ngwuje ci, “Jar balu ngwäy ngwe, ndi ari ngaa la'ti lingidi gomon gindi ne ganni gadi ge Deleny dalu o'ra.

⁴³ A be lingidar ngwuja'ri ngwee yorto ye ngwaalinga ndi ari adinari ati diji didi ngwu'dun lenge ndi ari du'ram dadi ila jadu, dadi jalu ngwäy ngwe ngwetadi ngwu'dun ngwüngün nding gabici du'ramu ngwuje kiyi ngwäni.

⁴⁴ Yäy gu no, nga nga 'to jar mama ndi ari Giji gidi Diji dümnä ga ji ga o'ra gaji ge ganni ga'ti ga gu gi'tiji ngindeng ngwäy.”

Dinäd dannı diru ligor le'te pu
(Luka 12.35–48)

⁴⁵ Ngwuje ci, “Dinäd dındı ne dannı diru ligor le'te pu dibebera dige'tana doorta düngün giyiiru ndi ätäda ngwinäda ngwüngün 'dunu ngwony ngwudi eny kaji gicung ge.

⁴⁶ Dinäd ndoo da aar onjaci gwullenı manarı doorta düngün dima o'ra ngwumbuji darrü yi'ral yanni yicung ye.

⁴⁷ Nggwa je ci 'didanu, ding ruji gi'ra gidi ngwong ngwüngün 'dar.

⁴⁸ A be manarı dinäd ndoo diki mung ci ligor lüngün, 'Doorta düny dadi jana ndi o'ra.'

⁴⁹ Ngwube 'di'ri ndi pi ngwenggen ngwenı aar iyı aar rläli ngwüji ngwe.

⁵⁰ Doorta didi dinäd ndoo da o'ra komon ganni ga'ti ge dinäd gi'tija ngindeng ngwäy na gaji ganni ga'ti ngge arngana.

⁵¹ Da ape dinäda ndoo ding pi ling je äcidänü ngwumur'tuny ngwe ngwaalu ngwudi yal na iyini ngwad!”

25

Yu'taar 'di (10)

¹ Ngwuje ci, “Gaji nggä'di, yelenı yidi Ngwaalu yadı ru nono yu'taara yiru 'di yapana ngwamba aar gwomada damalanu dadi agu.

² Yu'taar tudini yibebera na tudini yiru ngwe'rr.

³ Yu'taar giyoo yiru ngwe'rr, yapana ngwamba aar 'ti be apana yıla yere.

⁴ A be giyoo yibebera, aar be apani yila yijaja yanu.

⁵ A damal dadi agu jana gwur'tal 'di aar ir'dätälä 'dar aar ndri.

⁶ Diligeny danu, a ngwüji urra, 'Damal dima obana 'tüdär ngaa gwomanu.'

⁷ A yu'taar 'di'rälü 'dar aar onjaji ngwambala ngwengen.

⁸ A be yu'taar giyoo yiru ngwe'rr ci yu'taara giyoo yibebera, 'Gätiji nje yila yoko yalu nje bäläji ngwambanu ngwäri ngwamba ngwäri ngwuma ayi.'

⁹ A je yu'taar giyoo yibebera ci, 'Bäri ya'ti nje mbütiji, indär ngwüji ngwanni ngwati je ellang ngaa je illa yalu.'

¹⁰ A be anni ma aar ele giyoo yiru ngwe'rr ndi illa yila, a damal obana aar äni yu'taarnga le giyoo yibebera yijalu mama aar le äni giyi'rinyinänü yidi gaga aar längitä dimbürä.

¹¹ Anni ma yu'taar giyoo yiru ngwe'rr o'ra, aar urnidi aar ari, 'Gwani Doorta! Gwani Doorta! İgitäci nje dimbürälü!'

¹² A je doorta ca, 'Nggwa je ci 'didanu, nggwa'ta je lingidi.'

¹³ Yäy gu no, jar balu ngwäy ngwe ngaa arngani ndi ari ngaa la'ti lingidi gomom na gaji."

Mi'ri ngwuja'ri ngwani ngwinäd tä'rül (3)

(Luka 19.11-27)

¹⁴ Ngwuje ci, "Mana yeleny yidi Ngwaalu yaji ya ru nono guru gi'di'rü ngwele ngwaalu ngwolanu ngwube urnidi ngwinädä ngwüngün ngwuje gätijäniji yu'rina yüngün 'dar.

15 De'te ngwügätijäniji bartad gwuru tudini* na de'te mana ngwügätijäniji bartad gwuru rom, na de'te mana ngwügätijäniji bartad gwe'te pu, ating ätäädä diji gwani yiima yüngün ngwü'di'ri ngwele.

16 A gur nggoo gima ape bartad tudini, gwodan ngwape gwüngün ngwuge'te giyiuru ngwubile ngwäniji tudini ngwugendajala.

17 Na gur nggoo gätädäär bartad rom, ngwubile ngwänijä rom ngwugendajala.

18 A be gur nggoo ätäädäär bartad gwe'te pu ngwube ape bartad gwudi doorta düngün ngwele ngwügwüri gidiyäng.

19 Anni ma doorta degen onja yomon ngwo'ra ngwuje urnida ngwuje otacalu yu'rin ye.

20 A gur nggoo gapu tudini ngwapana tudini gwanni gwuming bile gwodan ngwuci, 'Doorta düny, nga gwätädiny bartad tudini, nggwee gwuminy bileda tudini.'

21 A doorta düngün ci, 'Yijaw yanni yärrä je, nga gwuru dinäd dijaw diru ligor le'te pu! Nga gwuru ligor le'te pu ngwong ngwooko, nggwa ang ruji gi'ra gidi ngwong ngwonyadu. Ändi ngaa jayanu doorta de dunga!'

22 Gur nggoo gapu rom ngwila 'to ngwuci, 'Gwani doorta düny, nga gwätädiny bartad rom, nggwee gwuminy bileda rom.'

23 A doorta düngün ci, 'Yijaw yanni yärrä je, nga gwuru dinäd dijaw diru ligor le'te pu! Nga gwuru ligor le'te pu ngwong ngwooko nggwa ang

* 25:15 25.15 Bartad gwe'te pu gwuru dinaranu ngwüü'ri nyärläl (6,000).

ruji gi'ra gidi ngwong ngwonyadu. Ändi ngaa jayanu doorta de dunga.'

²⁴ A be gur ila 'to nggoo gapu gwe'te pu ngwuci, 'Gwani doorta düny, nggwülingidi ndi ari nga gwuru diji dojema yi'ral nga gwati uni giruny ga'ti ang kwüdi nga gwä'räji gi'du ngwaalu ngwa'ta gu gidädi yona.

²⁵ Aar nyi be yedeny eny nyi be ape bartad gwunga nyi gwüri gidiyäng gwuru nggwee gwunga apa.'

²⁶ A be doorta düngün ci, 'Nga gwuru dinäd diki diru dami'ri, ii nga gwülingidi ndi ari äny gwati uni ngwaalu gwati nyi gu kwüdi na nyi gwä'räji gi'du ngwaalu ngwa'ti nyi gu gidädi?'

²⁷ Nga mine arra ma ang 'ti ge'ta bartad gwüny giyerel? Nunnu miny o'ra nje mbuji gwuma lingadi.'

²⁸ Ngwuci ngwinädä ngwüngün, 'Äpädar gwüngün nggwoo gwuru gwe'te pu ngaa ätäda ngindeng nggwoo gwäti 'di. (10)

²⁹ Ndi ari gwere gwanni gwäti gwonyadu, gwa aar gendaci gwonje na gwere gwanni gwa'ti äti, gwere gwanni gwätäng gwooko gwa aar apada.

³⁰ A apar dinädä ndoo diru dami'ri aang gatu poor gidirimänü, ngwaalu ngwa gu yal na iyini ngwad ji.' "

Yicu gwadi obalu ngwüjü ngwe 'dar

(Luka 19.11-27)

³¹ A je Yicu ci, "Ma ji manari Giji gidi Diji dümnä gima o'ra näji gwe gwüngün yi'rr ye yüngün, nginde gwa jalu gididu'ralu didi näji gwüngün gwudi gerala.

32 Ngwüji giyen 'dar ngwa aar je gwä'räjälü 'dünggüngün, ngwuje be ngedanu anaku gwele ati gu doo'ra ngeda ngwangala giyoo'ranu.

33 Gwa ge'taji ngwangala kaama na yoo'ra kängir.

34 Deleny da be ci ngwüjü ngwanni ngwüjädü kaama güngün, 'Ilar nga nga lanni lonjaca je Papa gwüny ang ape yu'rina yalu yanni yigi'tijärä je 'tu'tu anaku ge'taar gu didläyü.

35 Ndi ari nggwändi gwiti ngwamanu, nyii ätä nyi eny, aar nyi ngwäädä eny, nyii ätä nyi iyï, nyi ila gwuru dirnü, nyii gwä'ri gidrü 'danggalu.

36 Nyi mini ngwureda, nyii giki, nyi ümi, nyii ombaji, nyi ji korkon nyii ilada ndi ombaji.'

37 Gwa be ngwüji ngwoo ngwüdünälü gwä'räcänü gwa aar ci, 'Jadu gwani Deleny, länggädängä gwiti ngwamanu ar ang be ätä ang eny, a jadu ngwäädä ngwitängä ar ang be ätä ang iyï?

38 Jadu länggädängä gwändi gwuru dirnü ar ang be gwä'ri gidrü 'dänggäri na jadu nga gwüminü ngwureda ar ang be giki?

39 Na jadu länggädängä gwümä nga ji korkon ar ang be ilada ndi ombaji?'

40 La je be Deleny ci, 'Nggwa je ci 'didanu yere yanni yärrijä je gwere ngweengganu ngwüny ngwee ngwooko, lingidär ndi ari yärriji nje nyänying.'

41 Ngwuje be ci giloo lijädü kängir, "Tüdäränü 'dünggüny gilee li'tjäär je gu ngwünyü ladi ele giligä lidi gwur'taling lanni ligi'tjäär dijego'rro na yi'rr yüngün.

⁴² Ndi ari nggwändi gwiti ngwamanu nyii 'ti ätädi nyi eny, a nyi ngwäädä eny, nyii 'ti ätädi nyi iyi.

⁴³ Nyi ila gwuru dirnü, nyii 'ti gwä'rü gidrü 'danggalu. Nyi mini ngwureda, nyii 'ti gika. Nyi ümi nyi ji korkon, nyii 'ti indädi ndi ombaji.'

⁴⁴ Gwa aar be gwä'räcänü 'to aar ci, 'Jadu gwani Deleny, länggädängä gwiti ngwamanu aar ang ngwäädä eny, ang ila gwuru dirnü, nga mini ngwureda, ang ümi nga ji korkon, ara gu be 'ti ge'taja ngwäyänü?'

⁴⁵ La je be Deleny ci, 'Nggwa je ci 'didanu, yere yanni ya'ta je ärrijä ngwengga ngwüny ngwee ngwooko, lingidär ndi ari ya'ta je ärrijä änying.' "

⁴⁶ No, ngwuje be ci, "La aar je be dinga la ele ndi rerani gwudi gwur'taling a be ngwüji ngwoo ngwüdünälü, ngwa aar je be dinga ngwa ele ngwaalu ngwudi midi gwudi gwur'taling."

26

Aar iniji Yicung gwadi aar 'rinye

(Murkuj 14.1,2; Luka 22.1,2; Yuwana 11.45-53)

¹ Anni ma Yicu medaji ngwuja'ri ngwüngün ngwee 'dar ngwube ci ngwo'ra ngwüngün,

² "Ngaa lilingidi gu ndi ari yomon giyoo yijalu rom yidi Yi'rinyinä yidi Dambdani a Giji gidi Dijji dümnä ga aar ge ji guy ge ga aar pä kü'ri."

³ A ngwur'dal ngwanni ngwuru ngweleny 'dar na mbumbunga o'rajidalu ngwu'dun ngwudi yeleny ngwudi dir'dal danni diru gi'ra dani Giyaba

4 aar gu gege'te yi'ral awa aar määtä Yicung nyim aar 'rinye.

5 Aar be ari, "Aa'ti ya aar je ärrī giyomon giyee yidi yi'rinyinä ndi ari ngwüji ngwa 'di'ri güündä."

*Librutu Yicung Bidaniya
(Murkuj 14.3-9; Yuwana 12.1-8)*

6 Gaji giju ge Yicu Bidaniya ngwu'dun ngwudi gur gani Jamaan gwanni gwuru Daamu gwerre,

7 a daw de'te ila dapana gibüngä giru go'rr gidi yila yiru gi're'reny yonyadu ngwiliny ngwila ngwuje bäläji Yicung ki'ranu gwundralu direl de gidimbür ndi eny.

8 Anni ma gu ngwoo'ra ngwüngün engga yi'ral giyee no, aar kanu aar ari, "Geradalu gwani ange gwudi yila giyee?"

9 Yila giyee yaadi illini ngwilinya ngwonyadu aar je ätäädä ngwuwaya."

10 A gu Yicu lenge ngwuje ci, "Ngaa larra ngaa be äbingini dayanu ndee? Diminy ärriji yi'ral yanni yijaw.

11 Ngaa la ji ngwuwayinga le giyomonalu 'dar a be äny, a la 'tudi ladi ji giyomonalu 'dar.

12 Anni bäläjüng ngwangina ngwüny yila nono, yärrüng je ndi ari aar nyi ge'te mama gwani gatidi gwüny.

13 Nggwa je ci 'didanu, ma ngwüji ondaji ngwuja'ri ngwe ngwanni ngwujaw gididlä 'dar, ngwa'ti ngwa dodani yi'ral giyee yärrä je daw ndee."

*A Yäwüädä ämnä ndi gwurlanu Yicu gwe
(Murkuj 14.10-11; Luka 22.3-6)*

14 A gur ge'te ngwoo'ranu ngwudi Yicu ngwoo 'dī na rom (12) gani Yāwüdä Äjigäriyüti ele ngwur'dal ngwanni ngwuru ngweleny

15 ngwuje ci, “Giru ange giny ätäädä nunnu nga je mätäjä Yicung?” No aar i'räci bartad gwuru buta 'dī tä'rīl (30) aar ätäädä.

16 'Tu'tu gaji nggoo, ati Yāwüdä iye gomon ganni gadi je ge mätiji.

Eny gwudi yī'rinyinä yidi Dambdani

(Murkuj 14.12-21; Luka 22.7-13; Yuwana 13.21-30)

17 Gomon ganni giru gi'ra gidi Yī'rinyinä yidi Ligi'ra, a ngwoo'ra ngwudi Yicu ila aar otacalu, “Nga gwüminä ne ar gu gi'tiji ngwaalinga mama a gu ape Yī'rinyinä yidi Dambdani?”

18 A je Yicu ci, “Ändär kündär ngaa ele kur ge'te ngaa ci, 'Doorta daru gaji güngün gima ji gito nyii ladi ape Yī'rinyinä yidi Dambdani ngwoo'ra ngwe ngwüny ngwu'dun ngwunga.' ”

19 A ngwoo'ra ele aar ärrī yi'ral anaku ca je gu Yicu aar gege'ta yi'ral mama yidi yī'rinyinä yidi Dambdani.

20 Anni ma ngwaalu ru digera, aar ndralu yirel ye ndi eny ngwoo'ra ngwe ngwüngün ngwuru 'dī na rom (12).

21 Anni ma aar ji ndi eny, a Yicu ari, “Nggwa je ci 'didanu gwe'te nggwo 'danggalanu gwadiny gwe gwurlanu.”

22 Aar runi gwulleny aar 'dī'rä ndi otacalu lere lere, “Gwani Deleny, äny gwuro?”

23 A je Yicu ci, “Nginge gwanni gwuduwaajiiny gwe yona kiny ge'te pu, gwuru gwanni gwadiny gwe gwurlanu.

24 Giji gidi Dijii dümnä gadi ele anaku üllinäär gu kitabanu a be wäj bi gidiji danni dadi gwurlanu Giji ge gidi Dijii dümnä! Yaadi jayani adinari dima 'ti lünginä.”

25 A be Yäwüdä gwanni gwadi gwurlanu nginge gwe ci, “Gwani doorta, 'didanu aa'ti äny gwa ru?”

A Yicu ci, “Yäy nga gwuma gu ari ligo'ro le lunga.”

Eny gwudi Deleny

(Murkuj 14.22–26; Luka 22.14–23; 1 Küründüj 11.23–25)

26 Anni ma aar ji ndi eny, a Yicu ape gona ngwuci Ngwaalinga yäy 'tu ngwü'ränü ngwätädä ngwo'ra ngwüngün ngwuje ci, “Apar aang eny, ngwanginu ngwüny ngwuru ngwee.”

27 Ngwo're ngwape ginya ngwuci Ngwaalinga yäy 'tu ngwuje ätädä ngwuje ci, “Iyar gu nga nga 'dar.

28 Yin yüny yiru giyee yani gekajidi* yanni yirädälü gwani ngwüji ngwonyadu gwani düdäniniji ngwüjänü ndi ke gwegen.

29 Nggwa je ci nggwa 'ti a be gwa iyi yügiri a'tur 'tu'tu gomon gidi gweneng 'di a gaji ila ganni gadi ar je ge iyi yanni yiyang gwüpäng giyelenyanu yidi Papa gwüny.”

30 Anni ma aar ge'te delnga, aar 'tü aar allu Kidotr gidi Ngwüminiti.

* 26:28 26.28 Yitab yooko yati ari gwanni gwuyang.

*Yicu gwüpidälü ndi ari gwa Butruj nyi'rini
(Murkuj 14.27-31; Luka 22.31-34; Yuwana
13.36-38)*

³¹ A je be Yicu ci, “Dilunga didi gweneng, ngaa 'dar la o're kay ndiny gwujani ndi ari yüllinä yaru nu,

‘Äny gwa mi'ri do'ra

na gi'du gidi ngwangal ngwa badalu.’

³² Ma be ari äny ngwuma 'di'ri, äny gwa je be dalmacani nggwele Jälil.”

³³ A Butruj ci, “Manari la o're 'dar aar ang gatani, nggwa'ti gwa ang gatani.”

³⁴ A Yicu ci, “Didanu nggwa ang ci dilunga didi gweneng gwerre gwerre ndi gokto urri, a gwuny nyi'rini yomonanu tä'ril.”

³⁵ A be Butruj ari, “Manari aar ani yi'rany nda gwa ayi, nggwa 'ti gwa ang nyi'rini a'tur.” A gu ngwoo'ra 'dar ari 'to no.

*Yicu gwotaca Ngwaalingalu gidaartanu dani
Jujimani*

(Murkuj 14.32-42; Luka 22.39-46)

³⁶ A Yicu 'di'ri aar ele ngwoo'ra ngwe ngwüngün aar ele ngwaalu gwani Jujimani ngwuje ci, “Jaralu ngene nyi ni 'donggalu ngenone nyi otaca Ngwaalingalu.”

³⁷ Ngwapani Butrujing na yiji rom yidi Jäbädi ngwuruni gwulleney a ligor pänü.

³⁸ Ngwuje ci, “Lingeno lüny lirunu gwulleney lani yi'rany jaralu ngene ar jalu ngwäy ngwe.”

³⁹ Ngwü'tänü 'denggen gwooko ngwüjürbälü ngwümü'rä gi'ra güngün gidiyäng ngwotaci ngwaalingalu ngwari, "Papa gwüny, manari yädi gu, äbräjäny yi'rendenya giyee a be aa'ti yani nono anaku bupi nyi gu, aar be ru anaku bupa gu."

⁴⁰ Ngwube kwodalü ngwoo'ra ngwüngün ngwuje mbuji ngwundru. Ngwube ci Butrujing, "Nga nga la'ti burna ndi ar jalu ngwäy ngwe gaji ge'te pu 'dogo?" Ngwuje ci,

⁴¹ "Jaralu ngwäy ngwe ngaa otaci Ngwaalingalu ndi ari aa'ti dijego'rr da je idäji. Ligirim lojema nono a be ngwanginu ngwami'ratu."

⁴² A Yicu o're ngwü'tänü mana ndi otaca Ngwaalingalu ngwuje ci, "Gwani Papa gwüny, manari gay ga'ti ndi äbrä yi'rendenya giyee ndi ari yinje iyä, gäbica je aar gu ru anaku bupa gu."

⁴³ Ngwukwodalü ngwoo'ra ngwüngün ngwuje mbuji ngwuma o're ngwuma ndri ndi ari ngwuma je yar apani ngwäy.

⁴⁴ No ngwuje gatani ngwo're komon ganni giralu tä'ril ndi otaci Ngwaalingalu ngwuja'ri ngwe'te ngwe'te.

⁴⁵ Ngwo'raci ngwo'ra ngwüngün ngwuje ci, "Ngaa gilona ndi ndri ngaa gatu düwä? Ärär be gaji gima be ila gito ganni gadi aar ge gwurlanu Giji gidi Dijä dümnä aar ätäda ngwüjü ngwanni ngwuki.

⁴⁶ 'Di'rälü ar ele! Gwanni gwadini gwe gwurlanu gwuma obana!"

Aar määtä Yicung

(Murkuj 14.43-50; Luka 22.47-53; Yuwana

18.1-12)

⁴⁷ Anni mung jina ndi ondaji, a Yäwüdä ngwoo'ranu ngwükäjäär je ngwoo ngwuru 'dī na rom (12) obana ngwapana ngwüjī ngwe ngwonyadu ngwugwodananu yalal ye na yuura, ngwükäjä je ngwur'dal ngwanni ngwuru ngweleny na mbumbunga.

⁴⁸ A je be Yäwüdä gwanni gwadi gwurlanu Yicu gwe enggacana gi'remna ndi ari, “Gwanni gwadiny aganni giyinenanu, gur giru be ngaa be määtä.”

⁴⁹ A gu Yäwüdä eladanu ndi Yicu ngwuci, “Nggwagannanga gwani Doorta!” Ngwaganni giyenenanu.

⁵⁰ A Yicu ci, “Gwani dimaad, ärrī je yanni yīndädä gu.” A be ngwüjī 'donggada, aar ü'rū Yicungalu cī'dūd aar määtä.

⁵¹ A gur ge'te ngwüjänü ngwanni ngwujaar Yicunga le gwalla galala nggee mī'rī dīnädä didi dir'dal danni diru gi'ra ngwü'ridä lāni lūngūn.

⁵² A Yicu ci, “Gwä'rājä galala gunga käl gūngūn! Ndi ari 'dar lanni lati gwalli galala, ga aar ge ayi.

⁵³ Nga gwaru nggwa 'ti burna ndi päcī Pa-pangalu gwūny aar nyi ükacä yī'rrä ngwüü'ri ngwonyado?

⁵⁴ A be adinari aar gu ru no, a be ngwuja'ri ngwanni ngwüllinā ngwa be ätä ngwäyānū awa giyi'ral yanni yaru aar gu ru no?”

⁵⁵ Gaji nggoo a Yicu ondaci ngwüjū ngwuje ci, “Ngaa lī'tüdi yalal yanu na yuura ndiny määtä, ngaa laru nggwü'dī'riyā yārā? A lati pa ji yomon

'dar ngwämrä ngwudi gobo nyi enggaci ngwüjü ngwuja'ri ngwudi Ngwaalu nyii 'ti mäti!

⁵⁶ A be yiru gu giyee no 'dar ndi ari aar äti ngwäyänü yanni yüllinä kitabanu gidi ngwüjir!" A be ngwoo'ra ngwüngün abri 'dar aar badaji!

Aar otaci Yicungalu ngwämrä ngwudi Ngwüyävüüd

(Murkuj 14.53-65; Luka 22.54-55,63-71; Yuwana 18.13-14,19-24)

⁵⁷ A be ngwüji ngwoo ngwuma määtä Yicung, aar be ape aar gwe ele gidir'dal diru gi'ra dani Giyaba a gu ngwoorta ngwudi yobo na mbumbunga o'rajidalu.

⁵⁸ A be Butruj gwujani gwü'tüdänü 'di aar obani kubanu gidi dir'dal ndoo diru gi'ra. Ngwäni aar jalu ngwangidanga le nunnu ngwengga yi'ral yadi ru'taa.

⁵⁹ A ngwur'dal ngwanni ngwuru ngweleny na 'dar lidi ngwämrä aar mini ngwuja'ralu ngwadi aar je ü'ridä Yicung nono yi'duru aar gu 'rinyida.

⁶⁰ Aar je be 'ti mbuja yere ngwüji ngwapaar je ngwonyadu nunnu aar ü'ridä yi'duru nono. A be gwodanalü a ngwüji ila rom

⁶¹ aar ari, "A'ri nggwee gwaru, 'Äny gwa pä gobalu nggee gidi Ngwaalu giny odada mana yomon tä'rül.' "

⁶² A be dir'dal danni diru gi'ra 'di'ri ngwüdünälä ngwotaci Yicungalu ngwuci, "Nga gwä'tüdi gwadi ondaji ngwuja'ri ngwere ngwuja'ri ngwee ngwaraar ngwe 'dunggunga? Ngwuja'ri ngwuru ange ngwee ngwaru ngwe ngwüji 'dunggunga?"

⁶³ A be Yicu gwugwundi. A dir'dal danni diru gi'ra ci, “Äny gwümi'ridiyängä yi'rany Ngwaalu ngwe ngwanni ngwumidu, enggaci nje manari nga gwuru gwanni Gwubrutaar yelenya Giji gidi Ngwaalu.”

⁶⁴ A Yicu ci, “Yäy yiru gu anaku ara gu! A be nggwa je ci 'dar ndi ari gweere, ngaa la engga Giju gidi Dijä dümnä gijalu kaama gidi Ngwaalu ngwanni ngwuru yiima ga aang engga güllü gyibä'ralä kerala.”

⁶⁵ A dir'dal ndoo diru gi'ra diriti ngwuredanu ngwüngün ngwondaji ngwari, “Nginde gwuma ondaji ngwuja'ri ngwanni ngwukiya ngwürinyänü ngwudi Ngwaalu, a liminä mana ngwüjü ngwonyadu ngwedang. Ngaa lima 'dingini long Ngwaalinga gwüngün nggwee gwaru nggwe.

⁶⁶ Ngaa laraa?”

Aar ci, “Gwädä gu yi'rany nono!”

⁶⁷ Aar be gwonynya ngwäyänü, aar pi yi'rundu ye yegen. A loko pi ngwurke ngwe.

⁶⁸ Aar ari, “Allija yijirä nga gwanni Gwubrutaar yelenya nje enggaci yäru gwanni gwümi'ridängä?”

A Butruj nyi'rini Yicung

(Murkuj 14.66-72; Luka 22.56-62; Yuwana 18.15-18,25-27)

⁶⁹ Kaji nggoo a Butruj ji ndi jalu poor kubanu, a dinäd diru gera ila ngwuci, “Ngaa liju 'to Yicunga le gwudi Jäliling.”

⁷⁰ A je Butruj nyi'rinädä 'dar ngwari, “Nggwa 'ti lingidi ngwuja'ri ngwee ngwondaja ngwe.”

⁷¹ Ngwü'tü gیلانگیر poor a dīnād de'te lenge mana ngwuci ngwūjū ngwanni ngwuju ngenone, “A'ri nggwee gwujaar Yicunga le gwudi Najrang!”

⁷² A Butruj o're ngwūnyī'rīnī yomonanu rom ngwūmī'rī yī'rany ngwari, “Äny gwa'ti līngīdī guru nggee!”

⁷³ Gwooko no a ngwūjī ngwanni ngwūdūnādī ngeno, aar elada Butrujing aar ci, “Didanu, nga gwuru gwanni gwujaar Yicunga le, ndi ari nga gwondaja lingla legen.”

⁷⁴ A Butruj 'dī'rī ngwari aar nyi gu 'täjī ngwūnyū ngwuje mī'ricī yī'rany ngwari, “Äny gwa'ti līngīdī guru nggee.” Kaji nggoo, a gokto urra.

⁷⁵ A be Butruj diwayini ngwuja'ri ngwudi Yicu ngwanni ngwucung ngwe ndi ari, “Gwerre gwerre ndi gokto urri, nga gwuny nyī'rīnī yomonanu tā'rīl.” Ngwü'tü poor ngwari aring gwu'ralu jicir.

27

Aar ape Yicung aar ätäädä Bilatijing

(Murkuj 15.1; Luka 23.1,2; Yuwana 18.28-32)

¹ 'Tu'tu dilu danu, a ngwur'dal 'dar ngwanni ngwuru ngweleny na mbumbunga giki ngwuja'ri ndi ari aar 'rineye Yicung.

² Aar ape aar giki aar okta aar gwe ele aar ätäädä Bilatijing gwanni gwuru deleny.

A Yäwüädä gwogworenyani

(Yiiru 1.18-19)

³ Anni ma Yäwüdä gwanni gwuma gwurlanu Yicu gwe engga ndi ari lima obalu Yicu ye gwadi aar 'rinye, ngwügwä'räni ngwäyänü ngwü'di'ri ngwape bartad nggwoo gwuru buta 'di tä'rıl (30) ngwügwä'räci ngwur'dala ngwoo ngwuru ngweleny na mbumbunga ngwuje ci,

⁴ “Äny gwuma ärrı yi'ral yiki äny gwuma gwurlanu yın ye yidi diji dijaw nono.”

Aar ci, “Änyängä läti mine ange yunga yiru!”

⁵ No, ngwugatu bartadalu kobanu ngwü'tü. Ngwube ele ngwogworenyani.

⁶ A ngwur'dal gwanni ngwuru ngweleny ape bartadalu nggwoo aar ari, “Bartad nggwee ngwudi yın gwuru gwa'ti jaw giyobo ndi ji ki'du gidi gobo.”

⁷ Aar gekajidi ngwuja'ri ndi ari aar ngwe ellang diyangü didi gur gati ga'riji yimoya ati aar gu gatu ngwüjü ngwuru Garany.

⁸ Ngwaalu ngwudi gatidi ngwoo gwuma aar je ätäda ngwüriny ngwani DİYÄNG didi Yin ngwuma gu ani gwur'tal 'di gomom gidi gweneng.

⁹ No, ngwuja'ri gwuma äti ngwäyänü gwanni ngwondaja ngwe dijiir dani Ärmiyä gwanni gwaru, “Lima ape bartad gwuru buta 'di tä'rıl (30) gwanni gwülli gwe ngwüji ngwudi Yijiräyıl ngindeng,

¹⁰ gwuma aar ape gwuma aar gwe ellang diyangü didi gur gati ga'riji yimoya anaku car nyi gu Deleny.”

A Bilatij otaci Yicungalu

(*Murkuj 15.2-5; Luka 23.3-5; Yuwana 18.33-38*)

¹¹ A gaji nggoo, a Yicu dünäci Bilatijingalu gwuru deleny. A Bilatij otacalu ngwuci, “Nga gwuru deleny didi Ngwüyäwüde?”

Ngwuci, “Yäy yiru gu anaku ara gu!”

¹² Anni ma ngwur'dal ngwanni gwuru ngweleny na mbumbunga ü'ridä ngwuja'ri nono gwuru yi'duru, ngwugwugwundi ngwuje 'ti gwä'räcänü.

¹³ A be Bilatij otacalu ngwuci, “Nga gwa'ti 'dingina ngwuja'ri ngwee ngwü'ridädärä je nono?”

¹⁴ Aa'ti Yicu gwä'räcänü ngwa'ti aru 'dang. A ngwaalu elalu deleny de gwulleny.

Aar obalu Yicung gwe

(*Murkuj 15.6-15; Luka 23.13-25; Yuwana 18.39—19.16*)

¹⁵ Ati be deleny äbräji giyomon yidi yi'rinyinä ndi gwä'däci ngwüjü dijälü de'te pu diju korkon danni diminäär.

¹⁶ A be gur ge'te ji gige'taar korkon ndi ari gati äbingini ngwüjänü gani Barabaj.

¹⁷ Anni ma ngwüji ngwonyadu o'rajidalu, a je Bilatij otacalu ngwuje ci, “Nгаа lüminü nga je gwä'däcä yärüngälü, Barabajingalu walla Yicung gwanni Gwubrutar yelenya?”

¹⁸ Ndi ari Bilatij gwülingidi ngindenga gwäpüjäär Yicung yi'dünyü.

¹⁹ Anni ju Bilatij ndi jalu gididu'rala didi pi yelenya, a daw düngün ükacä ngwuja'ri ngwuci, “Aa'ti nga gwa akani diju nono ndoo, diru diji

dijaw nono dilingid ditiiny diki da'ti nyi gäbica gwene gwani nginde.”

20 A be ngwur'dal ngwanni ngwuru ngweleny na mbumbunga icäji ngwüjü aar je gwürli aar mini ndi aar je gwä'däcä Barabajingalu aar be 'rinye Yicung.

21 A je be Bilatij otacalu, “Ngaa liminä yärüng ngwüji ngwee rom nga je gwä'däcälü?”

Aar ci, “Barabaj.”

22 A je be Bilatij otacalu, “Nyi be ärrü Yicunga gwanni Gwubrutar yelenya?”

A be ngindenga 'dar ari, “Pädi kü'ri!”

23 A je deleny otacalu, “Ange gwuru, yi'ral yiru ange yärrüng je yiki?”

Aar be ürri dula gwulleny aar ari, “Pädi kü'ri!”

24 Anni ma deleny dani Bilatij engga ndi ari yi'ral giyee yä'tüdi yadi elada gweere yadi manni ele ndi gäbici ngwüjü aar 'di'ri güündä, ngwü'di'ri ngwape yaw ngwuni ngwuy nono ngwäyänü ngwüji ngwari, “Äny gwujaw nono giyin yidi diji ndee, ombajar je yalu yiru!”

25 A ngwüji ondaci 'dar aar ari, “Yin yüngün aar ji giyigo'ro yäri na giyiji yäri!”

26 A je be Bilatij gwä'däcä Barabajingalu ngwube ape Yicung aar pi lalal le ngwätädä ngwüjü aar gwe ele ndi pä kü'ri.

A gwu'tulu ärrü Yicung yidäpängä

(Murkuj 15.16-21; Yuwana 19.2-3)

27 A be gwu'tulu gwudi deleny dani Bilatij ape Yicung aar gwe ele ngwu'dun gwudi yeleny aar gwä'rä gi'du gidi gwu'tulungalu 'dar aar gwä'räji Yicung nono.

28 Aar gwallada ngwureda ngwüngün aar giki direda duri.

29 Aar 'räji ngwügä dir'ta aar je ülläci ki'ra aar gi'tiji guura gidi yeleny kuy gidi gaama aar üllicänü yidäpängä ati aar ari, "Agannar Delenya didi Ngwüyäwüd!"

30 Aar gwonynya nono aar apada guura ati aar ge pi ki'rala.

31 Anni ma aar gu ärrü yidäpängä, aar gwallada direda dannu digikaar aar gekaci ngwureda ngwüngün aar gwe ele ndi pä kü'ri.

Aar pä Yicung kü'ri

(Murkuj 15.22-32; Luka 23.26-43; Yuwana 19.17-27)

32 Anni ma aar ji ndi ele, aar mbudi gurnga le ge'te gidi ngwaalu ngwani Giruwan gani Jamaan, aar üpiyi güü'ri yiima ye.

33 Aar obani ngwaalu ngwani Jüljüjä (ngwani ngwaalu ngwudi guya gidi gi'ra gidi diji).*

34 Aar ätäda Yicung di'rica diläganänü ngwuji'rindi ngwe nunnu ngwiyi, anni mung je ngille, ngwu'donya ndi iyä.

35 Anni ma aar päda kü'ri, aar ape ngwureda ngwüngün aar gu gatada yu'ru aar je giginanu.

36 Aar jalu ngenone aar gu etadi.

37 Ki'rala kü'ri, ngwuja'ri ngwanni ngwugeka-jajaar gu ngwüllinä ngwaru nu, YICU GWURU NGGWEE, GWURU DELENY DIDI NGWÜYÄWÜD.

38 Aar je pä ngwu'ram ngwe rom, de'te kaama na de'te kängir.

* 27:33 27.33 Ngwaalu ngwo ngwuru gidotr ngwuru nono guya gidi gi'ra gidi diji. 27:35 27.35 Mäjimür 22.18

³⁹ Ngwüjī ngwanni ngwumillidu kayalu ngeno, aar lo ngwuja'ri ngwonyadu aar ci yi'ra yegen gwo'ro'dong gwo'ro'dong

⁴⁰ aar ari, “Nga nggwee gwanni gwaru gwadi pädä gobalu nga 'di'riyälü yomon tä'rīl, gīlängīdiyā be ligo'ro lunga! Üllädälü kü'rälä, manari nga gwuru gwanni gwuru Gijī gidi Ngwaalu!”

⁴¹ A ngwur'dal ngwanni gwuru ngweleny na ngwoorta ngwudi yobo na mbumbunga ärrī Yicung yidäpängä 'to aar ari,

⁴² “Nginde gwügīlängīdiyā ngwüjü ngwu'ter ngwu'ti be burna ndi gīlängīdiyī ligo'ro lüngün. Nginde gwaru gwuru Deleny didi Yijiräyil! Gäbicä ngwüllädälü gwenene kü'rälä gwa ar gu be ämnädä Ngwaalu.

⁴³ Nginde gwämnäcä Ngwaalinga, a be Ngwaalu gīlängīdiyī gweneno manari gwümīning, ndi ari nginde gwaru, ‘Äny gwuru Gijī gidi Ngwaalu!’ ”

⁴⁴ A gu ngwu'ram ngwoo ngwüpädäär je ngwe gīyü'rī lo 'to.

A lig'rim 'tü ndi Yicu

(Murkuj 15.33–41; Luka 23.44–49; Yuwana 19.28–30)

⁴⁵ 'Tu'tu gilingen lidünälä 'di a gaji ele gwuru tä'rīl (3) a dirim elalu mogeny gīdiyängälü 'dar.

⁴⁶ Gaji giru tä'rīl (3) a Yicu gatu dula gwulley ngwari Yibriyängä, “Eloye, Eloye lama jabak-tani?” Yani ndi ari, “Ngwaalu ngwüny, Ngwaalu ngwüny, nga gwuma arra miny gatani?”

47 Anni ma gu ngwüji 'dingini ngwoko ngwanni ngwüdünädälä ngeno, aar ari, "Nginge gwurnida İliyäng."

48 Kaji nggoo no, a diji de'te 'denggegenanu, gwalajanu ngwapa libä ngwurtiyi giyaanu yula ngwugekaji gidirula ngwudingaci Yicung ngwüyi.

49 A be ngwüji ngwoko ari, "Gäbïcär 'di aar engga manari İliyä gwila gwung gilängidiyi."

50 Anni ma Yicu gatu dulala gwuleny mana, a ligi'rim 'tü.

51 A gaji ge'te ge'te nggoo, a dired dannı dülliyärälü gidrü kobanu ngwüdiritinänü 'tu'tu ki'rala 'di ngwobani koralu ngwuranu rom, a diyäng lagadalu a yo'rr upanu tütrüd.

52 A ngwumomo iğtänälü na ngwanginu ngwudi ngwüji ngwonyadu ngwanni ngwuju'ru ngwayu gwerre, 'di'ri'tälü ngwumidu.

53 Aar 'tüdä ngwumomanu, anni ma Yicu 'di'ri, aar ele aar äni kündär ganni giju'ru a je ngwüji ngwonyadu engga.

54 Anni ma kumndan gidi gwu'tulu gi'du küü'ri tudini (100) a lanni lijaar le ndi etadi ndi Yicung, engga diyäng ngwulagadalu aar engga yi'ral 'dar giyee yima ji, a je yedeny eny gwuleny aar ari, "Didanu nginge gwuru Giji gidi Ngwaalu!"

55 Ngwaw ngwonyadu ngwuju ngenone ndi ombajidi ngwüdünü ngwaalu ngwolanu. Ngwugwujana Yicung 'tu'tu Jälil aar äpiji yiiru.

56 'Denggenanu, Märüyäm gwani Mäjidalıyā gwuju, na Märüyäm nanni gwudi Yagub na Yüjib, na nanni gwudi yiği yidi Jäbädi.

Gatidi gwudi Yicu
(Murkuj 15.42-47; Luka 23.50-56; Yuwana 19.38-42)

⁵⁷ Anni ma ngwaalu ru digera, a gur ge'te ginänü ila ngwaalu ngwani Rama gani Yüjib, nginde gwuru 'to doo'ra didi Yicu.

⁵⁸ Ngwelaci Bilatijing ngwotacalu ngwanginu ngwe ngwudi Yicu. A Bilatij dinga ngwuja'ri ndi ari aar je ätäädä.

⁵⁹ A Yüjib ape ngwangina gwudi Yicu ngwuje pä direda nono dijaw nono diru lari.

⁶⁰ Ngwape ngwuge'te gidimomanu düngün dannii diyang dipiding ko'rr ngwüdäti'riyā go'rralu gipa ngwügwü'rübäji kiyi gidi dimomo ngwele.

⁶¹ A Märiyäm gwani Mäjidäliyā na Märiyäm mana gwu'ter, aar ji ndi jalu ngenone aar gwom-ajidanu dimomonga le.

Etadi gidimomo

⁶² Bigänü nggwoo, anni ma gomon gidi Ja'rimani ele, a ngwur'dal ngwanni ngwuru ngweleny na Ngwübärriji o'rajidalu ndi Bilatij aar ci,

⁶³ "Gwani deleny, änyängä lidiwayina ngwuja'ri ngwudi di'duru ndoo da'tina ayu ndi ari gwaru, 'Gwadi ayi ngwube jalu yomon tä'r'il gwa aar be 'di'riyälü gwumidu.'

⁶⁴ Yäy gu no, dingädi ngwuja'ri aar etadi gidimomo 'di a yomon ru tä'r'il nunnu aa'ti ngwoo'ra ngwüngün ngwila ngwape ngwangina ngwüngün yu'rimi la be ci ngwüjü nu gwuma 'di'ri giyi'ranyanu. I'däjänü nggwee gwudi

gwodaning gwa be kani ndi i'däjänü gwudi gwerreng."

⁶⁵ A je be Bilatij ci, "Apar ngwangida, indär ngaa etadi gidimomo anaku minä gu."

⁶⁶ No, aar ele aar acaji dimomo mama aar ngidä aar ge'tani ngwangida ndi aar gu etadi.

28

'Di'ri gwudi Yicu

(Murkuj 16.1-8; Luka 24.1-12; Yuwana 20.1-10)

¹ Anni ma gomon giru Kwo'ra tä'r'il ele, dilu danu komon ganni giru gi'ra giyomon Kwo'ra tä'r'il, a Märiyäm gwani Mäjädäliyä na Märiyäm gwu'ter 'di'ri aar ele ndi ombaja dimomo.

² A ngwaalu lagadalu gwulleny, ndi ari gi'rr gidi Deleny güllü kerala ngwele ngwäbrü go'rra gilängir gidimomo nggu jala.

³ Giru ngwäyänü nono gwele ma gere enyanu, a ngwured ngwüngün bidi pupu'rul nono guurumu.

⁴ Anni ma ngwangida engga, a je yedeny eny aar didi'ri aar ru nono ngwüjü ngwayu.

⁵ A gi'rr ci ngwayu ngwoo rom (2), "Ara je 'ti yedeny iti, nggwülingidi ndi ari ngaa liminä Yicung gwanni gwüpädäär kü'ri.

⁶ Nginde gwa'ti ngene. Nginde gwuma 'di'ri anaku arung gu. Ilar kuni ngaa ombaji ngwaalinga gwanni ngwuge'taar gu.

⁷ Indädär puprang ngaa ondaci ngwo'ra ngwüngün ndi ari, 'Gwuma 'di'ri a nginde gwa je dalmacani gwele Jälil, a gwa aang

engga ngenone.' Äny nggwee gwuma je ondaci gwenene."

⁸ A ngwaw 'di'rä gidimomalu aar gu iladanu, litä je yedeny aar be jayanu gwulleny aar abrada ndi ondaci ngwo'ra ngwüngün.

⁹ Aar dirbäni Yicungalu ngwuje ci, "Nggwaganna je." Aar ila 'dünggüngün aar mätädä yoralu yüngün aar kwucalu yirku ye.

¹⁰ A je Yicu ci, "A je 'ti yedeny itä indär ngaa ondaci ngwänggäri aar ele Jälil liny engga ngenone."

A ngwangida ape ngwuja'ri

¹¹ Anni ma ngwaw ji ndi ele kayalu, a ngwangida ngwoko abri aar äni kündär aar ondaci ngwur'dala ngwanni ngwuru ngweleny yi'ral ye 'dar yanni yima ji.

¹² Anni ma ngwur'dal ngwanni ngwuru ngweleny o'rajidalu mbumbunga le, aar ombaji yi'ral ndi ari aar dinga ngwangida ngwü'rinyä nono ngwonyadu

¹³ aar je ci, "Arar, 'Ngwoo'ra ngwüngün ngwuma ila dilu de gwuma aar ape yu'rimi nyii lindru.'

¹⁴ Manari ngwuja'ri ngwee ngwuma obani gideleny, diny gäbici da jayanu la je 'tüyü gidirbänü."

¹⁵ No a ngwangida ape ngwü'rinyä aar je ärri anaku ma aar je gu ci. A ngwuja'ri ngwee badalu 'dar Ngwüyäwüd 'di gomon gidi gweneng.

Ge'te giyüru yanni yipa

(*Murkuj 16.14-18; Luka 24.36-49; Yuwana 20.19-23; Yiiru 1.6-8*)

¹⁶ A be ngwoo'ra ngwoo 'dä na gwe'te (11), 'dä'ri aar ele Jälil aar allu ken ganni genggaca je Yicu ndi aar gu ele.

¹⁷ Anni ma aar engga, aar kwucalu yirku ye a be loko ümimänü.

¹⁸ A je be Yicu ilijä ngwuje ci, “Yelenya 'dar kerala na gidiyängälü, yima aar nje ätäädä.

¹⁹ Yäy gu no, indär ngaa ondaci ngwüjü giyen 'dar aar nyi gwuji ngaa je nyinyi ngwüriny ngwe ngwudi Papa na gwudi Giji na gwudi Ligi'rim lanni Liju'ru.

²⁰ Ngaa je enggaci aar 'dengenaci ngwuja'ri 'dar ngwanni ngwenggaca je. A 'didanu a la ji giyomonalu 'dar 'di a didlä medadi.”

Laro Bible (Bible)
Laro NT

copyright © 2020 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: (Laro)

Contributor: ECS Diocese of Khartoum Translation Department

This text box needs to have content for PT9 to upload is to the DBL.
All rights reserved.

2020-11-19

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 18 Apr 2025 from source
files dated 29 Jan 2022

80c639f7-4569-5ffa-a77d-5df4c223631f